

Ingen er glemt, intet er glemt

*En analyse av russiske samfunnsaktørers
syn på kontroversielle hendelser knyttet til
Den store fedrelandskrigen*

Aksel Reppe Villum

Masteroppgave i Europeiske og amerikanske studier –
Russland-studier

Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk
ved Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2012

Ingen er glemt, intet er glemt

En analyse av russiske samfunnsaktørers syn på kontroversielle hendelser knyttet til Den store fedrelandskrigen

© Aksel Reppe Villum

2012

Ingen er glemt, intet er glemt

En analyse av russiske samfunnsaktørers syn på kontroversielle hendelser knyttet til Den store fedrelandskrigen

Aksel Reppe Villum

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven forsøker å kaste lys over Den store fedrelandskrigen og den sentrale rollen som den har spilt, og fortsatt spiller, i russisk historie og minnekultur. Den sovjetiske seieren la grunnlaget for en seierskult i etterkrigstiden, der minnet om krigen nærmest var å anse som hellig for både lederskapet og befolkningen i Sovjetunionen. Innføringen av demokrati i Russland på 1990-tallet ble fulgt av en omfattende debatt om det sovjetiske arvegodset, og Den store fedrelandskrigen mistet mye av sin symbolske verdi. Vladimir Putin og Forent Russlands inntog på den politiske arenaen på 2000-tallet snudde denne trenden. Igjen fikk krigen en prominent plass i det offentlige rom, mye takket være sin samlende funksjon i det russiske samfunnet. Putins ”gjenoppliving” av krigsminnet la grunnlaget for dannelsen av solide bånd mellom regimet og folket, mye på samme måte som under sovjettiden.

Putin og Forent Russland er imidlertid ikke de eneste som ser verdien av krigsminnet. I denne oppgaven har jeg definert de russiske samfunnsaktørene, politiske partier og grupperinger, etter deres syn på Den store fedrelandskrigen. Den nasjonalpatriotiske fraksjonen, sentrumsfraksjonen, og den liberale fraksjonen har alle markant ulike oppfatninger om krigen. De har også i stor grad ulik tilknytning og følelse av eierskap til ulike *deler* av krigsminnet.

Massakren av flere tusen polske borgere i Katyn-skogen i 1940 ble utført på ordre fra Josef Stalin. Dette faktumet var lite kjent i Sovjetunionen, hvor den offisielle versjonen var at tyske soldater stod bak. Denne myten har vist seg seiglivet, og russiske styresmakter har vært motvillige til å innrømme at sovjetmakten var ansvarlig. Kontroversen knyttet til Katyn skaper fortsatt vanskeligheter i forholdet mellom Polen og Russland, i tillegg til at hendelsen har lagt grunnlaget for betydelig debatt mellom de ulike russiske samfunnsaktørene. Katyn splitter det russiske samfunnet, og har gitt opphav til totalt ulike tolkninger. Mens flere medlemmer av Kommunistpartiet (KPRF) anser at massakren nærmest var en nødvendighet, har liberale partier og grupper krevd at Russland må gjøre mer for å avdekke Stalin-tidens forbrytelser. Sentrumsfraksjonen, og da særlig Forent Russland, har på sin side utvist balansekunster i et forsøk på å støte færrest mulig velgere.

Seiersdagen til minne om den sovjetiske seieren 9. mai 1945 utgjør den viktigste helligdagen i Russland. Dagen er en familiedag og en dag for å minnes familie og venner som omkom under krigen. Men Seiersdagen er også en sentral politisk arena som alle politiske partier benytter seg av. Taler hentet fra 9. mai, i tillegg til dagene like før og etter, har lagt grunnlaget

for en sentral del av denne oppgavens analyse. Til forskjell fra Katyn-massakren, har ikke 9. mai den samme åpenbare kontroversen knyttet til seg. Likevel viser de politiske talene og uttalelsene at Seiersdagen fungerer som en trykkventil for opposisjonspartier og tilhengere av alternative oppfatninger av krigen, som dermed kan lufte sin misnøye mot det sittende regimet. Partier både til venstre og høyre for Forent Russland er kritiske til hva de anser for å være en monopolisering av krigsminnet til Kremls fordel.

Forord

Den sovjetiske poeten Olga Berggolts' kjente ord "Ingen er glemt, intet er glemt"¹ står risset i stein på Piskarovskoe-kirkegården i St. Petersburg. Ordene ble et viktig symbol på krigen og et sentralt slagord i etterkrigstidens offisielle minnekultur. Imidlertid hadde Berggolts, som mange andre sovjetborgere, et ambivalent forhold til det sovjetiske krigsminnet. Hun hadde på 1930-tallet vært gjenstand for forfølgelse under Stalins utrenskninger, samtidig som hun mottok en rekke medaljer for hennes tjeneste til Sovjetunionen. Berggolts er ikke bare et seierssymbol, men også et symbol på den kontroversen som er knyttet til Den store fedrelandskrigen.

Arbeidet med denne oppgaven har vært krevende, men samtidig veldig givende. Jeg vil takke min veileder Pål Kolstø for svært verdifulle tilbakemeldinger og støtte i skriveprosessen. En stor takk går til alle venner og kjente for moralsk støtte i form av kaffepauser, samt adspredelse og oppmuntring når det har trengtes. Takk til familien for deres tro på prosjektet.

Til slutt takk til Live for praktisk assistanse i form av korrekturlesing og gode innspill under skrivingen, samt for hennes tålmodighet beroligende ord i stressende perioder!

Aksel Reppe Villum, Oslo, 03. september 2012

---

¹ Berggolts, Olga: "Nikto ne zabyt, i nitsjto ne zabyto", http://senat.org/senat-news/OLGA_BERGGOLC.html

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
2. TEORI OMKRING HISTORIE OG MINNE	3
2.1 MINNEPOLITIKK OG HISTORIENS NYTTEVERDI	3
2.2 HISTORISKE MYTER	8
2.3 MINNER OG DERES RITUALISERING	11
3. METODE OG KILDER	17
4. SAMFUNNSAKTØRENE	20
4.1 SENTRUMSFRAKSJONEN	20
<i>Ensretting av historien og sivilsamfunnet: Medvedjevs historikerkommisjon .....</i>	<i>21</i>
<i>Regimetro grupperinger .....</i>	<i>24</i>
4.2 DEN LIBERALE FLØYEN	29
4.3 DEN NASJONALPATRIOTISKE FLØYEN	33
5. KATYN	37
5.1 SENTRUMSFRAKSJONEN OG KATYN	42
5.2 DEN NASJONALPATRIOTISKE FRAKSJONEN OG KATYN	53
5.3 DEN LIBERALE FRAKSJONEN OG KATYN	61
6. SEIERSDAGEN 9. MAI	68
6.1 SENTRUMSFRAKSJONEN OG 9. MAI	70
6.2 DEN NASJONALPATRIOTISKE FRAKSJONEN OG 9. MAI	82
6.3 DEN LIBERALE FRAKSJONEN OG 9. MAI	90
7. KONKLUSJON	96
LITTERATURLISTE	101

1. Innledning

Denne oppgaven vil ta for seg en av de aller mest betydningsfulle hendelser i russisk og sovjetisk historie slik den huskes og markeres i Russland i dag: Den store fedrelandskrigen. Minnet om krigen står kanskje sterkere her enn i noe annet sted i verden, dels som en naturlig følge av de enorme lidelsene som ble påført den sovjetiske befolkningen i krigsårene, og dels som en av mest sentrale enkelthendelse i Russland og Sovjetunionens historie.² Navnet Den store fedrelandskrigen er i seg selv betegnende. Krigen i sovjetisk og senere russisk historieskriving blir framstilt som en hendelse atskilt fra den vestlige delen av krigen, som oftest refereres til som Den andre verdenskrig. Krigens rolle i Russland må også i stor grad ses i sammenheng med de ideologiske rammene som sovjetisk historieskriving skapte i krigsårene så vel som i årene etter. Historie er et offentlig anliggende og har vært en sentral del av stats- og nasjonsbygging, og det offisielle historiesynet har definisjonsmakten på hvilken versjon av historien som er den korrekte.

For det store flertallet av den sovjetiske befolkningen var krigen en ærefull tid og en kilde til stolthet. Krigen ga nye grupper i det sovjetiske samfunnet muligheten til sosial mobilisering. Mest tydelig var dette på landsbygda. Bøndene hadde på 1930-tallet i stor grad vært ansett for å være bakstreverske og reaksjonære elementer som stod i veien for Sovjetunions utvikling til et moderne industrisamfunn. Bøndernes krigsinnsats gjorde dem til sosialistiske helter og åpnet opp nye jobbmuligheter for grupper hvis familie hadde blitt rammet av kollektiviseringen knapt ti år tidligere. Veteraner eller ”frontoviki” inntok universitetene og deretter partiapparatet i stort antall.³

Myten om Den store fedrelandskrigen la grunnlaget for en ny identitet i Sovjetunionen. Erfaringene som man høstet under krigen ble en målestokk for identitet og status i etterkrigsårene og gikk foran andre hendelser som Den russiske borgerkrigen og kollektiviseringen som den viktigste historiske hendelsen.⁴ I dannelsen av myten om krigen ble personlige fortellinger om heltemot og selvpoffrelse smeltet sammen med statens behov

---

² Se ”Obshtsjestvennoe mnenie – 2010”, *Levada-tsentr*, 2010, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2010>, 262 & 265

³ Deutschmann, Moritz: ”The Second World War as the second foundation of the Soviet Union”, (Grin Verlag: Munchen, 2009), 8

⁴ Weiner, Amir: ”The Making of a Dominant Myth: The Second World War and the Construction of Political Identities within the Soviet Polity”, *Russian Review*, Vol. 55, No. 4, 1996, 638

for å ha én versjon av krigen. Markeringen av Den store fedrelandskrigen tok etter hvert form av en altomfattende *kult* hvor krigen, sammen med Oktoberrevolusjonen, dannet de to søylene i den sovjetiske metanarrativen.⁵ Mange av de sovjetiske kjernemytene ble etter hvert gjenstand for endringer og omskrivninger, og enkelte av førkrigstidens myter ble forkastet eller fortrent. Den store fedrelandskrigen har derimot vist seg å være langt mer motstandsdyktig, og minnet om krigen og dens politiske verdi lever videre selv etter Sovjetunionens fall.

Etter USSRs fall har minnet om Den store fedrelandskrigen vært preget av Russlands nasjonsbyggingsprosjekt under presidentene Putin og Medvedjev. Krigen har vært gjenstand for en form for nasjonalisering, i den forstand at krigen i all hovedsak ses som en *russisk* hendelse, snarere enn *sovjetisk*. Ideologer, historikere og politikere knyttet til den offisielle historieskrivingen har satt krigen i sammenheng med den russiske historien i før-revolusjonær, så vel som etter-revolusjonær tid med sikte på å skape historisk kontinuitet for Russland. Narrativen om krigen står sterkere nå under Putin og Medvedjev enn på mange år. En restaurering av krigen har funnet sted. Bokstavlig talt ved at minnesmerker fra sovjettiden har blitt oppusset, og billedlig talt ved at minnet om krigen har gjenfunnet sin plass som den mest skjellsettende perioden i russisk historie. Krigen skaper igjen heroiske konnotasjoner blant befolkningen, og bidrar til å fostre statslojalitet og patriotisme. Tandemet Putin-Medvedjev har brukt krigen i sin politiske retorikk for å legitimere politiske beslutninger, og har med dette forsøkt å danne sterke lojalitetsbånd mellom staten og folket.

Krigen i Øst var vidtrekkende både rent geografisk og tidsmessig. Ikke alle hendelser under krigen lar seg forene med mytologien om heltemot og nasjonal enhet. Josef Stalin er naturlig nok den mest sentrale aktøren i krigshistorien. På mange måter er han også den mest kontroversielle. Stalin var på den ene siden lederen for Sovjetunionen og en av krigens store seierherrer. På den annen side er en rekke omdiskuterte hendelser knyttet til hans navn, deriblant massakren av flere tusen polske borgere i 1940. Hoveddelen i denne oppgaven vil fokusere på faktorer som har fortsatt å være kontroversielle i årene under Putin og Medvedjev. Jeg har strukturert oppgaven etter hvordan forskjellige samfunnsaktører posisjonerer seg i historiedebatten omkring Den store fedrelandskrigen.

---

⁵ Deutschmann, 2009, 3

2. Teori omkring historie og minne

2.1 Minnepolitikk og historiens nytteverdi

Fortiden validerer synspunkt og handlinger som finnes i nåtiden. Ved å referere til tradisjoner og historisk presedens sies det eksplisitt eller implisitt at hva som har vært skal fortsette å være. David Lowenthal hevder at fortiden validerer nåtiden både ved at den bevarer den gamle samfunnsordenen, og om nødvendig, gjeninnfører den.⁶ Historisk kontinuitet, i den grad det er mulig å stadfeste, styrker lederskapets rett til å styre. Beslutninger som hviler på en historisk rett stiller sterkere enn dem som springer ut av intet.

Historisk rett kan tolkes bokstavlig, hvor tradisjonelle styresett som monarki er et godt eksempel. Men det kan også tolkes ut ifra politiske tradisjoner som har blitt til i løpet av århundrer innenfor demokratier, så vel som totalitære styresett. Det vil her være snakk om normer vedrørende styresett hentet fra en historisk presedens. Et sentralt punkt er at det må foreligge konsensus rundt historiesynet. Dette er ingen selvfølge. I perioder med politisk og samfunnsmessig uro og omskiftninger er synet på historien både et verktøy og et våpen i endringen av den bestående samfunnsordenen.

I tilfeller der den historiske kontinuitet er brutt, vil statens lederskap forsøke å finne tilbake til tilsynelatende tapte verdier og institusjoner, for på den måten igjen kunne gi dem en plass i dagens samfunn. Kontinuitet innebærer en levende fortid som er bundet til nåtiden, snarere enn at fortiden er noe fjernt og eksotisk. Historien er ikke en fast verdi og kan endres og tilpasses det moderne samfunnets behov. Historien er gjenstand for omfortolkninger og omskrivninger i alle samfunn. Dette finner sted som en naturlig del av samfunnets endrede rammer for forståelse av historien. Det betyr ikke at alle endringene skjer ut fra et ønske om å gjøre historien mer forståelig for den samtidige generasjonen. I mange tilfeller endres fortiden som et ledd i en prosess av selvforherligelse:

The unadulterated past is seldom sufficiently ancient or glorious, most heritages need ageing and augmenting. [...] we revise the inherited past to enhance self-esteem, to aggrandize property, to validate power.⁷

---

⁶ Lowenthal, David: *The Past is a Foreign Country*, (Cambridge University Press: Cambridge, 1985), 40

⁷ Lowenthal, 1985, 325

I en politisk kontekst endres historien ofte for å gjøre den til lederskapets egen. I denne konteksten omskrives historien på en bevisst måte, og resultatet er ofte en nyskrevet historie med sjåvinistiske tendenser.⁸ Ved å luke ut mindre flatterende elementer fra den nasjonale historien kan en sammenhengende og klar historisk bakgrunn dekke over mangler og svakheter i dagens samfunn. Historien spiller en sentral rolle i dannelsen av identitet. Evnen til å huske og å identifisere seg med fortiden gir mening og verdi i nåtiden, både på individnivå og på nasjonalt nivå.

Identitet og minne er nært forbundet. Minnet oppfattes ofte som en individuell egenskap, men kan også ses som en kollektiv størrelse. Den franske filosofen Maurice Halbwachs' studier omkring minne var blant de første i sitt slag og la grunnlaget for den moderne oppfatningen av minne som et sosialt fenomen.⁹ Halbwachs' poeng var at mennesker som lever i det samme kollektivet eller samfunnet har en betydelig del av sine minner felles med andre mennesker i samfunnet. Man minnes hva som er relevant for den enkelte gruppen man tilhører, enten det er familien, storsamfunnet eller noe helt annet. Han hevder således at disse sosiale gruppene bestemmer hva enkeltmenneskene i samfunnet skal huske.¹⁰ Dette kollektive minnet framstilles i utgangspunktet som en naturlig del av menneskets sosiale liv. Det er imidlertid med modernismens inntog på slutten av 1800-tallet at det kollektive minnet får en ny rolle under ledelse av en lang rekke "konstruktører" av det kollektive minnet.¹¹ Inspirert av nasjonalismen konkretiseres og helliggjøres nasjonens minne gjennom litteratur, monumenter, folkedrakter og skolebøker.

Hvis man godtar dette utsagnet om at det kollektive minnet er konstruerte størrelser, må man også ta stilling til hvem som driver denne prosessen framover. Minnekonstruksjonen som fant sted rundt århundreskiftet 18-1900 hevdes å ha vært "largely for, not by the people"¹² og må ses i konteksten av nasjonalstatens spede begynnelse. Det er dog mulig å skjelne en viss form for demokratisering av minnekulturen siden den gang, og for at det offisielle minnet skal kunne godtas, må det nødvendigvis ha en viss grobunn i folkeminnet.

---

⁸ Lowenthal, 1985, 334

⁹ Hettne, Bjørn, Sørlin, Sverker & Østergård, Uffe: *Den globala nationalismen – nasjonalstatens historia och framtid*, (SNS Forlag, Stockholm, 2006), 255

¹⁰ Hettne, Sørlin, & Østergård, 2006, 256

¹¹ Hettne, Sørlin, & Østergård, 2006, 256

¹² Hettne, Sørlin, & Østergård, 2006, 258

Halbwachs hevdet at det kollektive minnet var standhaftig, og bare til en viss grad lot seg endre av nasjonens lederskap.¹³ Dog har det vist seg mulig i det rette sosiale klimaet å påvirke det kollektive minnet politisk.

Og det er nettopp i skjæringspunktet mellom historie og minne at kampen om definisjonsmakten finner sted. Den offisielle historieskrivingen bygger altså på minner, men har en mer eksplisitt politisk funksjon. Hvor minner kan hevdes å være uttrykk for menneskers erfaringer, både på individ- og samfunnsnivå, er historie noe ganske annet. Historieskriving vil på mange måter basere seg på samfunnets kollektive minne, men tolkningen av disse minnene og formen den får, avhenger i stor grad av politiske prosesser. Historieskriving knyttet til perioder med uro og kaos, som i krig, vil i større eller mindre grad forsøke å ”samkjøre” nasjonens minne. Ofte vil dette lede til utelatelse av deler av nasjonens kollektive minne, om ikke en total forvrenging av dette minnet.

Paul Ricoeur bruker begrepet *historiske narrativer*, og hevder at disse dannes i et forsøk på å kontrollere de ulike minnetradisjonene som er til stede i samfunnet. Narrativer kan ikke inkludere alle minner, og er snarere selektive i sin natur. Gjennom en prosess av utvelgelse og rekonfigurering av minner dannes nye representasjoner av fortiden, og minner får en ideologisk dimensjon: ”[...] one can always recount differently, by eliminating, by shifting the emphasis, by recasting the protagonists of the action in a different light along with the outlines of the action.”¹⁴

Ricoeur hevder på samme måte som Maurice Halbwachs, at historiske minner nødvendigvis må være kollektive for at de skal kunne huskes og markeres. For at minner skal overføres fra en generasjon til en annen må det eksistere kollektive minner som lar mennesker føle at de aldri er alene.¹⁵ Halbwachs hevdet at minnet forsterkes og opprettholdes gjennom kollektivet. Ricoeur setter spørsmålsteget ved dette, og han hevder dette er en forenkling av rollen individene spiller i dannelsen av minner. For det første skulle dette tilsi at en person kun minnes hendelser når han eller hun plasserer seg innenfor en gruppes spesifikke synspunkt. Videre vil dette si at når man ikke lenger tilhører denne gruppen vil minnet forsvinne, og uten ekstern støtte for våre minner vil våre egne minner også svekkes.¹⁶ Det

---

¹³ Hettne, Sørln, & Østergård, 2006, 256

¹⁴ Ricoeur, Paul: *Memory, History, Forgetting*, (University of Chicago Press: Chicago, 2004[2000]), 448

¹⁵ Ricoeur, 2004[2000]), 121

¹⁶ Ricoeur, 2004[2000]), 120-121

ville i så fall bety at individenes egne minner ikke ville la seg videreføre dersom de står utenfor gruppen. Ricoeur motsetter seg dette, og hevder at dette ville tilsi at det eksisterte et samfunn uten sosiale aktører. Han påpeker at individenes mulighet til å endre gruppetilhørighet og oppfatning bygger opp under tanken om individet som den mest sentrale aktør i minnekulturen: “Does not the very act of “placing oneself” in a group and of “displacing” oneself or shifting from group to group presuppose a spontaneity capable of establishing a continuation with itself? If not, society would be without any social actors.”¹⁷

Personlige minner er ikke bare gjenstand for selektiv utvelgelse, men også en form for sosial glemsel. Minnene overføres fra individnivå til samfunnskollektivet. Det er gjennom denne prosessen at minnene blir til offisiell historie. Denne autoriserte, pålagte og feirede historien er altomfattende og overskygger alle individuelle uttrykk. Narrativen blir dermed en felle, hvor samfunnets mektigste definerer og pålegger sin egen narrativ ved hjelp av sine maktmidler. Sosiale aktører fratras dermed muligheten til å gjenfortelle sine egne handlinger og livshistorier. Likevel foregår ikke dette uten en viss form for delaktighet og stilltiende aksept fra individenes side.¹⁸ Minner forsvinner ikke bare av ren glemsel. Snarere fortrenge de som et ledd i historiens omstrukturering, ”the structuring of forgetfulness”.¹⁹ Trusler er ikke alltid nødvendig og kan også virke mot sin hensikt. Ved å spille på menneskets iboende forfengeligheit og evne til å ta imot smiger, vil mindre ærefulle sider ved historien og skamfølelse knyttet til dette gjøre det lettere å kollektivt fortrenge disse minnene. Ønsket om å skjønne historien gir utslag i form av at både overgripere og ofres historier drukner i de mest sentrale historiske narrative. Ricoeur bruker minnet om Vichy-Frankrike som eksempel, og dets fortrengeing og utestenging fra den offisielle narrative i etterkrigstidens Frankrike. *Le résistancialisme*, motstanden, overskygget alle narrative knyttet til skamfulle deler av krigshistorien.²⁰

Eric Hobsbawm og Anthony D. Smith peker begge på at nasjoner og nasjonalisme står i gjeld til den nasjonale historieskrivingen, dannelsen av en nasjonal mytologi og nasjonale

---

¹⁷ Ricoeur, 2004[2000]), 122

¹⁸ Ricoeur, 2004[2000]), 448

¹⁹ Ricoeur, 2004[2000]), 448

²⁰ Ricoeur, 2004[2000]), 450

symboler som dukket opp fra midten av 1800-tallet.²¹ Hobsbawm har brukt begrepet ”Invented traditions” om nasjonale høytider, seremonier, flagg og nasjonalsanger som fikk en stadig større plass i den nasjonale bevisstheten i årene opp mot Den første verdenskrig. I motsetning til tidligere tradisjoner var disse *oppfunnet* - bevisste kreasjoner skapt av kulturelle konstruktører. Symboler og myter imøtekom befolkningens behov for en meningsfull historie. Hobsbawm hevder videre at oppfunnede tradisjoner bygger på sosial manipulasjon, ofte bevisst og alltid som et resultat av at de sosiale kontrollinstrumentene var i hendene på de herskende klassene.²² Han beskriver oppfunnede tradisjonene som et ledd i den sosiale manipulasjonen, ”social engineering”, som finner sted under nasjoners identitetsbygging.²³ Statens rolle i denne prosessen regnes som sentral. Gjennom å forene både formelle og uformelle, i tillegg til politiske og sosiale former for oppfunnede tradisjoner, utgjør staten den sentrale aktøren i dannelsen og videreførelsen av tradisjoner: ”[the State] increasingly defined the largest stage on which the crucial activities determining human lives as subjects and citizens were played out.”²⁴

Hobsbawms tanker skiller seg dermed fra Halbwachs syn, som i stor grad fremstilte det kollektive minnet som standhaftig og til dels uforanderlig. Halbwachs hevdet at det kollektive minnet var et produkt av folkesjelen, og var nærmest organisk i form. Statens rolle var sterkt begrenset, mente han.²⁵

Hobsbawm skiller mellom tre, delvis overlappende, typer av oppfunnede tradisjoner: tradisjoner som styrker det sosiale fellesskapet innenfor gruppen, tradisjoner som legitimerer institusjoner og styrker lederskapets prestisje, og til slutt tradisjoner hvis formål er å utforme verdssystemer og påføre befolkningen særskilte overbevisninger og sosiale normer.²⁶ Oppfinnelsen av tradisjoner er ikke noe nytt fenomen, men skjer ifølge Hobsbawm som oftest ved store samfunnsendringer og overganger til nye regimer og styresett. Når gamle tradisjoner

---

²¹ Smith, Anthony D.: *Nationalisme – teori, ideologi og historie*, overs. Anders Nygaard, (Hans Reitzels forlag: København, 2003), 114

²² Sitert etter Smith, Anthony D.: *Nationalisme – teori, ideologi og historie*, 114

²³ Hobsbawm, Eric: ”Introduction – Inventing Traditions”, i Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence O.: *The Invention of Tradition*, (Cambridge University Press: Cambridge, 1983), 13

²⁴ Hobsbawm, Eric: ”Mass-Producing Traditions: Europe, 1870-1914”, i Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence O.: *The Invention of Tradition*, (Cambridge University Press: Cambridge, 1983), 264

²⁵ Hettne, Sørin, & Østergård, 2006, 256

²⁶ Hobsbawm, 1983a, 9

ikke lenger passer overens med den nye samfunnsstrukturen må nye oppfinnes eller gamle omskrives.²⁷

Anthony D. Smith hevder på sin side at det er avgjørende at nasjonens fortellinger og forestillinger vinner aksept blant de menneskene disse er beregnet på, og at folket igjen kan bidra til å rekonstruere nasjonens historie i sitt eget bilde.²⁸ Imidlertid hevder både Hobsbawm og Smith at det ikke er mulig å verken avvise eller prøve å skille folkelige myter, erindringer og symboler fra nasjonens historie.²⁹ Smith fokuserer på nasjonenes felles verdier og tradisjoner som nødvendige forutsetninger for at medlemmene av en nasjon skal føle tilhørighet til hverandre. Smith presenterer den vestlige modellen for nasjonal identitet, hvor medlemmene er knyttet sammen gjennom felles historiske minner, myter, symboler og tradisjoner. Han hevder videre at dette er den dominerende modellen, som selv samfunn utenfor den vestlige kulturkrets streber etter å følge.³⁰

Nasjonal identitet bidrar til å bekrefte staten, og har blitt den viktigste legitimeringen av sosial orden og solidaritet i dag. Sosialiseringen av nasjonens medlemmer foregår gjennom standardisert utdanning og felles symboler. Gjennom bruken av historien, og spesielt historiske gullaldrer, søker nasjonale ledere å rense det nasjonale minnet og samtidig aktivere befolkningen for å møte nye utfordringer fellesskapet står overfor. For å kunne gjennomføre dette kreves gode moralske eksempler fra historien som gjenfortelles ved hjelp av dramatiske framstillinger. Som et resultat av disse prosessene dannes en rekke myter; myter om opphav, frigjøring og motstand, og myter om heltemot og utvalgte folk.³¹ I så måte innehar historiske myter en sentral plass i nasjonens felles historiearv.

2.2 Historiske myter

---

²⁷ Hobsbawm, 1983a, 4-5.

²⁸ Smith, 2003, 116

²⁹ Sitert etter Smith, Anthony D.: *Nationalisme – teori, ideologi og historie*, 117

³⁰ Smith, Anthony D.: *National Identity*, (Penguin Books: London, 1991), 11

³¹ Smith, 1991, 66

Et hvert samfunn har ifølge Paul Ricoeur sin narrative identitet. Et politisk fellesskap kan ikke eksistere uten arv eller tradisjon.³² Et naturlig produkt av den historiske arven er historiske myter. Historiske myter bidrar til å lime samfunnet sammen. Det skapes enhet gjennom prosesser av ensretting, hvor historiske hendelser formes og flettes sammen til en overordnet, antatt korrekt versjon av historien. Sannhetsgehalten i framstillingen av denne historien er imidlertid ikke alltid like stor, men dette er heller ikke det avgjørende for en historisk mytes levedyktighet. I dannelsen av historiske myter stilles historisk korrekthet opp mot behovet for selvforhøyelse og egeninteresse, som sammen med tradisjoner og minner danner grunnlaget for myter.³³ Myter har ofte blitt fremstilt som fiktive hendelser, som gjennom allegoriske og symbolske forklaringer forsøker å forklare det ukjente, eller å konstruere folkloristiske representasjoner av kulturelle egenskaper, stereotyper eller historier.³⁴

I Roland Barthes' bok *Mythologies* hevdes det at myter innehar en viktig funksjon som kommunikasjonsmiddel, hvis formål er "to give an historical intention a natural justification".³⁵ Det er menneskets historieskriving som konverterer virkeligheten til tale og det skrevne ordet. Og det er nettopp dette som styrer mytologiers eksistens og død. Barthes vektlegger også at selv om myter kan være urgamle er de likevel et produkt av historien: "[...] myth is a type of speech chosen by history: it can not possibly evolve from the 'nature' of things."³⁶ Myter dannes altså ut fra en tolkning av historiske hendelser. Det er likevel nettopp historiske myters tilsynelatende naturlige form og ekthet som vektlegges, både blant myte-skaperen og myte-konsumenten. Myten har blitt til som en følge av myte-skaperens motiv, politisk eller annet, men oppfattes likevel som en sannhet. For myte-konsumenten blir mytologien en naturlig forklaring.³⁷ Myter forsøker å glatte over de intensjoner som kan ligge under, og blir i så måte et verktøy for å få gjennomslag for et visst syn på historien.

---

³² Hassner, Pierre: "Beyond History and Politics – The need for Conceptual and Ethical Dialogue", i *Politics of the Past – the Use and Abuse of History* (Renner Institut: Wien, 2009), 71

³³ Hassner, 2009, 73

³⁴ Fleischmann, Ellen L.: "Selective Memory, Gender and Nationalism: Palestinian Women Leaders of the Mandate Period", i *History Workshop Journal*, No. 47, 1999, 143

³⁵ Barthes, Roland: *Mythologies*, (Noonday Press: New York, 1991[1957]), 107

³⁶ Barthes, 1991[1957]), 108

³⁷ Barthes, 1991[1957]), 128

Hvordan myter blir mottatt, og i hvilken grad de kan sies å bli en akseptert del av samfunnets mytologi, henger sammen med *hvordan* de leses og tolkes. Barthes ser tre mulige mottagelser for disse nye mytene: bokstavlig, falsk, eller mytisk.³⁸ Førstnevnte vil i stor grad være myteskaperens mål. I en slik tolkningsramme vil myten fungere som et helt vanlig eksempel, som en naturlig bestanddel av samfunnet man lever i. Den andre muligheten, mytens falskhet, vil myten bli oppfattet som intet mer enn et alibi, og myteskaperens agenda og intensjoner vil være klar for mottageren av denne myten. Det betyr imidlertid ikke at den vil avfeies fullstendig, men den vil forstås gjennom myteskaperens hensikt. Sistnevnte tolkning, den mytiske, innebærer en dobbeltydig forståelse. På den ene siden vil den gjenkjennes som en myte, men på den andre siden vil den aksepteres som en sannhet. Det er i dette siste tilfellet at myten konsumeres i sin fulle hensikt – mytisk og samtidig akseptert som en allmenngyldig sannhet.³⁹ Det er i nettopp denne dobbeltydige forståelsen at myten går fra å ha en rent symbolsk rolle, til å ta steget over i den ideologiske sfæren.

Politisk manipulasjon av historiske myter opphøyer og instrumentaliserer dem. På den måten oppnår de en sentral plass i det politiske landskapet. En narrativ knyttet til en sentral, nasjonal myte er et kraftig våpen i en politikers arsenal. Rettet mot fiender utenfor nasjonen vil det virke samlende og hjelpe til med å styrke kollektivet. På den annen side vil det ofte finnes konkurrerende historiske myter innenfor en og samme nasjon. I disse tilfellene vil retten til å definere den sentrale historiske myten kunne fungere som et effektivt politisk våpen mot den politiske opposisjonen i landet. Falsifikasjon eller selektiv historieskriving med det mål å diskreditere politiske motstandere er en universell del av den politiske maktkampen i de fleste politiske samfunn.⁴⁰ Lisa Malkki forklarer en mytes politiske potensiale ut fra et mytisk-historisk perspektiv hvor historiske narrativer omfortolkes ut fra moralske hensyn. Det finnes en underliggende moralsk betydning i myten som får sitt utløp i den politiske dimensjonen i form av hva som er rett og galt: "It seizes historical events, processes and relationships and reinterprets them within a deeply moral scheme of good and evil".⁴¹ I samfunn der det finnes sterke moralske imperativ som peker i retning av en opplest og vedtatt sannhet vil grunnlaget og styrken til mytologien være sterkere enn i samfunn der

---

³⁸ Barthes, 1991[1957]), 127

³⁹ Barthes, 1991[1957]) 127

⁴⁰ Hassner, 2009, 73

⁴¹ Sitert etter Fleischmann, 1999, 144

dette ikke er til stede. I den grad en historisk hendelse har oppnådd denne formen for moralsk beskyttelse vil ikke lenger myten være begrenset til den politiske dimensjonen, men bli en del av den sosiale sfæren. Ideologiske funksjoner kan også knyttes til spirituelle funksjoner i samfunnet som kan overlappe med den politiske eller kulturelle funksjonen.⁴²

Ifølge David Lowenthal er et avgjørende aspekt ved en mytes levedyktighet dens tilknytning til det kollektive minnet. For at en narrativ kan bli en historisk myte er det nødvendig at den finner grobunn i tilstrekkelig mange menneskers minner. David Lowenthal trekker et skille mellom arv, ”heritage”, og historie og forklarer forskjellen mellom dem med hvilken rolle de spiller i samfunnets minnekultur.⁴³ Historie og arv sies å representere ulike ting og er rettet mot ulike mottakere: historie forsøker å fortelle oss hva som har skjedd, og hvordan. Arv, derimot, fører videre eksklusive myter med det formål å tillegge utvalgte samfunnsgrupper prestisje på bakgrunn av allmenngyldige, varige handlinger. Mens historie omskrives og revideres for å gjøres mer korrekt, er arven ansett for å være urørlig. Og det er nettopp dens konstans som gir den verdi og bidrar til å binde sammen den kollektive identiteten og samtidig ekskludere utenforstående. ”[...] we exalt our own heritage not because it is demonstrably true but because it *ought* to be.”⁴⁴ Samfunnet hviler på disse sentrale historiske hendelsene, og eventuelle forsøk på å revidere eller kritisere dem vil rukke ved selve grunnlaget i nasjonens ideologi. Historiearven fremstår som hellig for befolkningen, men er ikke evigvarende. På samme måte som religion, må historiens mytiskhet og verdi holdes i live gjennom ritualer og minneprosesser. Bare da vil mytologien beholde sin plass i menneskenes bevissthet.

2.3 Minner og deres ritualisering

Minner fra fortiden holdes ved like gjennom riter og monumenter. Kulturelle minner karakteriseres ved deres distanse fra hverdagslige hendelser, hevder kulturhistorikeren Jan

---

⁴² Fleischmann, 1999, 144

⁴³ Lowenthal, David: *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, (Cambridge University Press: Cambridge, 1998), 128

⁴⁴ Lowenthal, 1998, 128

Assmann.⁴⁵ Han hevder videre at det foregår en institusjonalisering av sosiale kommunikasjonsprosesser, hvor “recitation, practice and observance” over tid danner fastfrosne minnesymboler av i utgangspunktet helt ordinære former for mellommenneskelig kommunikasjon. Denne objektiviseringen av nasjonale minner skiller seg fra de daglige minneprosessene som på sin side er stadig skiftende.

Kollektive minner bidrar til å konkretisere samfunnets gruppeidentitet og å skape enhet og selvbevissthet rundt samfunnet eller nasjonens særegne historiske trekk. Imidlertid avhenger prosessen av samfunnets evne til å rekonstruere fortiden.⁴⁶ Minnene er stort sett uendrede, men ses gjennom stadig skiftende tolkningsrammer. Historiske minner er ikke nødvendigvis allment akseptert, og det er ikke før de oppnår en plass i samfunnets verdisystem at de oppfattes som obligatoriske for befolkningen. Assmann referer til dette som ”level of obligation”.⁴⁷ Samfunnet kultiverer sine minner gjennom generasjoner, men formen disse minnene tar endres ettersom samfunnets behov endres. Formidlingsmediet varierer og kan videreføres gjennom hellige tekster, rituelle handlinger eller gjennom fysiske manifestasjoner som arkitektur og monumentologi.⁴⁸ Et historisk minnes styrke og evne til å gjenfortelles avhenger av samfunnets vilje og mulighet til å knytte seg selv til fortiden: ”One group remembers the past in fear of deviating from its model, the next for fear of repeating the past”.⁴⁹ Hvilke historiske minner som blir en del av samfunnets kulturarv forteller mye om identitetsbygging og om hvordan man ønsker å fremstå både innenfor og utenfor gruppen.

Noa Gedi og Yigal Elam viser også til nødvendigheten av at det historiske minnet reflekterer samfunnet behov, men mener det er viktig å analysere hvem som definerer disse behovene, og hvordan.⁵⁰ De hevder at samfunnets mest innflytelsesrike sosiale grupper inntar en dominerende posisjon og snakker på vegne av den øvrige befolkningen. På denne måten former eliten sine egne sosiale minner som deretter pålegges samfunnet. Den politiske eliten

---

⁴⁵ Assmann, Jan & Czaplicka, John: “Collective Memory and Cultural Identity”, i *New German Critique*, No. 65, 1995, 129

⁴⁶ Assmann & Czaplicka, 1995, 130

⁴⁷ Assmann & Czaplicka, 1995, 131

⁴⁸ Assmann & Czaplicka, 1995, 133

⁴⁹ Assmann & Czaplicka, 1995, 133

⁵⁰ Gedi, Noa & Elam, Yigal: “Collective Memory – What is it?”, i *History and Memory*, Vol. 8, No. 1, 1996, 40

bruker historiske hendelser i form av sosiale institusjoner som et ledd i deres politiske mål.⁵¹ Befolkningen vil i det store og det hele tolke historiske hendelser gjennom elitens tolkningsrammer og stereotyper og ytterligere styrke det allerede dominerende synet på historien.⁵² Det er i elitens interesse at befolkningen identifiserer seg med nasjonen og utviser lojalitet til dens lederskap. Gjennom nasjonale symboler vil befolkningen knyttes både til lederskap og nasjon. Identifiseringen forutsetter at nasjonale symboler, deriblant sentrale historiske hendelser, oppviser følgende: symbolet kan klart assosieres med staten eller eliten, og at den bidrar til å skape en følelse av ”psykologisk trygghet”.⁵³ Gjennom formelle ritualer og seremonier forsterkes den offisielle versjonen av en historisk hendelse.

Bruken av det nasjonale minnet står sentralt i ulike nasjonsbyggingsprosjekter, hvis mål er å mobilisere massene til støtte for statens politiske handlinger. Nasjonale minner legitimerer eksisterende statsinstitusjoner, i tillegg til at statens historiske rolle som beskytter av folket ivaretas. Gjennom nasjonale narrativer portretteres dagens samfunn som et produkt av historiens mest sentrale hendelser. Dagens politikk fremstilles som en videreføring av tidligere tiders vellykkede politikk.⁵⁴

A.D. Smith hevder at tradisjoner og seremonier er de sterkeste og mest varige aspekter ved nasjonalismen. Dette er fysiske manifestasjoner av historien som umiddelbart utløser emosjonell respons fra alle deler av samfunnet. Følelsene er rettet mot kollektivet selv og er bevisst selvhøvdende.⁵⁵ Seremonier og ritualer sørger for kontinuitet av et abstrakt fellesskap av historie og skjebne. Minner om falne helter, og krigsminner spesielt løper ut av den urgamle tilknytningen befolkningen føler til forfedre og fedreland, ”forefathers and ancestral homelands”.⁵⁶ En viktig del av den nasjonale ideologien er å skape en følelse av fellesskap, selv der den står svakt. Metaforen om familien er i så måte uunnværlig: “The nation is depicted as one great family, the members as brothers and sisters of the motherland or

---

⁵¹ Gedi & Elam, 1996, 42

⁵² Gedi & Elam, 1996, 41

⁵³ Bloom, William: *Personal identity, national identity and international relations*, (Cambridge University Press: Cambridge, 1990), 61

⁵⁴ Pääbo, Heiko: “Analysis of national master narratives in the post-imperial space: Ukraine vs Russia”, (University of Tartu, EuroCollege: Tartu, Estland, 2009), 6

⁵⁵ Smith, 1991, 78

⁵⁶ Smith, 1991, 78

fatherland, speaking their mother tongue.”⁵⁷

Ernest Renan hevdet et lignende syn da han refererte til den såkalte ”forfedrekulten” og en ”heroisk fortid”.⁵⁸ Han hevdet videre at nasjonen må forstås ut ifra et historisk perspektiv, hvor individ og nasjon begge har blitt til over en lang periode med offervilje og bestrebelser: ”Af alle kulter er forfædrene den mest legitime, for forfædrene har gjort os til det, vi er. En historisk fortid, store mænd, ære er den sociale kapital, hvorpå man baserer en national idé.”⁵⁹ Viten om at store bedrifter har blitt utført i tidligere glansperioder legger grunnlaget for videre selvpoppofrelse i dag.

I boken *Les formes élémentaires de la vie religieuse* presenterer Emile Durkheim sin teori om ritualiseringen av historiske hendelser. Han hevdet at historiske hendelser, i en periode av ”kollektiv oppildning”, ga opphav til religiøse følelser og oppfatninger.⁶⁰ Om dette var knyttet til en spesifikk religion eller ikke var uvesentlig. Hva Durkheim anså som sentralt var *tolkningene* av disse hendelsene. Tolkningen får sitt utløp gjennom ritualer, som har to sentrale aspekter: Først som en kognitiv tolkning av den sosiale verden, for å gjøre det lettere å fatte for samfunnsindividene. Ritualer fungerer her som en slags mytologisk ramme rundt samfunnet, og selv om man er klar over ritualenes mytiske karakter vil det på ingen måte svekke dette ritualets kraft. For det andre vil ritualer, gjennom å representere dramatiske hendelser, fungere som et samlingspunkt eller banner for samfunnets individer. Ritualer styrker individenes sosialiseringssprosess, samtidig som det fornyer deres holdninger og innstilling til samfunnets fellesskap og enhetlige vesen.⁶¹ For at samfunnets grunnlag skal ivaretas og føres videre er det nødvendig med faste ritualer og seremonier som gjennom sin praksis kan fungere som en påminnelse for befolkningen:

There can be no society which does not feel the need of upholding and reaffirming at regular intervals the collective sentiments and the collective ideas which make its unity and its personality. Now this moral remaking cannot be achieved except by the

---

⁵⁷ Smith, 1991, 79

⁵⁸ Sitert etter Smith, 2003, 58

⁵⁹ Sitert etter Smith, 2003, 58

⁶⁰ Durkheim, Emile: *The Elementary Forms of the Religious Life*, overs. Joseph Ward Swain, (Hollen Street Press Ltd: London, 1964 [1915]), 223-224

⁶¹ Durkheim, 1964 [1915]), 226

means of reunions, assemblies and meetings where the individuals, being closely united to one another, reaffirm in common their common sentiments.⁶²

En rekke sosiologer av etterkrigsgenerasjonen⁶³ hevder at Durkheims teorier kan være fruktbare også når de appliseres på den rollen moderne politiske ritualer spiller i den sosiale integreringen av sine innbyggere. Også offentlige ritualer som ikke er av religiøs art har visse elementer av moralitet og tro, ikke ulik Durkheims teorier som var skrevet på bakgrunn av for det meste religiøse ritualer.

En rekke sosiale verdier ser ut til å være nærmest allmenngyldige. Solidaritet, patriotisme og antatt gode samfunnsverdier uttrykkes i stor grad gjennom sekulære ritualer, enten det er minnedager for falne, nasjonaldagen eller utnevnelser av politiske verv. Lloyd Warners analyse av den amerikanske "Memorial Day" og seremonier knyttet til denne har store likheter med Durkheims tanker om samfunnets kollektive representasjoner, og på samme måte som rene religiøse seremonier, fungerer "Memorial Day" som et hellig ritual som bidrar til å forene og integrere befolkningen.⁶⁴ Ulike individers oppfatninger rundt krig går sammen for å skape en enhetlig representasjon.

Warner hevdet at når man minnes krig er det i stor grad kulten om de falne, "Cult of the Dead",⁶⁵ som tas i bruk. Angsten for døden og sorgen som forbindes med de døde forenes her med verdien av de hellige handlingene som selvoppofrelse og heltemot utgjør. På denne måten skapes en følelse av seier over døden og samfunnet styrkes kollektivt. "Its principal themes are those of the sacrifice of the soldier dead for the living and the obligation of the living to sacrifice their individual purposes for the good of the group".⁶⁶

Historieskrivingen er gjenstand for stadig skiftende tolkninger og endringer. Ofte foregår dette som et ledd i styresmaktenes søken etter en passende gullalder som kan gi legitimitet til lederskapet. Ved å gi inntrykk av historisk kontinuitet, skapes legitimitet for de herskende klasser. Historien er således en viktig politisk ressurs, og kampen om retten til å definere fortiden kan være av avgjørende betydning også i dag. Myter kan være basert på

---

⁶² Durkheim, 1964 [1915]), 427

⁶³ Se blant andre: Lukes, Steven: "Political Ritual and Social Integration" (1975), Shils, Edward & Young, Michael: *The Meaning of the Coronation* (1953), Warner, W. Lloyd: *American Life: Dream and Reality* (1962)

⁶⁴ Sitert etter Lukes, Steven: "Political Ritual and Social Integration", i *Sociology*, Vol. 9, No. 2, 1975, 294

⁶⁵ Sitert etter Lukes, 1975, 294

⁶⁶ Sitert etter Lukes, 1975, 294-295

både fakta og usannheter, og er også gjenstand for instrumentalisering i politikernes hender. Det viktigste er at de kan fungere som forklaringsmodeller for historiske hendelser. Den nærmest religiøse plassen som myter kan ha i et samfunn, bidrar til å gi historien en antatt riktig og naturlig forklaring. Historien ses dermed ikke som en rekke av tilfeldige hendelser, men som en uavbrutt periode med utvikling og progresjon for nasjonen. Minner legger grunnlaget for forfedrekulter og samfunnsritualer som igjen bidrar til å skape rammer rundt det kollektivet som nasjonen utgjør. Skamfulle sider ved historien blir forsøkt forbigått, mens en ærerik fortid virker samlende og bidrar til sosialisering av befolkningen.

3. Metode og kilder

Etter nøye gjennomgang av tema og problemstilling har jeg kommet fram til at det mest fruktbare valget av metode for denne oppgaven vil være et rent tekstbasert kildemateriale. Kildene vil likevel være varierte, ved at det vil bli benyttet førstehåndskilder i form av avis- og tidsskriftartikler, hjemmesider tilhørende ulike sosiale og politiske organisasjoner, i tillegg til ulike former for offisielle internettkilder knyttet til det russiske statsapparatet. Det vil være en overvekt av internettbaserte kilder.

Den metodiske tilnærmingen til oppgaven vil være kvalitativ, og vil altså basere seg på skrevne kilder. I Sigmund Grønmos bok ”Samfunnsvitenskapelige metoder” omtales dette som ”innholdsanalyse av dokumenter”,⁶⁷ og det er også dette uttrykket jeg vil benytte i min oppgave. Grønmo skriver: ”Kvalitativ innholdsanalyse bygger på systematisk gjennomgang av dokumenter med sikte på kategorisering av innholdet og registrering av data som er relevante for problemstillingen i den aktuelle studien.”⁶⁸

Datainnsamlingen foregår til dels parallelt med dataanalysen og utvelgelsen av tekster relevante for oppgaven foregår stadig. På denne måten avdekkes nye interessante fenomen, som gjennom analyse og tolkning bidrar til å belyse, og eventuelt endre, problemstillingen og utgangspunktet for oppgaven.⁶⁹ Dette har i praksis vist seg å være meget fruktbart. Den innledende sonderingen av terrenget baserte seg i stor grad på russiske nettaviser hvor temaer relevante for oppgaven ble belyst. Deriblant temaer om Stalin, Den store fedrelandskrigen, Katyn og 9. mai. Dette var også stikkordene jeg benyttet i ulike søkemotorer (yandex.ru og google.ru) og via nettavisers søkefunksjoner.

Resultat av søkene ga et rikt materiale i form av avisartikler fra ulike aviser og tidsskrifter. Gjennom denne prosessen ble jeg oppmerksom på en rekke temaer som jeg tidligere ikke var klar over. I tillegg bidro artiklene gjennom sin omtale av sentrale hendelser til at jeg fikk et klarere bilde av konfliktlinjer og det ideologiske landskapet i Russland. Videre ga det meg en bedre forståelse av hvem de sentrale aktørene i det russiske samfunnet er.

Bakgrunns litteraturen er i stor grad knyttet til rent akademiske utgivelser i form av

---

⁶⁷ Grønmo, Sigmund: *Samfunnsvitenskapelige metoder*; (Fagbokforlaget: Bergen, 2004), 187

⁶⁸ Grønmo, 2004, 187

⁶⁹ Grønmo, 2004, 187

bøker, historiske ensyklopedier og artikler. Oppgavens hoveddeler, kapittel 5 og 6, baseres i all hovedsak på et empirisk kildemateriale som drøftes i lys av teoriene presentert i kapittel 2. Førstehåndskildene som er benyttet i oppgaven er i all hovedsak begrenset til russiske kilder.

Det finnes et enormt kildemateriale knyttet til Den store fedrelandskrigen i form av internettkilder så vel som fysiske kilder. Dette har gjort det nødvendig å avgrense oppgaven både når det gjelder antall temaer og aktører. På samme tid må kravet om et balansert kildeutvalg tas i betraktning. Et potensielt problem ved den kvalitative dokumentanalysen er faren for at *forskerens perspektiv* kan påvirke utvelgingen og tolkningen av tekstene.⁷⁰ Et naturlig krav vil nok være at et så bredt spekter av kilder og ulike aktørers synspunkter som mulig skal avdekkes. I det vell av kilder som finnes, spesielt på internett, vil det være vanskelig å fastslå deres nedslagsfelt blant den russiske befolkningen. Dog kan kildenes troverdighet vurderes i forhold til hverandre og i forhold til ulike typer av kilder.⁷¹

Et av oppgavens hovedformål vil være å avdekke ulike russiske aktørers syn på Den store fedrelandskrigen og kontroversielle sider knyttet til den. I den forbindelse er det viktig å redegjøre for hvordan avgrensningen av de ulike gruppene av samfunnsaktører har foregått. Det ideologiske landskapet i Russland byr på visse vanskeligheter dersom man forsøker å tolke det i en vestlig politisk kontekst. Et politisk spekter avhenger av flere ulike variabler som grupperes sammen i grupper eller clusters. Dersom man har en bestemt politisk oppfatning, antas det at man også har en rekke andre beslektede oppfatninger.⁷² De politiske begrepene som venstre og høyre og liberal og konservativ finnes i Russland, men deres betydning kan være en ganske annen enn i Vest-Europa. Skillelinjen venstre-høyre oppviser helt andre kjennetegn enn i den vestlige forståelsen. I Russland vil merkelappen ”konservativ” kunne plasseres på både venstre- og høyresiden i politikken. I Russland ser de konservative blant annet tilbake på 70 år med sovjetisk styre.⁷³ Det russiske ideologiske landskapet kjennetegnes også ved sin ”proximity of extremes”, hvor kommunister og nasjonalister har kunnet danne sterke ”rød-brune” allianser.⁷⁴ Thomas F. Remington har identifisert tre

---

⁷⁰ Grønmo, 2004, 192

⁷¹ Grønmo, 2004, 193

⁷² Simonsen, Sven Gunnar: ”Nationalism and the Russian political spectrum: Locating and evaluating the extremes”, (PRIO: Oslo, 2000), 2

⁷³ Simonsen, 2000, 2

⁷⁴ Simonsen, 2000, 53

ideologiske strømninger som oppstod på slutten av 1980-tallet, og som i stor grad fortsatt gjør seg gjeldende. Den første kjennetegnes av individualisme, markedsøkonomi og liberalt demokrati. Den andre av marxist-leninisme, noen ganger også stalinisme, hvor planøkonomi og bevaring av det sovjetiske imperiet står sentralt. Den tredje strømmingen henter sitt tankegods fra russisk og slavisk nasjonalisme, hvor ortodoks kristendom står sentralt i samfunnet.⁷⁵

Ved å ta utgangspunkt i partier og grupperingers *historiesyn* har jeg delt inn samfunnsaktørene i tre hovedfraksjoner: Sentrum, den liberale fraksjonen og den nasjonalpatriotiske fraksjonen. En av de viktigste skillelinjene i russisk politikk er nettopp knyttet til oppfatningen av fortiden, spesielt hvordan man bedømmer sovjettiden.⁷⁶ Om man er nostalgisk til denne perioden eller om man avfeier den kan fortelle langt mer enn bare en persons historiesyn. Dersom man er nostalgisk til sovjettiden korrelerer dette ofte med støtte til en statskontrollert økonomi, på samme måte som de som er kritiske, ofte er forkjempere for markedsøkonomi. Det er viktig å understreke at jeg har foretatt denne inndelingen basert på deres historie- og verdisyn, uavhengig av for eksempel deres økonomiske politikk, og er ikke identiske med Thomas Remingtons typologi. Sorteringen av de ulike politiske partiene og grupperingene ble foretatt etter å ha lest en rekke uttalelser fra meningsbærende medlemmer av disse gruppene, så vel som på bakgrunn av deres egendefinerte ideologier.

Det kan også finnes en kulturell form for maktnostalgi, hvor man ønsker å gjenreise Russland som en supermakt under en sterk leder. Det er naturlig å anta at det også finnes en mellomposisjon, hvor man er fornøyd med status quo. I Russland har maktpartier innehatt denne posisjonen, med Forent Russland som det mest effektive tilskuddet til partifamilien.

---

⁷⁵ Remington, Thomas F.: *Politics in Russia*, (Pearson Education: New Jersey, 2010), 155

⁷⁶ Folkestad, Bjarte: "From Russia with Cleavages – A Study in Party System and Voting Behaviour in Post-Communist Russia", masteroppgave i statsvitenskap (Uni. i Bergen: Bergen, 2005), 27

4. Samfunnsaktørene

4.1 Sentrumsfraksjonen

Forent Russland og dets forløpere tilhører en del av det politiske landskapet som er kjent for en blanding av sentrumsverdier – enhet, pragmatisme og en sterk stat. På 1990-tallet var disse partiene knapt mer enn politiske apparater for enkeltpolitikere og ble ofte omtalt som ”maktpartier”.⁷⁷ Forent Russland har så langt vist seg å være det lengstlevende og mest effektive av disse partiene. Det har blitt hevdet at sammenlignet med andre partier har Forent Russland i mindre grad en egen ideologisk plattform, og det kan synes som at det å ha ”ingen ideologi” er en ideologi i seg selv. Remington hevder at partiet kun kan sies å være et sentrumsparti i den forstand at partiet unngår å forplikte seg til noen klart definerte policyer.⁷⁸ På den annen side kan det synes som at dette i større grad er en form for politisk retorikk fra Forent Russlands side, hvor det å definere seg som et ikke-ideologisk parti kan virke samlende og fungere som en trygghet for velgerne. Det kan også bidra til å marginalisere de radikale ytterfløyene i politikken, representert av kommunister og nasjonalister.

Etter utryggheten og den økonomiske usikkerheten som hadde dominert det russiske samfunnet på 1990-tallet, ble folket mer mottagelig for russiske og sovjetiske verdier, deriblant patriotisme og statslojalitet. Desillusjonerte velgere valgte inn Putin etter lovnader om ”orden” og ”gjenreisning av Russland”.⁷⁹ Før han inntok rollen som Jeltsins etterfølger i 1999 ga Putin uttrykk for sine politiske preferanser. Han identifiserte seg med tradisjonelle, russiske verdier som patriotisme, statslojalitet og sosial solidaritet. Patriotisme definerte han som en følelse av stolthet over fedrelandet og et ønske om å gjøre landet sterkere:

Патриотизм. Это слово подчас используется в ироническом или даже ругательном смысле. Однако для большинства россиян оно сохранило свое первоначальное, полностью позитивное значение. Это чувство гордости своим

---

⁷⁷ Remington, 2010, 175

⁷⁸ Remington, 2010, 178

⁷⁹ Simonsen, 2000, 32

Отечеством, его историей и свершениями. Это стремление сделать свою страну краше, богаче, крепче, счастливее.⁸⁰

Denne patriotismen har også gitt opphav til en ny form for dyrkelse av de væpnede styrkene. Putin og Medvedjevs utenrikspolitiske ambisjoner har spilt på den russiske befolkningens frykt og usikkerhet for at fremmede makter skal utnytte og destabilisere Russland.⁸¹

Stolthet som er knyttet til den sovjetiske krigsinnsatsen under den annen verdenskrig bidrar til å støtte opp om Russlands militære tradisjoner. Vladimir Putin har også trukket linjer fra Den store fedrelandskrigen til krigen i Tsjetsjenia. I en tale på Seiersdagen den 9. mai 2000 benyttet han en retorikk myntet på en etnisk russisk (russkij) patriotisme, snarere enn den statsborgerlige varianten (rossijskij).⁸² Putins ordbruk minner mye om Stalins seierstale i 1945 som vektla det *russiske* folkets offervilje i krigen, snarere enn det sovjetiske.⁸³

Ensretting av historien og sivilsamfunnet: Medvedjevs historikerkommisjon

I mai 2009 opprettet president Medvedjev ”Kommisjonen mot forfalskning av historie”, *Комиссия по противодействию попыткам фальсификации истории в ущерб интересам России*. Kommisjonen la grunnlaget for en ny historiepolitikk, som i langt større grad enn tidligere forsøkte å kontrollere den russiske historiediskursen. Sentralt ved dannelsen av kommisjonen var minnet om Den store fedrelandskrigen, som mange anså for å være ”under angrep” fra fremmede makter, hovedsakelig Estland og Latvia. I teorien var kommisjonen ansvarlig for å påpeke falsk og skadelig historieskriving også innenfor Russlands grenser.

Kritikere har bemerket at kommisjonen bærer preg av ensretting, noe som leder tankene tilbake til den sovjetiske historieskrivingen. I en artikkel i *Vedimosti*, datert like etter offentliggjøringen av kommisjonen, omtales kommisjonen som et ledd i forfalskningen av

---

⁸⁰ Putin, Vladimir V.: ”Rossija na rubezje tysiatsjeletij”, *Nezavisimaja gazeta* 30.12.1999, http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenium.html

⁸¹ Remington, 2010, 254

⁸² Simonsen, 2000, 38

⁸³ Simonsen, 2000, 38

historien til *fordel* for Russland. ”[...]при этом сужающую взгляд «ущербом интересам РФ» (в пользу интересов РФ, похоже, фальсифицировать историю можно)”.⁸⁴ Det hevdes videre at Medvedjev har prøvd å gjenopplive den sovjetiske narrativen om seieren over Tyskland. Samtidig fremstilles historien og den kollektive identiteten som truet, noe som styrker lojalitetsbåndene til staten.⁸⁵

Kommisjonens medlemmer består av en kombinasjon av historikere og ”sterke menn” eller *siloviki*, personer med bakgrunn i militæret eller sikkerhetstjenesten. Ifølge Roy Medvedjev er kun tre av kommisjonens 28 medlemmer historikere, og de er heller ikke spesielt respektert blant historikere flest.⁸⁶ Krigens politiske dimensjon kommer tydelig fram i kommisjonens mandat. Punkt 4.a omhandler blant annet behovet for å beskytte Russlands internasjonale prestisje:

Обобщение и анализ информации о фальсификации исторических фактов и событий, направленной на умаление международного престижа Российской Федерации, и подготовка соответствующих докладов Президенту Российской Федерации.⁸⁷

Interessant nok omtales her historiske hendelser som fant sted før Den russiske føderasjon ble til. Behovet for å beskytte den sovjetiske historien kan tolkes som at man har akseptert Russlands rolle som arvtager for den sovjetiske historien, med alle de fordeler og ulemper det kan medføre. Opprettelsen av Dmitrij Medvedjevs kommisjon mot forfalskning av historien markerte at historien om Den store fedrelandskrigen nå hadde én offisiell versjon. I forkant av Seiersdagen 9.mai 2009, uttrykte han bekymring for hvordan den nasjonale historien er gjenstand for omskrivninger og ”aggressive angrep”:

С каждым годом праздник Победы обретает новое звучание. И, к сожалению, не всегда праздничное звучание. Мы стали чаще сталкиваться с тем, что называется сейчас историческими фальсификациями. Причём – и, наверное,

---

⁸⁴ “От редакции: Nasha Borba”, *Vedomosti*, 20.05.2009, (90, 2360), <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/196348/>

⁸⁵ “От редакции: Nasha Borba”, *Vedomosti*, 20.05.2009, (90, 2360), <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/196348/>

⁸⁶ Medvedjev, Roy: ”Istorija vse sterpit?”, *Kommersant*, 20.05.2009, <http://kommersant.ru/doc/1172794>

⁸⁷ “Komissija po protivodejstvuju popytkam falsifikatsii istorii v usjtsjerb interesam Rossii - Polozhenie o komissii”, *Prezident Rossii* 19.05.2009, <http://state.kremlin.ru/commission/21/statute>

многие из вас это заметили – такие попытки становятся всё более жёсткими, злыми, агрессивными.⁸⁸

Kommisjonen ble oppløst i 2012, etter visstnok å ha fullført sin tiltenkte rolle.

Boris Gryzlov, leder for Dumaen og en nær alliert av Putin, uttalte seg svært positivt om Stalin i 2004 i anledning 125-årsdagen for Stalins fødsel. Gryzlov hevdet blant annet at Stalin var en fremtredende statsmann, ”Иосиф Сталин - незаурядный человек, выдающимся государственным человеком.”⁸⁹ I 2008 viser Gryzlov derimot initiativ til å opprette et monument til minne om ofrene for Stalins undertrykkelser: ”Должна быть память о безвинно погибших людях и тех деяниях, которые были. [...] в какой-то степени барьером для того, чтобы такого никогда больше не было”. Han framstod dermed som en langt sterkere kritiker av Stalin enn knapt fire år tidligere.

Det er tydelig at det fant sted en betydelig endring av oppfatningen om krigen og Stalin innad i Forente Russland mot slutten av 2000-tallet. Dette sammenfaller med starten på Medvedjevs presidentperiode. I sin artikkel ”Framover, Russland” fra september 2009 rettet han sterk skyts mot stalinismen, og hevdet at røttene til Russlands korrupsjon og ineffektivitet er å finne det sovjetiske systemet:

Впечатляющие показатели двух величайших в истории страны модернизаций – петровской (имперской) и советской – оплачены разорением, унижением и уничтожением миллионов наших соотечественников. Но нельзя не признать, что сохранение человеческой жизни не было, мягко скажем, в те годы для государства приоритетом. К сожалению, это факт.⁹⁰

Medvedjev innrømmer at den russiske historien er kontroversiell og flertydig. Samtidig må ikke dette overskygge de heroiske bragdene i landets historie: ”Мы должны смотреть на своё прошлое трезво. Видеть в нём и грандиозные победы, и трагические ошибки, и примеры для подражания, и проявление лучших черт национального характера.”⁹¹ Medvedjev uttalte at hans kommisjon mot forfalskning av den russiske historien ikke skulle

---

⁸⁸ Medvedjev, Dmitrij: ”О Великой Отечественной войне, историческая истинность и о нашей памяти”, *Videoblog Dmitrija Medvedjeva*, 07.05.2009, <http://blog.kremlin.ru/post/11/transcript>

⁸⁹ Latukhina, Kira & Samarina, Aleksandra: ”Partbossi priznali Stalina ”vydajusjimsja gosudarstvennikom”, *Nezavisimaja gazeta*, 22.12.2004, http://www.ng.ru/politics/2004-12-22/2_stalin.html

⁹⁰ Medvedjev, Dmitrij: ”Rossija, vperjod!”, 10.09.2009, <http://kremlin.ru/transcripts/5413>

⁹¹ Medvedjev, 2009d

fungere som et skjold mot historierevisjonisme, men snarere at den skulle bidra til at tidligere forbrytelser kom frem i lyset:

Мы много внимания уделяем борьбе с фальсификацией нашей истории. И почему-то зачастую считаем, что речь идёт только о недопустимости пересмотра результатов Великой Отечественной войны. Но не менее важно не допустить под видом восстановления исторической справедливости оправдания тех, кто уничтожал свой народ.⁹²

Regimetro grupperinger

Minnet om Den store fedrelandskrigen spiller en sentral rolle i regimetro ungdomsorganisasjoner, deriblant *Molodezjnoje demokratitsjeskoje antifasjistskoje dvizjenie "Nasji"*⁹³, og Forent Russlands ungdomsparti *Molodaja Gvardija Jedinoj Rossii*⁹⁴. Ungdomsaktivister har ingen personlige minner om den sovjetiske fortiden, og deres identitet og forhold til historien er formet av skolebøker, filmer og media, så vel som offisielle narrativer. Gjennom organisasjoner som Nasji og Molodaja Gvardija har myndighetene forsøkt å kooptere politisk aktiv ungdom som potensielt kunne ha vært en trussel mot regimet.⁹⁵ Deltagelse i organisasjonene har gitt ungdommer muligheter til sosial opprykk de ellers ikke ville ha hatt. En av hovedårsakene til dannelsen av Nasji var å motvirke en eventuell russisk "oransjerevolusjon", lik den man hadde sett i Ukraina.

Nasji erklærer sin organisasjon for å være anti-fascistisk, og hevder at partiets viktigste kamp står mot den unaturlige alliansen av oligarker og liberale, som beskyldes for å undergrave Russlands selvstendighet.⁹⁶ For Nasjis del innebærer anti-fascistisk arbeid det samme som å motarbeide Russlands fiender, som i dette tilfellet er representert av USA og

---

⁹² Medvedjev, Dmitrij: "Pamjat' o natsionalnykh tragedijakh tak zje svjasitsjenna, kak pamjat' o pobedakh", 30.10.2009, Videoblog Dmitrija Medvedjeva, <http://blog.kremlin.ru/post/35/transcript>

⁹³ "Ofitsial'nyj sajt", Nasji, <http://nashi.su/>

⁹⁴ "Ofitsial'nyj sajt", Molodaja Gvardija Edinoj Rossii, <http://www.mger2020.ru/>

⁹⁵ Schwirtz, Michael: "Russia's Political Youths", *Demokratizatsiya*, Vol. 15, No.1, 80

⁹⁶ "Nasji – o proekte" <http://www.nashi.su/projects>

Vesten.⁹⁷

Kritikere har sett klare likhetstegn mellom Nasji og KOMSOMOL under sovjettiden, hvor lukrative karrierer ble byttet mot politisk lojalitet. Korrespondent i *Kommersant*, Jekaterina Savina, hevder Nasjis sommerleirer minner om de sovjetiske pionerleirene.⁹⁸ Identifiseringen med sovjettiden ser ikke ut til å være tilfeldig. Nasji gjør nytte av historiske symboler som kan knyttes til krigen eller Sovjetunionen generelt. Blant annet benytter deres hjemmeside suffikset .su, som opprinnelig ble brukt av Sovjetunionen. Samtidig er Nasjis flagg og farger rødt og hvitt, i stedet for fargene rødt, hvitt og blått som i det russiske flagget.⁹⁹

Nasjis aller viktigste symbol er Den store fedrelandskrigen. Krigen fungerer både som et verdensbilde av et sterkt Russland omgitt av fiender, og er i tillegg et effektivt verktøy for mobilisering av ungdommer.¹⁰⁰ Under en av gruppens første samlinger, i mai 2005, ble det iscenesatt en seremoni myntet på å skape en kontinuitet av generasjoner. Krigsveteraner overrakte ungdommene symbolske geværkuler med ordene "Помни о войне, береги Родину".¹⁰¹ Ved å fokusere på patriotisme og kjærlighet til fedrelandet bidrar Nasji til å skape konsensus mellom staten og den offentlige opinionen. Nasji er anerkjent og støttet av styresmaktene, men prøvde likevel å gi inntrykk av å være en del av en ungdommelig motkultur.¹⁰²

Nasji spiller også en viktig rolle i Russlands "historiekriger" med nabolandene, spesielt overfor Baltikum og Sentral-Europa. Både Nasji og Molodaja Gvardija driver sosiale prosjekter med det formål å fostre patriotisme og stolthet over Russlands historie.¹⁰³ Den store fedrelandskrigen står sentralt i begge prosjekter. Nasjis prosjekt, "Nasja obsjtsjaja pobeda", erklærer som sine viktigste mål er å "være et verktøy for å motvirke historieskriving som er

---

⁹⁷ Mijnsen, Ivo: "The Victory Myth and Russia's Identity", *Russian Analytical Digest*, No. 72, 09.02.2010, 7

⁹⁸ Sitert etter: Schwirtz, 2007, 80

⁹⁹ Se Nasjis hjemmeside for logo/flagg: <http://www.nashi.su/>

¹⁰⁰ Mijnsen, 09.02.2010, 6-7

¹⁰¹ "Nasji – o proekte" <http://www.nashi.su/projects>

¹⁰² Laruelle, Marlene: "Negotiating history: memory wars in the near abroad and pro-Kremlin youth movements", *Demokratizatsija* Vol. 19, No.2, 2011, 233

¹⁰³ Nasjis prosjekt: "Nasja obsjtsjaja pobeda" <http://41-45.su/> og Molodaja Gvardijas prosjekt: "Moja istorija" <http://www.mger2020.ru/projects/my-story>

skadelig for Russland” og å ”fremme en patriotisk oppdragelse av ungdom.”¹⁰⁴ Prosjektet skal bidra til å samle inn intervjuer av krigsveteraner i videoform, med den hensikt å bevare levende og ekte minner fra krigen for ettertiden.

Også Molodaja Gvardija legger vekt på nødvendigheten av å minnes Den store fedrelandskrigen. Ifølge artikler publisert på deres internettside bidrar medlemmer av organisasjonen til å aktivere og påminne befolkningen om viktige merkedager knyttet til krigen. I tillegg gjør Molodaja Gvardija sosialt arbeid blant veteraner og vedlikeholder krigsminnesmerker. Intervjuer med krigsveteraner stiller det nåværende regimet i et positivt lys. Veteranen E. G. Ionin oppfordrer blant annet ungdommen til å samle seg rundt Putin, og sier:

Главное - это быть патриотами своей Родины. Это самое главное! Надо помогать правительству, спланировать вокруг него. Вот сейчас были выступления оппозиции, я считаю, это неправильно. Надо, наоборот, поддерживать свою власть, раз уж ее выбрали, надо помогать ей работать на благо страны. Надо спланировать вокруг ”Единой России”. Ведь Путин, Медведев - они очень много работают.¹⁰⁵

Molodaja Gvardija har under slagordet ”Respekter andres meninger!”¹⁰⁶ beskyldt opposisjonspartiet Jabloko for ekstremisme og for å undergrave minnet om krigen og å såre krigsveteranenes følelser.

Det kan synes som om politisk uenighet tolkes som en direkte trussel mot det russiske samfunnet. Felles for Molodaja Gvardija og Nasji er deres lojalitet mot det nåværende politiske systemet og de politiske verdiene som er knyttet til det. Man har forsøkt å skape en felles russisk identitet basert på statsborgerskap, *rossijskij*, til motsetning fra etnisk russisk eller slavisk nasjonalisme.¹⁰⁷ I så måte er historien, og da spesielt Den store fedrelandskrigen, et viktig virkemiddel for å skape samhold og et enhetlig Russland. Nasjis grunnleggelse av *Tsentr grazhdanskogo obsjtsjestva i muzeja velikoj otetsjestvennoj vojny* i Groznyj i

---

¹⁰⁴ ”Nasja obsjtsjaja pobeda – o proekte” <http://41-45.su/about>

¹⁰⁵ ”Veteran VOV Ionin: Molodezji nuzjno splotitsja vokrug Jedinoj Rossii i Putina”, *Molodaja Gvardija Edinoj Rossii*, 27.01.2012, <http://www.mger2020.ru/nextday/2012/01/27/39829>

¹⁰⁶ ”Utsjim demokratov demokratii!” *Molodaja Gvardija Edinoj Rossii*, 07.05.2010, http://www.mger2020.ru/mg_regions/2010/05/07/16754

¹⁰⁷ Medlem av koordinasjonskomitéen i Molodaja Gvardija og medlem av Borgerforumet; Tatarinov, Andrej: ”Rossija – eto ja!”, 12.12.2006, <http://a-sadov.livejournal.com/108029.html>

Tsjetsjenia i 2006 illustrerer godt hvilken verdi krigen har for regimets legitimitet og ideologi. Nasji hevder selv at dette var et av de aller første kultursentra som ble bygget i den krigsherjede republikken. Videre hevdes det at senteret er en unik institusjon som skal gi råd og hjelp til traumatiserte ungdommer og føre dem tilbake til det sivile liv.¹⁰⁸

Oppgavens fokus på partiers verdi- og historiesyn har gjort at jeg har inkludert partiet *Rettferdig Russland (Spravedlivaja Rossija)* i sentrumsfraksjonen, selv om det strengt tatt er et sosialdemokratisk parti. Partiet ble dannet av Kreml i 2006 for å tappe venstresiden for stemmer til fordel for Forent Russland.¹⁰⁹ Partiets kjernesaker er økte lønninger, bedre helsevesen og høyere pensjoner. Partiet definerer selv sin ideologi som ”det 21. århundres nye sosialisme”¹¹⁰ og distanserer seg fra kommunistpartiet, KPRF. Til forskjell fra kommunistene fremstilles Rettferdig Russland som et ungt og vitalt parti som ser framover og er uten tilknytning til det gamle sovjetregimet:

Мы предлагаем реалистичную программу пути страны к новому социализму. На этом пути должны использоваться все преимущества рыночной, конкурентной экономики, но не должно быть рыночного общества. Мы уверенно смотрим в будущее. И видя в прошлом много хорошего, не считаем это прошлое ”утраченным раем”, куда следует непременно вернуться. Коммунисты же призывают нас именно к этому. Предлагают идти вперед с головой, повернутой назад.¹¹¹

Partiet stiller imidlertid et godt stykke bak Kommunistpartiet når det gjelder oppslutning. Partiet har adoptert deler av kommunistenes politiske saker, men det ser ikke ut til at de har klart å skape en klar identitet blant velgerne. I tillegg ser det ikke ut til at partiet kan konkurrere med kommunistene om stemmene utenfor de store byene i noen betydelig grad.¹¹²

Likevel er en viktig del av partiets velgergrunnlag blant Russlands pensjonister, som i mindre grad er kritiske til sovjettiden. Pensjonstilværelsen i Sovjetunionen bød på langt bedre økonomiske rammer så vel som gratis helsevesen. De fleste av disse rettighetene forsvant i

---

¹⁰⁸ ”Nasji – o proekte” <http://www.nashi.su/projects>

¹⁰⁹ Remington, 2010, 179

¹¹⁰ Mironov, Sergej: ”Nam, sotsialistam, est o tsjem posporit s kommunistami”, *Mironov*, 09.11.2011 <http://mironov.ru/main/speech/1329>

¹¹¹ Mironov, 2011b

¹¹² Wilson, Josh: ”A Fair and Just Russia – The Political Platform of Russia’s Social Democrats”, (School of Russian and Asian Studies: Woodside, California, 12.08.2009) http://www.sras.org/fair_and_just_russia_2

kaoset som fulgte Perestrojka-perioden.¹¹³ For Rettferdig Russland har det vært viktig å vise at de spiller på pensjonistenes lag og de har ved flere anledninger kritisert det nåværende regimet for manglende støtte til pensjonister, så vel som til krigsveteraner. Det kan se ut til at Rettferdig Russland har blitt sterkere i sin kritikk mot regimet og at partiet ikke lenger kan avfeies som en rent konstruert opposisjon. Samtidig som partiet har vært negativ til Putin, har det vist langt større oppslutning omkring Medvedjevs planer for modernisering av det russiske samfunnet.¹¹⁴

I likhet med de regimetro organisasjonene Molodaja Gvardija og Nasji, har også Rettferdig Russland startet et prosjekt viet til minnet om Den store fedrelandskrigen. ”Zjivaja pamjat protiv zabvenija” beskrives som et ”sosial-patriotisk prosjekt”¹¹⁵, og har som hovedformål å kartlegge krigsgraver og krigsminnesmerker som har behov for restaurering. På prosjektets hjemmeside rettes det kritikk mot myndighetene for manglende vedlikehold og korrupsjon i forbindelse med minnesmerker til soldater som falt under krigen.

I et eksempel hevdes det at tre millioner rubler som skulle ha gått til renovering av et krigsminnesmerke i Volokolamskij rajon i Moskva oblast, har blitt ”stjålet”.¹¹⁶ I en annen artikkel publisert på hjemmesiden for ”Zjivaja pamjat protiv zabvenija”, rettes det sterk kritikk mot myndighetene i St. Petersburg som har tillatt konstruksjonen av en søppelfylling på stedet for et av krigens største slag.¹¹⁷ Sinjavinski-høydene i St. Petersburg hevdes å være det siste hvilested for mer enn 100 000 sovjetiske soldater, og området har siden sovjettiden vært et offisielt minnested. Artikkelen vektlegger den respektløse behandlingen de falne har fått som følge av ”tsjinovnikers” handlinger:

Питерские чиновники решили по-своему отметить 65-летнюю годовщину полного снятия блокады (27 января 1944 г.). Судя по всему, мы хотим продолжать лгать, в очередной раз прикрыть мусором наши напрасные жертвы... И это для нас сегодня стыд и позор, что десятки тысяч, проклятых и

---

¹¹³ Wilson, 12.08.2009, http://www.sras.org/fair_and_just_russia_2

¹¹⁴ March, Luke: “Just Russia – From ‘Second Leg’ to ‘Footnote’”, *Russian Analytical Digest*, No. 102, 26.11.2011, 8

¹¹⁵ “Zjivaja pamjat’ protiv zabvenija”, *Spravedlivo Onlajn*, http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/

¹¹⁶ “Kuda delas samokhodka s postamenta?”, *Spravedlivo Onlajn*, http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/detail.php?ID=20594

¹¹⁷ “Unizjenie Sinjavinskikh vysot”, *Spravedlivo Onlajn*, http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/article.php?ID=18114

убитых, остаются до сих пор непогребенными. Еще более стыда и позора: именно на самом болевом участке той безумной войны великий город решил учредить свалку. Мы теперь их, павших ни за понюшку табака, будем еще и мусором засыпать?¹¹⁸

Artikkelen utviser en form for sosialt ansvar, og følger opp med intervjuer med tre lokale ildsjeler, som til tross for dårlig helse har sloss mot opprettelsen av søppelfyllingen.¹¹⁹ I så måte ser artikkelen ut til å følge opp prosjektets selvdefinerte ”sosial-patriotiske” profil og partiets rolle som beskytter av de svake.

Gjennom et annet prosjekt, ”Deti vojny” forsøker partiet å fremme de sosiale rettighetene til mennesker som var barn under Den store fedrelandskrigen.¹²⁰ Ved å forbedre boforholdene og levestandarden til disse pensjonistene vil man sikre en viktig ressurs for å fremme patriotiske følelser blant den oppvoksende generasjonen.¹²¹ Rettferdig Russland fremstår på denne måten som en sentral utfordrer til Forent Russland i kampen om Den store fedrelandskrigen som en politisk ressurs.

4.2 Den liberale fløyen

De liberaldemokratiske partiene mobiliserte først under glasnost-perioden, hvor de representerte det daværende kommunistiske regimets rake motsetning. De liberaldemokratiske partiene ønsket å innføre et vestlig demokrati hvor åpne og frie valg skulle lede til et pluralistisk politisk system. Menneskerettigheter og individets rett til personlig frihet var sentrale bestanddeler i deres ideologi.¹²²

Oppslutningen rundt liberale verdier var på sitt høyeste like før Sovjetunionen ble

---

¹¹⁸ ”Unizjenie Sinjavinskikh vysot”, *Spravedlivo Onlajn*, http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/article.php?ID=18114

¹¹⁹ ”Unizjenie Sinjavinskikh vysot”, *Spravedlivo Onlajn*, http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/article.php?ID=18114

¹²⁰ ”Deti vojny”, *Spravedlivo Onlajn* 10.06.2011, http://www.spravedlivo-online.ru/projects/children_of_war_detail.php?ID=20458

¹²¹ ”Deti vojny”, *Spravedlivo Onlajn*, 10.06.2011, http://www.spravedlivo-online.ru/projects/children_of_war_detail.php?ID=20458

¹²² Remington, 2010, 175

oppløst, rundt 1990. I 2007 var skepsisen mot liberale verdier, så vel som mot alle politiske institusjoner med unntak av presidenten, langt høyere.¹²³ Liberale verdier har blitt svekket til fordel for Putins patriotisme. I 1990-årene hadde den russiske historien vært gjenstand for livlig debatt. Oktoberrevolusjonen og Den store fedrelandskrigen var utsatt for krass kritikk i store deler av opinionen. Under president Putin har krigen igjen kommet inn i varmen som den mest heroiske av historiske hendelser i regimets arsenal.¹²⁴

Partiet *Jabloko* anser seg for å være den viktigste demokratiske opposisjonen mot Forent Russland. Partiets navn er et akronym for grunnleggerne Grigorij Javlinskij, Jurij Boldyrev og Vladimir Lukin. Partiet hadde et toppunkt i oppslutningen på slutten av 1990-tallet men har siden falt under sperregrensen. Partiets støtte kommer stort sett fra St. Petersburg og Moskva. Jabloko er forkjemper for en pro-vestlig utenrikspolitikk, miljøvern, anti-korrupsjon og lokalt selvstyre.¹²⁵

Jabloko har vært svært kritisk til Forent Russlands politikk, og gikk så langt som å sammenligne Putins politikk med ”bolsjevikisk styre” under deres 15. partimøte i 2009:

[Jabloko] considers preservation of the Bolshevik – Stalinist type of thinking in the authorities and the society and picturing of the repressive regime as a variant of the norm be one of the acutest problems of today’s Russia. Growth of violence in politics and public life, acts of terror and political murders, the authoritarian regime and repressive law enforcement system, cynicism of the authorities and apathy of the population, replacement of the reforms by their imitation represent a direct consequence of this problem.¹²⁶

Partiet krever også i sin resolusjon at undertrykkelser under Stalin bør markeres med en minnedag for ofrene etter politisk undertrykkelse på lik linje med 9. mai. Videre kreves det at fornektning av de forbrytelser som fant sted under Stalin, bør forbys i lovverket.¹²⁷

Dette står i sterk kontrast til det Sergej Sjojgu, minister for ekstraordinære situasjoner og medlem av Forent Russland, uttalte samme år da han framla forslag om å kriminalisere

---

¹²³ Remington, 2010, 135

¹²⁴ Laruelle, 2011, 233-234

¹²⁵ Remington, 2010, 176

¹²⁶ “On Stalinism and Bolshevism, Resolution”, 15. partikongress Jabloko, 21.12.2009
<http://www.eng.yabloko.ru/Press/2009/15th-congress-stalinism.html>

¹²⁷ “On Stalinism and Bolshevism, Resolution”, 15. partikongress Jabloko, 21.12.2009
<http://www.eng.yabloko.ru/Press/2009/15th-congress-stalinism.html>

enhver kritikk av seieren i Den store fedrelandskrigen.¹²⁸ Jabloko hevder på sin side at dersom det ikke foretas en revisjon av krigshistorien og den totalitære fortiden under Stalin, vil det hindre Russlands modernisering i det 21. århundre.¹²⁹

I 2010 ble *Partija narodnoj svobody* ”*Za Rossiju bez proizvola i korruptsii*” (PARNAS) dannet. Partiet var et resultat av at en rekke mindre liberale partier og grupperinger slo seg sammen. Lederskapet i PARNAS består av flere erfarne politikere som tidligere har innehatt viktige politiske verv, blant andre Mikhail Kasjanov, Boris Nemtsov og Vladimir Ryzkov. PARNAS er sterkt kritisk til Forent Russland og president Putin. I partiets vedtekter står det blant annet at partiet vil kjempe for ”å frigjøre samfunnet fra byråkratiets lovløshet og dominans på alle nivåer[...]”¹³⁰, og ”sikre talefriheten og avskaffe den statlige sensuren”.¹³¹ Partiet har beskyldt president Putin for korrupsjon, og i mars 2011 ga PARNAS i samarbeid med Solidarnost’ ut en rapport som avdekket påstått korrupsjon i Putins indre sirkel.¹³²

Vladimir Ryzkov har rettet sterkt skyts mot myndighetene, og hevder i en artikkel i *Novaja gazeta* at Russland ligger langt bak Vest-Europa når det gjelder å ta et oppgjør med sin historie.¹³³ Tyskland har tatt oppgjøret med Hitler, mens de baltiske statene har lyktes i å legge grunnlaget for en ny post-totalitær identitet. Russland står midt oppi den sovjetiske historien, men er ikke i stand til å frigjøre seg fra den, hevder han. Ryzkov trekker fram den viktige funksjonen som minnesmerker og museer har for å formidle historien, og peker på at det i Russland knapt finnes museer viet til undertrykkelser og forfølgelser under krigen og under Stalin generelt. De som finnes er ikke-statlige, og avhengig av private sponsorer.¹³⁴

En av organisasjonene som Ryzkov trekker fram som særlig viktig er *Memorial*. Memorial ble grunnlagt som organisasjon i 1992, men deres røtter strekker seg tilbake til

---

¹²⁸ Laruelle, 2011, 235

¹²⁹ ”An unlearned lesson of the totalitarian past”, *Jabloko*, 28.05.2010
<http://www.eng.yabloko.ru/Press/2010/05282010-stalinism.html>

¹³⁰ ”Ustav partii”, PARNAS, http://svobodanaroda.org/about/party_documents/charter.php

¹³¹ ”Ustav partii”, PARNAS, http://svobodanaroda.org/about/party_documents/charter.php

¹³² ”Putin. Korruptsia. 2.” *Putin itogi*, 2011, <http://www.putin-itogi.ru/>

¹³³ Ryzkov, Vladimir: ”Privivka ot terrora”, *Novaja gazeta*, 21.02.2008
<http://www.novayagazeta.ru/gulag/41388.html>

¹³⁴ Ryzkov, 21.02.2008 <http://www.novayagazeta.ru/gulag/41388.html>

1980-tallet, hvor gruppen fungerte som et samlingspunkt for den demokratiske intelligentsiaen som ønsket et oppgjør med Stalin-tiden. Gjennom monumenter og museer skulle ofre for Stalin løftes frem i samfunnets bevissthet. Memorials opprinnelige mål har blitt utvidet, og organisasjonen har i dag som mål å avsløre menneskerettighetsbrudd i dagens Russland, med særskilt fokus på Tsjetsjenia. I tillegg har Memorials prosjekter rettet seg mot rasisme og fremmedfrykt, i tillegg til arbeid for flyktningers rettigheter.¹³⁵

Ifølge Memorials politiske charter er deres hovedmål:

- To promote mature civil society and democracy based on the rule of law and thus to prevent a return to totalitarianism
- To assist formation of public consciousness based on the values of democracy and law, to get rid of totalitarian patterns, and to establish firmly human rights in practical politics and in public life
- To promote the revelation of the truth about the historical past and perpetuate the memory of the victims of political repression exercised by totalitarian regimes.¹³⁶

Memorial er en av de mest innflytelsesrike NGOene i Russland, og deres sterkt negative holdninger til Stalin har ved flere anledninger utfordret hva de anser for å være Kremls forsøk på ensretting av historien. Memorial er i besittelse av et unikt muntlig materiale i elektronisk form, som inkluderer intervjuer av politiske fanger under Stalin, dissidenter og menneskerettighetsforkjempere så vel som intervjuer av disse gruppene familier. Det omfattende kildematerialet inkluderer også en betydelig samling av bilder og informasjon om gulag-leirene.

I tillegg til å publisere artikler om temaet, har Memorial startet et virtuelt museum tilegnet ofrene for gulagssystemet. Memorial håper med dette å veie noe opp for det faktum at det ikke finnes et offisielt *fysisk* gulagmuseum. Gjennom å samle all informasjon på én nettside håper Memorial å kunne skape et helhetlig bilde som kan motvirke den sosiale glemselen i samfunnet.¹³⁷ Lederen for Memorials historieavdeling, Irina Flige, uttalte følgende om prosjektet:

Этот музей должен быть виртуальным потому, что у нас полицейское государство, где до сих пор не произошло преодоления коммунистического

---

¹³⁵ "Memorial: Pravozasjtsjita", *Memorial*, <http://www.memo.ru/hr/index.htm>

¹³⁶ "The Charter of the international volunteer public organization 'Memorial', historical, educational, human rights and charitable society", *Memorial*, <http://www.memo.ru/eng/about/charter.htm>

¹³⁷ "Virtualnyj muzej gulaga – o proekte", *Virtual'nyj muzej gulaga*, <http://www.gulagmuseum.org/showObject.do?object=3315723>

террора, и память о политических репрессиях не стала составляющей общей культуры памяти.¹³⁸

4.3 Den nasjonalpatriotiske fløyen

Den russiske befolkningen ble mer mottagelig for patriotiske ideer etter en periode med sosialt opprivende samfunnsreformer på 1990-tallet. Liberale prinsipper ble oppfattet som rent skadelige for russiske nasjonale interesser og en enhetlig russisk identitet.¹³⁹ Ulike grupperinger fant sammen på tvers av ideologiske skillelinjer på grunn av felles motstand mot hva de anså for å være inntoget av truende, vestlige verdier i Russland. Dette overskygget i en viss grad de betydelige forskjellene som fantes, og fortsatt finnes, i denne leiren.

En sentral konfliktlinje på 1990-tallet gikk mellom de liberales vekt på Den russiske føderasjons interesser, i motsetning til en form for imperialistisk nostalgi basert på Sovjetunionen som blant annet Kommunistpartiet, KPRF stod for.¹⁴⁰ KPRF har siden USSRs fall vært en av de fremste forkjempere for en gjenreising av Sovjetunionen. Blant annet stod partiet i 1996 bak et forslag om å oppheve Minsk-avtalen fra 1991, som hadde betydd slutten på Sovjetunionen.¹⁴¹ Deres partiprogram fra år 2000 kombinerer internasjonalisme med russisk nasjonalisme, og hevder det nødvendig å beskytte statens integritet, gjenskape en ny Sovjetunion, og samtidig sikre det russiske folks nasjonale enhet.¹⁴² Partiets leder, Gennadij Ziuganov, er en selverklært patriot. Han bruker også begrepene *rusiskij* og *rossijskij* om hverandre.¹⁴³ På den måten forenes både territoriell og etnisk nasjonalisme, så vel som statspatriotisme.

Ziuganov hevdes å stå bak partiets ideologiske revisjon, hvor KPRF til en viss grad har forlatt klassekamp og internasjonalisme til fordel for en sterk rødbrun, anti-liberal

---

¹³⁸ "Virtualnyj gulag", *Ural*, 17.11.2004, <http://www.ural.ru/news/culture/news-44493.html>

¹³⁹ Remington, 2010, 155

¹⁴⁰ Simonsen, 2000, 43

¹⁴¹ Simonsen, 2000, 46

¹⁴² Sitert etter: Simonsen, 2000, 46

¹⁴³ Simonsen, 2000, 48

allianse. Ziuganov hevder at bare en allianse mellom patriotiske krefter, både til venstre og høyre for KPRF kan redde Russland. Gjennom begrepene nasjonalitet, rettferdighet, folkestyre og fellesskap (*sobornost*), vil partiet seire over kosmopolitiske liberalister.¹⁴⁴

Forent Russland har imidlertid kooptert deler av KPRFs politikk, noe som kan ha begrenset kommunistenes oppslutning. Under president Putin har man blant annet vært vitne til en re-nasjonalisering av selskaper etter oppgjør med deler av oligarkiet. I tillegg har Putins ”nye patriotisme” mange likhetstrekk med KPRFs politikk: Styrking av det militære så vel som av minnet om Den store fedrelandskrigen. KPRF hevdes å være det mest proaktive partiet når det gjelder å gjøre nytte av minnet om Den store fedrelandskrigen, og partiet er ofte involvert i demonstrasjoner og politiske møter hvor krigen benyttes som referansepunkt for den mest heroiske og patriotiske tiden i Russlands historie.¹⁴⁵ Partiet går også lenger i sin støtte til Stalin enn noen av de andre store partiene, og har ved flere anledninger erklært at de vil reise nye minnesmerker til Stalins minne.¹⁴⁶

Et parti med en langt mer høyre-radikal profil er Russlands liberaldemokratiske parti (LDPR). Partiets grunnlegger og partileder Vladimir Zjirinovskij utstråler karisma, samtidig som han kultiverer teatraliske og til tider klovnnaktige opptredener som har vist seg å være svært effektive i TV-sammenhenger. Zjirinovskijs politiske show appellerer til desillusjonerte velgere som verken ønsker vestlig demokrati eller å vende tilbake til kommunismen. Partiet selv kaller dette for ”den tredje kraften”, og hevder de ikke er knyttet til verken det gamle kommunistregimet eller til den nye samfunnsordenen.¹⁴⁷

Partiet bruker også myten om Russland som et offer. Landet hevdes å ha vært holdt nede av omverdenen, og at dette er noe som må rettes ved hjelp av militær makt.¹⁴⁸ Partiet har kommet med en lang rekke krasse innspill i debatter omkring den russiske utenrikspolitikken. Zjirinovskij har blant annet uttrykt et ønske om å gjenreise Det russiske imperiet med alle de militære erobringene det ville ha krevd. Det kan likevel synes som at dette føyer seg inn i

---

¹⁴⁴ Hashim, Syed Mohsin: ”KPRF ideology and its implications for democratization in Russia”, *Communist and Post-Communist Studies*, No. 32, 1999, 84

¹⁴⁵ ”Russian Historical Policy: How United Russia and CPRF Use History as a Resource”, *Uroki istorii XX vek*, 28.10.2011 <http://urokiistorii.ru/en/taxonomy/term/1236/2639>

¹⁴⁶ ”Russian Historical Policy: How United Russia and CPRF Use History as a Resource”, *Uroki istorii XX vek*, 28.10.2011 <http://urokiistorii.ru/en/taxonomy/term/1236/2639>

¹⁴⁷ Remington, 2010, 177

¹⁴⁸ Remington, 2010, 177

rekken av populistiske uttalelser mer enn rent faktiske politiske utspill fra partiets side. Gjennom slagordet ”Russland for russere”¹⁴⁹ minner partiet i en viss grad om vesteuropeiske ultra-høyrepartier. Zjirinovskij har antydnet at den etniske russiske kulturen er overlegen andre etniske grupper i landet og at politiske rettigheter for etniske russere også bør være overlegne minoritetenes rettigheter.¹⁵⁰

Som Sven Gunnar Simonsen hevder kan altså avstanden mellom såkalte brune og røde partier være kort i Russland. Det nasjonalpatriotiske partiet KPRF er sovjet-konservativt og stalinistisk, og anser vestlige verdier for å være deres hovedfiende. Imidlertid finnes det visse ideologiske forskjeller mellom de ulike aktørene i den nasjonalpatriotiske fløyen. Denne forskjellen kan blant annet forklares ved deres ulike holdninger til sovjetperioden. Mens gammelkommunistene i KPRF baserer sin ideologi på marxist-leninismen og det sovjetiske imperiet, anser høyreekstreme partier, som LDPR, at den før-sovjetiske perioden utgjør landets gullalder. Partiet mener at russiske kulturelle verdier som den ortodokse troen bør være grunnlaget for samfunnsutviklingen.¹⁵¹ Dette er imidlertid en tendens man også har sett i KPRFs retorikk.

For KPRF har det vært spesielt vanskelig å overkomme de til dels motstridende interessene som har sin opprinnelse i den sovjetiske perioden. Ziuganov har aktivt forsøkt å kombinere russisk patriotisme med kommunisme. Han er representant for et politisk parti hvis forgjenger bidro til periodevis å svekke russiske institusjoner, deriblant den ortodokse kirken, og i tillegg stod bak Tsardømmets fall. Ziuganov og KPRF har vært nødt til både å distansere seg fra deler av sovjetperioden, samtidig som de har krevd eierskapet for Sovjetunionens positive sider.

Ziuganov hevder at krigen førte til en gjenoppliving av den tradisjonelle patriotiske kulturen, som i sin tur bidro til å gjenreise Russlands historiske og geopolitiske posisjon.¹⁵² Nasjonalpatriotene kan finne støtte for sitt syn i Stalins uttalelser under Den store fedrelandskrigen. Stalins taler under krigen gir inntrykk av å ta tilbake den før-revolusjonære

---

¹⁴⁹ Morrison, James W.: “Vladimir Zhirinovskiy an Assessment of a Russian Ultra-Nationalist”, *McNair Paper* 30, 1994, 32

¹⁵⁰ Morrison, 1994, 32

¹⁵¹ Remington, 2010, 155

¹⁵² Slater, Wendy: “Russia’s imagined history: Visions of the Soviet past and the new ‘Russian idea’”, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 14, No.4, 1998, 77

historien, og gjøre den til sin egen. Hans tale til folket på dagen for Oktoberrevolusjonen på Den røde plass i 1941 framkalte en blanding av russiske og sovjetiske heroiske skikkelser:

Война, которую вы ведете, есть война освободительная, война справедливая.

Пусть вдохновляет вас в этой войне мужественный образ наших великих предков – Александра Невского, Дмитрия Донского, Кузьмы Минина, Дмитрия Пожарского, Александра Суворова, Михаила Кутузова! Пусть осенит вас победоносное знамя великого Ленина!¹⁵³

Mens KPRF og LPDR har sammenfallende syn i en rekke politikkområder, og oppviser lignende patriotiske tendenser, framhever partiene ulike elementer av den historiske arven og foretar ulike former for historisk utvelgelse. Begge partiene drar nytte av en ”verktøykasse” med symboler som de kombinerer på ulike måter for å løse ulike former for problemer knyttet til historisk legitimitet.¹⁵⁴ Imidlertid hevder statsviteren Timm Beichelt at fløypartier som KPRF og LDPR kun i liten grad er i stand til å gjøre *sin* versjon av fortiden gjeldende på bekostning av regimets versjon:

They [Zjirinovskij, Ziuganov] have managed to extract two distinctive tracks of Russian ultra-nationalism from a broad supply of traditional worldviews. As the situation stands, they will however not be capable of enlarging their supporting camps as long as the regime as a whole reiterates its antimodernist and anti-Western rhetoric.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Stalin, 1941, http://www.marxists.org/russkij/stalin/t15/t15_14.htm

¹⁵⁴ Beichelt, Timm: “Two variants of the Russian radical right: Imperial and social nationalism”, *Communist and Post-Communist Studies*, No. 42, 2009, 521

¹⁵⁵ Beichelt, 2009, 522

5. Katyn

Katyn-skogen nær Smolensk var i 1940 åsted for en massakre av tusenvis av polske borgere, de fleste av dem offiserer. Drapene ble utført av NKVD på ordre fra Stalin. Det er uklart nøyaktig hvor mange som ble henrettet i Katyn, men ulike kilder oppgir et sted mellom 14 000 og 22 000 ofre.¹⁵⁶ Katyn-massakren ble først gjort kjent for omverdenen etter at tyske soldater oppdaget massegravene i 1943. Nazistene utnyttet massakren i propagandaøyemed og brukte store ressurser på å bevise USSRs skyld. Uavhengige rettsmedisinere og forskere fra tolv land fikk tilgang til området i tillegg til et betydelig antall polske krigsfanger.¹⁵⁷

Stalin nektet imidlertid for at Sovjetunionen hadde noe med saken å gjøre, og fra de alliertes side godtok man i det store og det hele USSRs versjon, til den polske eksilregjeringens store misnøye. Polakkenes betydning for den allierte krigsinnsatsen ble svekket etter at stormaktene Sovjetunionen og USA kom med i krigen, noe som igjen førte til at mindre oppmerksomhet ble viet Katyn i Vesten. Negative rapporter ble lagt lokk på i Storbritannia og USA fram til krigens slutt. Samtidig destruerte USSR store mengder dokumenter som omhandlet Katyn-massakren.¹⁵⁸

Den polske versjonen av Katyn levde videre gjennom familiehistorier og uoffisielle dagbøker. Det var først etter kommunistregimets fall at minnet om Katyn ble et politisk, ideologisk og nasjonalt symbol i Polen.¹⁵⁹ Det sovjetiske minnet av Katyn hadde derimot en dominerende posisjon. Menneskerettighetsforkjemperen Natalja Gorbanevskaja hevdet i 2005 at bare et fåtall visste sannheten om Katyn-massakren under sovjettiden. I stedet valgte USSR å legge vekt på nazistenes overgrep:

---

¹⁵⁶ *Memorial* hevder at tallet på drepte var litt over 14 000. *Memorial: "Khronika sobitija"* http://www.memo.ru/2008/03/20/Katyn_buklet.htm. Andre kilder oppgir nærmere 22 000: Willersrud, Aasmund: "Lokk på Katyn-drapene", *Aftenposten*, 19.04.2005, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1020806.ece>, Fredericks, Vanessa: "Remembering Katyn: Mourning, Memory and National Identity", *Memory Connection*, Vol. 1, No. 1, 2011, innledning

¹⁵⁷ Sanford, George: *Katyn and the Soviet Massacre of 1940: Truth, Justice and Memory*, (Routledge: London, 2009), 130-131

¹⁵⁸ Fischer, Benjamin B.: "The Katyn Controversy: Stalin's Killing Field" (Center for the Study of Intelligence, CIA: Langley, Virginia, 2000) <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/winter99-00/art6.html>

¹⁵⁹ Melentjeva, Marija: "The Katyn Case in Russian-Language WebPages", *Past Imperfect*, Vol. 15, 2009, 194

Но многие ли в СССР помнят о Катыни? О ней давным-давно нет никаких упоминаний в советской прессе, которая вообще постоянно напоминает о памятных местах фашистских зверств, о мемориалах, воздвигнутых на местах массовых уничтожений. В Катынском лесу мемориала нет...¹⁶⁰

Videre hevdet Gorbanevskaja at Sovjetunionen av samme grunn forfalsket minnesmerker:

”Мемориала не было, но ’памятник’ стоял, хотя мало кто об этом слышал; на нем, естественно, была дата ’1941’, а преступниками были названы все те же ’немецко-фашистские оккупанты’.”¹⁶¹ Det ble bygget minnesmerker til Katyn i 1945, som ble erstattet av et nytt minnesmerke på 1960-tallet. Begge minnesmerkene fortalte den samme historien om at tyskerne hadde skyld i drapene.¹⁶² Året 1941 ble logisk nok valgt for å sammenfalle med tyskernes invasjon av Sovjetunionen.

Sovjetisk historieskriving om Katyn bar i stor grad preg av at lederskapet prøvde å gjøre historien til sin egen. David Lowenthal hevder at når historien ses i en politisk kontekst, er resultatet ofte at historien blir formet av sjåvinistiske hensyn, og at den tar en helt annen form enn den opprinnelig hadde. I så måte er historiens funksjonelle rolle langt på vei den viktigste. De sovjetiske monumentene fungerte ikke som minnesmerker for ofrene. De ga heller ikke ofrenes familier et minnested. Snarere ble monumentene brukt til å videreføre de sovjetiske mytene.

Dannelsen av historiske narrativer bidrar til at personlige minner blir overskygget av én offisiell utgave av historien. Paul Ricoeur hevder narrativen blir til ved at samfunnslederne legger sine egne syn til grunn, og dermed fratar individer muligheten til å fortelle *sin* historie. Under Leonid Brezjnev ble Katyn fjernet fra kartet, og man forsøkte også å flytte fokuset fra Katyn til *Khatyn*. I 1969 ble krigsminnesmerket for Hviterussiske SSR lagt til landsbyen Khatyn, som var en av ca. 9200 hviterussiske landsbyer som ble ødelagt av tyske styrker under krigen. De latinske transkripsjonene av Katyn og Khatyn er forholdsvis like, og det kan tyde på at det hele var et forsøk på å skape forvirring og å svekke minnet om de polske

---

¹⁶⁰ Gorbanevskaja, Natalja: “O Katyni – dvadtsat’ pjat’ let nazad i segodnja”, *Polit.ru*, 24.03.2005 <http://www.polit.ru/article/2005/03/24/katyn/>

¹⁶¹ Gorbanevskaja, 24.03.2005 <http://www.polit.ru/article/2005/03/24/katyn/>

¹⁶² Fredericks, Vanessa: “Remembering Katyn: Mourning, Memory and National Identity”, *Memory Connection*, Vol. 1, No. 1, 2011, 202 og Cienciala, Anna M., Lebedeva, Natal’ja S., & Materski, Wojciech: *Katyn – A Crime Without Punishment*, (Yale Uni. Press: New Haven, Connecticut, 2007), 241

ofrene.¹⁶³ Minner forsvinner dog ikke av seg selv, men snarere gjennom hva Ricoeur referer til som ”the structuring of forgetfulness”. I Katyns tilfelle fant denne historiske omstruktureringen sted uten at noen personlige minner ble tatt hensyn til.

Maktkamp mellom Jeltsin og Gorbatsjov bidro i 1992 til at Jeltsin friga et stort antall dokumenter knyttet til Katyn, men unnlot å overlevere det kanskje viktigste dokumentet, nemlig henrettelsesordenen som impliserte Stalin og fem andre Politbuomedlemmer. Kopier av dokumentene ble overrakt polakkene av Jeltsin personlig under en minnestund i Warszawa. Han distanserte seg fra ugjerningene under Stalintiden og ba om unnskyldning, en gest som ble tatt godt imot hos polakkene.¹⁶⁴

Det frigitte kildematerialet la også grunnlaget for en offerrolle for polakkene, noe som igjen førte til at Polen fikk et moralsk overtak over Russland. I løpet av 1990-tallet endret også det politiske klimaet seg i Russland, og med et stadig sterkere kommunistparti med Ziuganov i spissen valgte Jeltsin å innta en langt mindre imøtekommande posisjon i forhold til polakkenes syn på Katyn. Forut for et besøk til Katyn i 1995 var Jeltsin i mindre grad villig til å snakke om sovjetisk skyld enn han hadde vært i 1992, og vektla i stedet at sovjetiske borgere også hadde vært ofre for totalitarismen:

Ведь тоталитарный террор коснулся не только их соотечественников. В одном катынском лесу помимо останков польских офицеров захоронено, по неполным данным, около девяти тысяч жертв политических репрессий, людей разных национальностей.¹⁶⁵

På denne måten forsøkte Jeltsin å distansere Russland fra sovjettidens skyld overfor polakkene. Dette tyder på at Jeltsin også forstod nytten av offerrollen. Jeltsin ga uttrykk for at Russland på sin side hadde gjort nok for å imøtekomme polakkenes krav om en unnskyldning, og han ga også til en viss grad inntrykket av at Russlands nasjonalfølelse var såret som følge av den polske sidens gjentatte fokus på Katyn og Russlands skyld:

Не могу вместе с тем не отметить, что решению этой непростой, как показывает практика, задачи явно не способствует нагнетание некоторыми политическими

---

¹⁶³ Se Fischer, 2000 og Cienciala, Lebedeva & Materski, 2007, 241

¹⁶⁴ Fischer, 2000

¹⁶⁵ Jeltsin, Boris N.: ”Poslanie Prezidenta Rossijskoj Federatsii B.N. Jeltsina Prezidentu Respubliki Polsja L. Valense v svjazi s 55-j godovsjsjinoj katynskoj tragedii”, 22.05.1995, http://www.katyn-books.ru/archive/1940_2000/doc/236doc.html

кругами и средствами массовой информации Польши эмоций вокруг катынской темы, эскалация предъявляемых к российской стороне требований — от принесения извинений до организации судебного процесса и выплаты компенсаций. Позиция демократической России в отношении преступлений сталинского режима, включая Катынь, хорошо известна. Она неоднократно излагалась в последние годы, в том числе в ходе моего визита в Польшу в 1993 году.¹⁶⁶

Det fantes betydelig motstand i det russiske samfunnet mot å innrømme skyld for Katyn. Dette fikk også utløp i form av at Katyn som historisk hendelse ble undervurdert og oversett. Den russiske utsendingen til den polsk-russisk kommisjonen som skulle minne ofrene for Katyn, Vjatsjeslav Bragin, uttrykte: ”Etter å ha løyet om Katyn i 50 år er det vanskelig å finne den moralske kraften til å være ærlig i dette spørsmålet.”¹⁶⁷ På samme måte som Ricoeur hevdet at man i etterkrigstidens Frankrike var raske til å erstatte skamfulle sider knyttet til Vichy-regimet med historier om Motstandsbevegelsen, så man på samme måte i Russland behovet for å finne mer positive sider ved *sin* historie. Andre historiske hendelser tok Katyns plass, og da spesielt de som berørte polske overgrep mot Russland. Ved Dumavalget i 1995 sirkulerte det krav fra russiske nasjonalister om at Polen skulle be om unnskyldning for overgrep utført av polske soldater mot sovjetiske krigsfanger under Den polsk-sovjetiske krig 1919-21.¹⁶⁸ I forkant av valget ble det publisert en artikkel i *Pravda* som fanget stemningen som rådet i opinionen. Artikkelen uttrykker bitterhet over hva som synes å være polakkenes moralske overtak over Russland. Det er også mulig å se en betydelig skepsis mot Kremls manglende evne til å forsvare landets ære overfor Polens beskyldninger:

Поляки все время твердят, что они содержат в надлежащем порядке могилы 480 тысяч советских воинов, павших в годы второй мировой войны на их территории. Но они умалчивают о “русской Катыни” в Польше. В 1919—1920 годах во время варшавской операции Западного фронта погибли на поле брани или попали в плен, умерли в пилсудских лагерях, а также пропали без вести десятки тысяч красноармейцев. Россия вправе тоже попросить Польшу

---

¹⁶⁶ Jeltsin, 1995, http://www.katyn-books.ru/archive/1940_2000/doc/236doc.html

¹⁶⁷ Sitert etter Satter, David: *It Was a Long Time Ago, and It Never Happened Anyway – Russia and the Communist Past*, (Yale Uni. Press: New Haven/London, 2012), 248

¹⁶⁸ Satter, 2012, 248

увековечить память своих соотечественников. Но, видимо, чтобы не ворошить прошлое, наши руководители и дипломаты молчат.¹⁶⁹

I en artikkel i *Nezavisimaja gazeta* den 16. juni 1998, rettes det sterk kritikk mot polakkenes manglende vilje til å unnskyldes for sine overgrep:

Тем, кто вспоминает о Катыни, неплохо было бы признать и свою ответственность [...] Массовые расстрелы российских пленнх в 1919-1920 гг. - это не пропагандистская выдумка, как стремятся представить дело некоторые польские СМИ.¹⁷⁰

Videre trekker artikkelforfatteren paralleller til Katyn, og mener at Russland bør kreve anerkjennelse for polske ugjerninger på samme måte som polakkene gjorde for Katyn-massakren:

Как представляется, в деле о гибели российских военнопленных Москве следовало бы взять пример с бывших польских усилий, предпринимавшихся в свое время для привлечения внимания к катынской проблеме, в том числе и на официальном уровне. Польше неплохо было бы пройти путь, который совершила Россия в связи с катынской трагедией вплоть до признания вины за это варварство и принесения официального покаяния.¹⁷¹

Striden rundt Katyn fikk altså både en indre og ytre dimensjon. Den liberale fraksjonen med Jeltsin i spissen var i en vanskelig situasjon. Den nasjonalpatriotiske fraksjonen, sammen med store deler av opinionen, forsøkte å presse regjeringen til å innta en mer aggressiv linje overfor Polen. Dette gikk på tvers av Jeltsins ønske om tilnærming til Vesten. Mot slutten av 1990-tallet kan det synes som at regjeringen var på glid i spørsmålet om Katyn, og i 1998 så det ut til at den nasjonalpatriotiske fraksjonen vant en foreløpig seier. Den russiske riksadvokaten, Jurij Tsjajka, sendte i september 1998 et brev til den polske justisministeren hvor han krevde en offisiell granskning av dødsfall blant sovjetiske

---

¹⁶⁹ Artemenko, Viktor: "Tugoj uzel Katyni – poslednie totsjki na stranitsakh vtoroj mirovoj vojny", *Pravda*, 07.04.1995, <http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=591>

¹⁷⁰ Ivanov, Jurij: "Tragedija pol'skogo plena", *Nezavisimaja gazeta*, 16.07.1998, <http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=204>

¹⁷¹ Ivanov, 16.07.1998, <http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=204>

krigsfanger i polsk fangenskap under krigen i 1919-21. Videre hevdet han at 83 500 sovjetiske fanger omkom, og konkluderte med at dette var folkemord.¹⁷²

5.1 Sentrumsfraksjonen og Katyn

I juli 2000 ble minnестedet ved Katyn offisielt åpnet. Den russiske representanten var visestatsminister Viktor Khristenko. Hans tale fra åpningsseremonien den 28. juli var forsonende og ga uttrykk for at Russland ønsket en tilnærming til Polen. Samtidig forsøkte Khristenko å begrense polakkenes martyrolle og eierskap til Katyn:

Нам, россиянам, хорошо понятны чувства поляков, связанные с Катынью, мотивы побудившие президентов России и Польши в 1992 г. Осудить преступления тоталитаризма, принесшего столько страданий народам наших стран. Ведь именно народы бывшего Советского Союза стали первой и главной жертвой бесчеловечной машины сталинизма, переломавшей и исковеркавшей миллионы человеческих жизней.¹⁷³

Khristenkos tale kan på den ene siden ses som et forsøk på å inngå kompromiss med den nasjonalpatriotiske fraksjonen i Russland. På den annen side står talen i kontrast til Jurij Tsjaikas regelrette politiske angrep mot Polen knapt to år tidligere. Om man skal dømme etter Khristenkos tale kan det se ut til at den offisielle russiske linjen i 2000 inntok en mellomposisjon, hvor verdien av å ha et nært forhold til Polen kan ha veid vel så tungt som hensynet til å rette opp en såret nasjonalfølelse. Talens avslutning kan gi inntrykk av dette:

Эту трагическую страницу нашей общей истории мы обязаны перевернуть вместе, добиться устранения из российско-польских отношений доставшихся от прошлого элементов недоверия и предубежденности. Память о катынской трагедии, общая скорбь о погибших должны не разъединять, а объединять наши народы.¹⁷⁴

---

¹⁷² Sitert etter Satter, 2012, 249

¹⁷³ "Vystuplenie zamestitelja predsedatelja Pravitel'stva Rossijskoj Federatsii V.B. Khristenko na otkrytii memorial'nogo kompleksa Katyn'", *Runivers*, 28.07.2000, http://www.runivers.ru/doc/d2.php?CENTER_ELEMENT_ID=147562&PORTAL_ID=6332&SECTION_ID=6788

¹⁷⁴ "Vystuplenie zamestitelja predsedatelja Pravitel'stva Rossijskoj Federatsii V.B. Khristenko na otkrytii memorial'nogo kompleksa Katyn'", *Runivers*, 28.07.2000, http://www.runivers.ru/doc/d2.php?CENTER_ELEMENT_ID=147562&PORTAL_ID=6332&SECTION_ID=6788

Minnesmerket i Katyn har både en russisk og en polsk del. Den polske delen av minnesmerket inneholder blant annet en minnevegg, hvor navnene til 4411 polske ofre¹⁷⁵ står skrevet. En rekke andre elementer er også til stede, deriblant en togvogn brukt til å frakte polske fanger i, flere katolske kors og altere, i tillegg til de merkede gravene til de mest prominente polske offiserene.¹⁷⁶ Sovjetiske borgere som ble offer for Stalins undertrykkelser ligger begravd i et område som bare er kjent som den ”russiske gravplassen”, *rossijskoe zakhoronenie*.¹⁷⁷ Den russiske delen står i sterk kontrast til den polske. Bortsett fra et ti meter høyt ortodoks kors, består området av skog og umarkerte massegraver. Gangplanker av tre gjør området tilgjengelig for besøkende.¹⁷⁸ Minnesmerket i Katyn er dominert av den polske narrativen om Katyn, og det kan se ut til at russiske myndigheters manglende interesse for de polske ofrene kun overskygges av deres motvilje mot å minnes egne borgere. Mens russiske myndigheter har unngått å definere Katyn-massakren som et folkemord mot den polske nasjon, inneholder hjemmesiden for det russiske Katyn-minnesmerket en indirekte innrømmelse av at et folkemord faktisk fant sted: ”Катынский лесной массив стал символом мученичества и обреченности народов перед чудовищной властью тоталитаризма.”¹⁷⁹

Direktøren for det russiske Katyn-minnesmerket, Galina Andreenkova, understreker at Katyn kan spille en viktig rolle i utviklingen av demokratiske normer i Russland: ”Развитие демократических норм на территории бывшего СССР послужило толчком для появления памятных знаков и памятников жертвам политических репрессий.”¹⁸⁰ Samtidig slår hun fast at private initiativ har vært avgjørende for grunnleggingen av monumentet i Katyn: ”Памятник [Катынь] был изготовлен на средства людей, чьи

---

¹⁷⁵ Ifølge det russiske Katyn-minnesmerkets hjemmeside, ”Iz istorii Katynskogo lesa”, *Memorial "Katyn"* <http://katyn-memorial.ru/ru/arxiv/46-iz-istorii-katynskogo-lesa.html>

¹⁷⁶ ”Karta memoriala”, offisiell hjemmeside for russisk Katyn-minnesmerket. ”Iz istorii Katynskogo lesa”, <http://www.katyn-memorial.ru/ru/karta-memoriala.html>

¹⁷⁷ ”Karta memoriala”, <http://www.katyn-memorial.ru/ru/karta-memoriala.html>

¹⁷⁸ ”Karta memoriala, rossijskoe zakhoronenie”, fig. 3.3 & 3.4 <http://www.katyn-memorial.ru/ru/karta-memoriala.html>

¹⁷⁹ ”О Katyn”, <http://www.katyn-memorial.ru/>

¹⁸⁰ Andreenkova, G.A.: ”Pamjatniki i pamjatnye znaki zhertvam polititsjeskikh repressij, ustanovlennye na territorii Smolenskoj oblasti”, *Vestnik Katynskogo Memoriala*, No. 9, 2009 <http://katyn-memorial.ru/ru/arxiv/34-pamyatniki-i-pamyatnye-znaki-zhertvam-politicheskix-repressij-ustanovlennye-na-territorii-smolenskoj-oblasti.html>

родные и близкие невинно пострадали в те страшный[sic] годы.”¹⁸¹

Under Medvedjev har de russiske myndighetene i langt større grad enn tidligere vist vilje til å gjenoppta spørsmålet om sovjetisk skyld for Katyn. I så måte er Medvedjevs tale til russiske diplomater i juli 2010 viktig. Talen la grunnlaget for en ny utenrikspolitikk som beskrives som pragmatisk og i mindre grad konfronterende enn tidligere. Katyn nevnes spesifikt som et vellykket ”prosjekt” i denne sammenheng:

Уважаемые коллеги! Те принципы, на которых стоит наша дипломатия, принципы нашей внешней политики, они, естественно, остаются прежними: мы должны работать прагматично, [...] должны работать открыто, отказываясь от конфронтации, а иногда и просто снимать шоры, которые могут быть у любого государства и которые, наверное, существуют и у нас, отказываясь от стереотипов, во всяком случае. Один из примеров такой работы – это начало совместной работы по преодолению трудного и общего исторического наследия в отношениях с Польшей.¹⁸²

Medvedjev hevder at finanskrisen i 2008 avdekket Russlands behov for økonomisk og teknologisk modernisering. Han ønsker å knytte nye bånd til ”frie nasjoner basert på rettferdighet og universelle, internasjonale lover” og begrunner den nye, pragmatiske tilnærmingen til Katyn med nødvendigheten av at Russland viser vilje til integrasjon med Europa og EU.¹⁸³

Vladimir Putins besøk ved Katyn-minnesmerket 7. april 2010 var hans første, og ble et vendepunkt i forholdet mellom Polen og Russland. Seremonien markerte 70-årsdagen for henrettelsene og var symbolsk ladet. Putin la i sin tale vekt på å minnes dem som omkom, for på den måten å skape en framtid basert på felles forståelse for historien:

Мы обязаны хранить память о прошлом, и, конечно, будем это делать, какой бы горькой ни была эта правда. Нам не дано изменить прошлого, но в наших силах - сохранить или восстанавливать правду, а значит, и историческую справедливость. Именно такой совместный путь к осмыслению национальной памяти и исторических ран способен помочь нам избежать тупика непонимания и вечного сведения счетов, примитивных трактовок с делением народов на

---

¹⁸¹ Andreenkova, 2009 <http://katyn-memorial.ru/ru/arxiv/34-pamyatniki-i-pamyatnye-znaki-zhertvam-politicheskix-repressij-ustanovlennye-na-territorii-smolenskoj-oblasti.html>

¹⁸² Medvedjev, Dmitrij: “Vystuplenie na sovesjtsjanii s rossijskim poslami i postojannymi predstaviteljami v mezjdunarodnykh organizatsijakh”, *Kremlin*, 12.07.2010, <http://kremlin.ru/transcripts/8325>

¹⁸³ Medvedjev, 2010b, <http://kremlin.ru/transcripts/8325>

правых и виноватых, как это стремятся иногда делать безответственные политики.¹⁸⁴

Talen inneholdt imidlertid ingen direkte unnskyldning på vegne av Russland, slik den polske siden skulle ha ønsket. I stedet kom Putin med en advarsel mot å slå politisk mynt på historien:

Десятилетиями циничной ложью пытались замарать правду о катынских расстрелах. Но было бы такой же ложью и подтасовкой возложить вину за эти преступления на российский народ. История, написанная злобой и ненавистью, настолько же фальшива и лакирована, как и история, прилизанная во имя интересов конкретных людей или конкретных политических групп. Я уверен, что в России и в Польше это всё больше и больше осознают.¹⁸⁵

I lys av Putins tale kan det se ut til at det offisielle russiske synet på Katyn ennå er noe nølende og usikkert. Minnene om Katyn er ikke entydige, og russisk deltagelse og skyld aksepteres kun av et mindretall av den russiske befolkningen. Det kan se ut til at Katyn som historisk hendelse ennå ikke har oppnådd hva Assmann kaller *level of obligation*, hvor en historisk hendelse har gått inn i den kollektive hukommelsen og har blitt til en obligatorisk del av den nasjonale minnekulturen. Vladimir Putin velger i stedet å fokusere på å skape gode naboforhold mellom Polen og Russland i *fremtiden*. Dog er det mulig at Putins forsøk på å se framover bidrar til å glatte over forbrytelsene som ble begått mot de polske offiserene. Én del av talen tok for seg viktigheten av seieren i Den store fedrelandskrigen, hvor Putin fremstilte seieren som et sovjetisk-polsk foretagende:

Уверен, также вместе будем праздновать юбилей Великой Победы, главную роль, решающую роль в которой сыграли солдаты Красной Армии, и за которую отдали свои жизни сотни, тысячи воинов Войска Польского, Армии

---

¹⁸⁴ "Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin sovместno s Prem'er-ministrom Pol'sji D. Tuskom prinjal utsjastie v pamjatnoj tseremonii v memorial'nom komplekse Katyn'", *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10122/>

¹⁸⁵ "Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin sovместno s Prem'er-ministrom Pol'sji D. Tuskom prinjal utsjastie v pamjatnoj tseremonii v memorial'nom komplekse Katyn'", *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10122/>

Крайовой и Армии Андерса, защитники Москвы и Варшавы, Вестерплатте и Смоленска.¹⁸⁶

Med tanke på at Sovjetunionen invaderte Polen i 1939 og at tusenvis av polske soldater endte opp i sovjetisk fangenskap, må dette kunne sies å være en meget kontroversiell uttalelse fra Putins side. I likhet med mange tidligere uttalelser som har kommet fra russiske tjenestemenn, legger også Putin vekt på at Katyn må ses i en totalitær kontekst, hvor det totalitære system har skylden for drapene. Sovjetiske borgere var i like stor grad ofre for totalitarismen:

России и Польше, как никаким другим странам, русским и полякам, как никаким другим народам Европы, выпало пережить практически все трагедии XX века, заплатить непомерно высокую цену за две мировые войны, за братоубийственные вооруженные конфликты, за жестокость и бесчеловечность тоталитаризма.¹⁸⁷

I et intervju gjort samme dag som minneseremonien, uttalte Putin seg om hva han selv trodde var Stalins motiv for henrettelsene ved Katyn. Noe overraskende trakk han linjer til Den sovjetisk-polske krig i 1920-årene:

Я к стыду своему не знал, что в 20-м году военной операцией в советско-польской войне, в советско-польском тогда конфликте, руководил лично Сталин. Я этого даже не знал. И тогда, как известно, Красная Армия потерпела поражение. В плен было взято довольно много красноармейцев. По последним данным, от голода, от болезней в плену польском умерли 32 тысячи. Полагаю, повторяю, это лично мое мнение, что Сталин чувствовал свою личную ответственность за эту трагедию. И, во-вторых, совершил этот расстрел, исходя из чувства мести.¹⁸⁸

Statsministeren sammenlignet de polske overgrepene på 1920-tallet med de sovjetiske overgrepene knapt 20 år senere, og produserte samtidig en forklaring som hinter til en

---

¹⁸⁶ "Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin sovместno s Prem'er-ministrom Pol'sji D. Tuskom prinjal utsjastie v pamjatnoj tseremonii v memorial'nom komplekse Katyn'", *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10122/>

¹⁸⁷ "Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin sovместno s Prem'er-ministrom Pol'sji D. Tuskom prinjal utsjastie v pamjatnoj tseremonii v memorial'nom komplekse Katyn'", *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10122/>

¹⁸⁸ "Putin dopuskaet, tsjto Katyn' mogla but' mest'ju Stalina za gibel' v Pol'sje sovetskikh plennykh", *Korrespondent.net*, 07.04.2010, <http://korrespondent.net/russia/1064467-putin-dopuskaet-cto-katyn-mogla-byt-mestyu-stalina-za-gibel-v-polshe-sovetskikh-plennyh>

rettferdiggjøring for Sovjets handlinger ved Katyn, nemlig hevn. Det faktum at disse uttalelsene kom samme dag som minneseremonien ved Katyn ble holdt, bidrar til å så tvil om Putins engasjement var så ektefølt som han ga inntrykk av på offisielt nivå. Det kan også hevdes at Putins ”personlige oppfatning” i en viss grad var en politisk uttalelse. Om den var myntet på hjemmemarkedet, eller om den var en advarsel til polakkene om ikke å dra Katyn-saken for langt, er uklart. Det faktum at Putin brakte opp Den polsk-russiske krig kan til forveksling minne om den nasjonalpatriotiske fraksjonens retorikk, og at Putin med denne uttalelsen i en viss grad forsøkte å tekke også denne delen av befolkningen.

Kremls tilnærming til Polen ses i lys av at en mer pragmatisk og konsoliderende posisjon i utenrikspolitikken. Putin har uttrykt et sterkt ønske om å etablere sterkere økonomiske bånd til nabolandet Polen, spesielt knyttet til olje, gass og kraftnettverk.¹⁸⁹ I en artikkel av Julija Latynina hevdes det at årsaken til den raske vendingen i Russlands behandling av Katyn kom som følge av oppdagelsen av et betydelig gassfelt i Polen. Latynina hevder at Putin så sjansen til å knytte kontakt med den pragmatiske polske statsministeren, Donald Tusk. Den polske presidenten Lech Kaczynskis personlige tilknytning til Katyn, kombinert med en sterk anti-sovjetisk retorikk, gjorde samarbeid vanskelig.¹⁹⁰ Dermed ligger realpolitiske årsaker sannsynligvis til grunn for Putins deltagelse på minneseremonien.

Kulturviteren Vanessa Fredericks hevder at det er uungåelig at minnet om tidligere forbrytelser vil gå i arv, og at dette gjelder både for offer og overgriper. Både ofre og overgripere i Katyn-massakren er døde, og minnet vil i stedet føres videre gjennom nasjonalstatenes kollektive minne.¹⁹¹ Selv om politikere ikke kan snakke på vegne av alle medlemmene av nasjonen, vil en unnskyldning fra en politisk leder fungere som en viktig symbolsk handling.¹⁹² Putins besøk ved Katyn den 7. april 2010 var ingen direkte unnskyldning, men likevel et viktig steg i retning av en forsoning mellom Polen og Russland. Imidlertid kan det tyde på at det var flystyrtten ved Smolensk som fungerte som en katalysator

---

¹⁸⁹ “Predsedatel’ Pravitel’stva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin i Prem’er-ministr Pol’sji D. Tusk proveli sovместnuju press-konferentsiju”, *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10128/>

¹⁹⁰ Latynina, Julija: “Scent of Shale Gas Hangs Over Katyn”, *St. Petersburg Times*, 16.04.2010, http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=100&story_id=31230

¹⁹¹ Fredericks, Vanessa: “The Politics of Apology: The Katyn Massacre and the Aporia of Forgiveness”, (Macquarie Uni.: Sydney, Australia, 2011), 11

¹⁹² Fredericks, 2011b, 11

for varmere forhold mellom de to landene. Medvedjevs frigivelse av hemmelige sovjetiske dokumentene om Katyn-massakren to uker etter flyulykken kan tolkes nettopp som en form for unnskyldning. De frigitte dokumentene inkluderte blant annet Stalins ordre om å gjennomføre henrettelsene, også kjent som ”Paket No. 1”¹⁹³ Dette kan ses som en videreføring og avslutning på den prosessen president Jeltsin startet på 1990-tallet, og som den polske siden hadde lengtet etter i mange år.

Medvedjevs utstrakte hånd til Polen ble tatt godt imot. Den polske statsministeren Bronislaw Komorowski aksepterte invitasjonen til å delta på markeringen av 9. mai i 2010 i Moskva, noe som må sies å være et tegn på velvilje fra begge sider. I tillegg var det første gang at en polsk militæravdeling deltok i paraden. Komorowski var optimistisk med tanke på det polsk-russiske forholdet: ”Все мы чувствуем, что что-то произошло в российско-польских отношениях и что можно это либо углубить, либо испортить”¹⁹⁴ I tillegg til polske soldater deltok en rekke andre NATO-land for første gang i paraden.

Sergej Karaganov, profilert vitenskapsmann og tidligere rådgiver til president Vladimir Putin, rettet i en aviskommentar sterk kritikk mot hva han anså for å være krefter i landet som var ute av stand til å ta innover seg sitt eget lands historie:

Она [страна] не может найти в себе силы признать, что вся Россия – большая
Катынь, усеянная по большей части безымянными могилами миллионов жертв
режима, правившего в ней на протяжении большей части прошлого века.¹⁹⁵

Selv om noen spesifikke politiske partier ikke nevnes, er det likevel nærliggende å tro at målet for kritikken er den nasjonalpatriotiske fraksjonen generelt, og KPRF spesielt. Det er også verdt å merke seg at Karaganovs kommentar ble trykket i *Rossijskaja gazeta*, en avis med nære bånd til Kreml. Avisens nyhetsdekning har vært kjent for å ligge nært opp til Kremls linje i politiske saker.¹⁹⁶ Artikkelen tar et oppgjør med kommunistene holdning til Katyn, og

¹⁹³ ”Po resjeniju Prezidenta Rossijskoj Federatsii D.A. Medvedjeva rasmesjtsjeny elektronnye obrazy podlinnikov arkhivnykh dokumentov po ‘probleme Katyni’ iz ‘paketa N 1’”, *Arkhivy Rossii*, 28.04.2010, <http://www.rusarchives.ru/publication/katyn/spisok.shtml>

¹⁹⁴ ”Komorovskij i Jaruzel’skij vmeste pribudut v Moskvu na 65-letie pobedy”, *RIA Novosti*, 30.04.2010, http://ria.ru/victory_news/20100430/228691844.html

¹⁹⁵ Karaganov, Sergej: ””Russkaja Katyn’”, *Rossijskaja gazeta*, No. 5239 (160), 22.07.2010, <http://www.rg.ru/2010/07/22/istoriya.html>

¹⁹⁶ Se *Rossijskaja gazetas* dekning av krigen i Georgia i 2008, Tønnessen, Helene & Kolstø, Pål: ”Journalistic Identities and War Reporting: Coverage of the 2008 Russian-Georgian War in the Russian Press”, *Scando-Slavica*, Vol. 58, No.1 (Routledge: London, 2012), 101 & 119-120

Karaganov fremstiller på mange måter KPRFs holdninger som konspiratoriske og ute av takt med dagens virkelighet:

Говорят: нельзя давать пищу заграничным русофобским настроениям. Но они объективны, существуют помимо наших действий или бездействия. Россия - большая страна со сложной историей. Вокруг нее немало стран и народов, пострадавших от нее.¹⁹⁷

Karaganovs artikkel forsøker å sverte KPRFs historiepolitikk og dermed utfordre deres versjon av krigshistorien. Han kritiserer blant annet kommunistene for å gjemme seg bak veteranene: ”Говорят, что нельзя обижать ветеранов. Трусливый и интеллектуально несостоятельный аргумент. Означающий, что нам никогда нельзя будет честно взглянуть на нашу историю.”¹⁹⁸ Veteranenes ve og vel har tradisjonelt vært en av kommunistenes hjertesaker.

Den 26. november 2010 utformet Dumaen resolusjonen ”Om Katyn og dets ofre”, som for første gang offisielt anerkjente at Stalin stod bak massakren ved Katyn. Forent Russland, med delvis støtte av Rettferdig Russland, stod bak forslaget, som ble vedtatt med stort flertall.¹⁹⁹ Resolusjonen splittet Dumaen i to, og den steileste fronten stod mellom Forent Russland og KPRF. Konstantin Kosatsjov, dumamedlem og representant for Forent Russland, uttrykte forståelse for at det fantes forskjellige oppfatninger om Katyn blant Dumaens medlemmer, men at dette likevel ikke måtte komme i veien for resolusjonen:

Мы услышим сегодня разные точки зрения по катынской трагедии, и наверняка они сохранятся и после принятия нашего заявления. Но есть такая вещь, как позиция государства. Эта позиция надпартийна, надконъюнктурна и адекватна состоянию нашего национального самосознания.²⁰⁰

Kosatsjovs uttalelse gjenspeiler Forent Russlands dominerende posisjon i Dumaen, i tillegg til at den viser nettopp hvilken betydning Kosatsjov og hans partifeller tilla resolusjonen. Det faktum at Katyn fremstilles som et statlig anliggende som er hevet over partipolitikken, tyder

---

¹⁹⁷ Karaganov, 22.07.2010, <http://www.rg.ru/2010/07/22/istoriya.html>

¹⁹⁸ Karaganov, 22.07.2010, <http://www.rg.ru/2010/07/22/istoriya.html>

¹⁹⁹ ”Стенограмма заседания 26 ноября 2010 г., N 197 (1170), *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

²⁰⁰ Kosatsjov, Konstantin: ”Стенограмма заседания 26 ноября 2010 г., N 197 (1170)”, *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

på at Katyn-spørsmålet har gjennomgått en viss grad av ensretting, og er forsøkt revet ut av den politiske debatten i Russland. Resolusjonen gikk langt i å innrømme at sannheten om Katyn bevisst var blitt hemmeligholdt og holdt skjult for omverdenen:

Опубликованные материалы, многие годы хранившиеся в секретных архивах, не только раскрывают масштабы этой страшной трагедии, но и свидетельствуют, что Катынское преступление было совершено по прямому указанию Сталина и других советских руководителей.²⁰¹

Medlem av Forent Russland og tidligere direktør for FSB, Nikolaj Kovaljov, uttalte imidlertid at han ikke trodde at sannheten om Katyn noen gang ville komme frem i lyset:

Не будем наивными оптимистами: Катынь никогда не станет лишь предметом научных изысканий. Всегда, пусть незримо, будет довлеть над нами злоба её, никогда не разойдутся над этим местом тучи, которыми пытались прикрыть свою вину те, чьими руками была сотворена эта трагедия.²⁰²

Resolusjonen representerte det nærmeste man har kommet en russisk unnskyldning for Katyn-massakren. Likevel hadde resolusjonens ordlyd store likheter med hva sentrumsfraksjonen og Putin tidligere hadde uttalt. For det første vektlegges det *totalitære regimets* skyld. På denne måten distanserer og fraskriver man seg ansvaret for Katyn. Overgrepene framstilles nærmest som noe upolitisk, som et resultat av en kriminell handling. For det andre gjentas mantraet om at alle var ofre, og knapt noen var overgripere:

Было признано, что массовое уничтожение польских граждан на территории СССР во время Второй мировой войны стало актом произвола тоталитарного государства, подвергнувшего репрессиям также сотни тысяч советских людей за политические и религиозные убеждения, по социальным и иным признакам.²⁰³

Dermed finnes det ingen som kan stilles til ansvar for Katyn-massakren. Polske og sovjetiske ofre likestilles, og tar noe av brodden av den polske versjonen av Katyn som et ”nasjonalt traume” og folkemord:

---

²⁰¹ ”О Катынской трагедии и ее жертвах, заявление Государственной Думы о расстреле в Катынском лесу”, *Polit.ru*, 26.11.2010, <http://www.polit.ru/article/2010/11/26/katyn/>

²⁰² Kovaljov, Nikolaj: ”Стенограмма заседания 26 ноября 2010 г., N 197 (1170), *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

²⁰³ ”О Катынской трагедии и ее жертвах, заявление Государственной Думы о расстреле в Катынском лесу”, *Polit.ru*, 26.11.2010, <http://www.polit.ru/article/2010/11/26/katyn/>

Разделяя скорбь с польским народом, депутаты Государственной Думы помнят, что Катынь является трагическим местом и для нашей страны[...] Наши народы заплатили огромную цену за преступления тоталитаризма.²⁰⁴

Resolusjonen forsøker å stake ut en ny kurs for Russland, hvor et godt naboforhold til Polen samt demokratiske verdier hevdes å stå sentralt:

Депутаты Государственной Думы от имени российского народа протягивают руку дружбы польскому народу и выражают надежду на начало нового этапа в отношениях между нашими странами, которые будут развиваться на основе демократических ценностей.²⁰⁵

Til slutt følger en påminnelse til den polske siden om hvilke ofre og bragder de sovjetiske styrkene utførte under deres kamp for å frigjøre Polen:

Достижение такого результата будет лучшим памятником жертвам Катынской трагедии, которых уже с исчерпывающей очевидностью реабилитировала сама история, воинам-красноармейцам, погибшим в Польше, советским солдатам, отдавшим свои жизни за ее освобождение от гитлеровского нацизма.²⁰⁶

Sergej Mironov, lederen for Rettferdig Russland, plukket opp tråden der Putin slapp, og erklærte Katyn for å være Polens og Russlands ”felles smerte”: ”Поэтому хочу подчеркнуть, что Катынь - это наша общая боль и наша общая трагедия. Но самое главное состоит в том, что Катынь может и должна стать символом российско-польского исторического примирения.”²⁰⁷ Mironov hevdet videre at Katyn var åsted for en rekke tragiske hendelser rettet mot sovjetiske borgere. Han håpet også at Katyn vil fungere som en renselsprosess og legge grunnlaget for en ny start i forholdet mellom de to landene:

В конце тридцатых годов в результате политических репрессий в Катыни погибло большое количество советских граждан. А в 1940 году там были расстреляны польские офицеры, а позже нацистские оккупанты расстреляли

---

²⁰⁴ ”О Катынской трагедии и ее жертвах, заявление Государственной Думы о расстреле в Катынском лесу”, *Polit.ru*, 26.11.2010, <http://www.polit.ru/article/2010/11/26/katyn/>

²⁰⁵ ”О Катынской трагедии и ее жертвах, заявление Государственной Думы о расстреле в Катынском лесу”, *Polit.ru*, 26.11.2010, <http://www.polit.ru/article/2010/11/26/katyn/>

²⁰⁶ ”О Катынской трагедии и ее жертвах, заявление Государственной Думы о расстреле в Катынском лесу”, *Polit.ru*, 26.11.2010, <http://www.polit.ru/article/2010/11/26/katyn/>

²⁰⁷ Mironov, Sergej: ”Katyn’ kak obsjtsja bol’”, *Sovet federatsii – federalnogo sobranija Rossijskoj federatsii*, 17.05.2010, http://www.council.gov.ru/inf_ps/chronicle/2010/05/item12707.html

бойцов Красной армии. Иными словами: трагический опыт XX века должен стать "чистилищем" на пути в общее будущее России и Польши.²⁰⁸

Mironov speiler på mange måter Putins uttalelser, men det er likevel visse forskjeller mellom de to. For det første er Mironovs uttalelse mindre krass i sin ordbruk. For det andre inneholder den ingen referanser til Den polsk-russiske krig, heller ingen advarsel til den polske siden om å begrense sin omtale av Katyn. Dog fokuserer Mironov på det samme som Putin gjorde – behovet for å gå videre og å tenke på framtiden: "[...]несмотря на то, что у каждого народа может быть своя "историческая память", свой взгляд на прошлое, они обязаны совместно думать о будущем."²⁰⁹ Rettferdig Russland kan dermed se ut til å ytre kun mild kritikk mot Forent Russlands versjon av Katyn.

Den 10. april 2010 inntraff Smolensk-ulykken, hvor Polens president Lech Kaczynski og en rekke ledende tjenestemenn og kulturpersonligheter omkom. Den polske delegasjonen var på vei til Katyn for å overvære 70-års-markeringen for Katyn, som de polske og russiske statsministrene hadde lagt grunnlaget for bare noen dager tidligere. Tragedien bidro etter alt å dømme til en sympatireaksjon i den russiske befolkningen.

I en kommentar på sin hjemmeside uttrykte Mironov et ønske om at ulykken kunne bidra til å føre Polen og Russland nærmere en forsoning. Han håpet også at Katyn ikke lenger vil stå i veien for et godt forhold mellom polakker og russere:

Надеюсь, что тема Катыни не будет более осложнять отношения между нашими государствами и народами. Надеюсь, польское общество убедилось, что российское общество разделяет его боль. Это уже само по себе должно помочь нам залечить раны в наших отношениях. Потому что два наших славянских народа, связанных многовековой и драматичной историей, давно пострадали от необходимости взаимопонимания и сотрудничества.²¹⁰

Et flertall av medlemmene i Rettferdig Russland stemte for resolusjonen "Om Katyn og dets ofre", den 26. november 2010. Representant for Rettferdig Russland, Semjon Bagdasarov, uttrykte forståelse for at det kunne være vanskelig å ta innover seg at NKVD hadde stått bak henrettelsene i Katyn. Samtidig slo han fast at resolusjonen ikke omhandlet Sovjetunionen

---

²⁰⁸ Mironov, 2010c, http://www.council.gov.ru/inf_ps/chronicle/2010/05/item12707.html

²⁰⁹ Mironov, 2010c, http://www.council.gov.ru/inf_ps/chronicle/2010/05/item12707.html

²¹⁰ Mironov, Sergej: "Pol'skij i rossijskij narody vystradali neobkhodimost' vsaimoponimaniya i sotrudnitsjestva", Mironov, 19.04.2010, <http://mironov.ru/main/speech/996>

eller Russland *i seg selv*, selv om han ikke la skjul på at det sovjetiske regimet hadde vært undertrykkende:

Конечно, нам не нравится, по крайней мере нашей Государственной Думе, когда обвиняют в том, что именно НКВД расстреливал польских военнопленных. Почему мы защищаем НКВД? Мы же не ругаем Советский Союз, Россию, но это был репрессивный орган, который репрессировал огромное количество самих советских людей.²¹¹

Bagdasarov fremstilte NKVD som den store synderen, og bidro dermed til å sukre pillen noe i forkant av avstemmingen om dumaresolusjonen. Bagdasarov uttrykte også optimisme med tanke på det fremtidige forholdet mellom Polen og Russland:

На сегодняшний день наблюдается, в общем-то, понимание ситуации, когда Россия и Польша могут наконец после многих веков проблем стать дружественными государствами. В Польше сейчас дружественное России руководство страны, и мы должны называть вещи своими именами.²¹²

Bagdasarov var den eneste representanten fra Rettferdig Russland som uttrykte sitt syn på resolusjonen i Dumaen den 26. november. Om Bagdasarov er representativ for sitt parti, ser ikke Rettferdig Russland ut til å skille seg ut fra Forent Russlands uttalelser i noen betydelig grad. Begge partier ser ut til å legge betydelig vekt på å danne et vennskapelig forhold til Polen i langt større grad enn det den nasjonalpatriotiske fraksjonen gjør.

5.2 Den nasjonalpatriotiske fraksjonen og Katyn

En artikkel i *Rabotsjij put' Smolensk* 23.juli 2002 beskyldte russiske myndigheter for å ta lett på russiske ofre og samtidig vie all sin tid på å tekkes polakkenes behov for å minnes sine falne:

Открытие мемориала, случившееся два года назад, вспоминается до сих пор. Не из-за масштабности события, конечно, а из-за ощущения несправедливости: ухоженная "польская" часть, для обустройства которой и создания нужной

---

²¹¹ Bagdasarov, Semjon, A.: "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)", *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

²¹² Bagdasarov, 2010, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

атмосферы затрачены немалые средства и еще больше неизмеримых в денежном выражении интеллектуальных ресурсов, и "советская", всего лишь пунктиром показывающая масштабы репрессий, обрушившихся на советских людей.²¹³

I så måte ser bakgrunnen for det nasjonalpatriotiske synet på Katyn ut til å være basert på de samme forutseningene som på midten av 1990-tallet: Bitterhet og en såret selvfølelse som følge av hva man anser for å være myndighetenes manglende evne til å forstå og respektere landets historie.

Også innen academia har den nasjonalpatriotiske fraksjonen gjort seg gjeldende. Det akademiske miljøet er splittet i synet på Katyn, hvor striden hovedsakelig står om skyldspørsmålet. Enkelte historikere av den nasjonalpatriotiske skolen har forsøkt å så tvil om de sovjetiske styrkene i det hele tatt stod bak henrettelsene ved Katyn, og hevder at det er mer sannsynlig at tyske styrker utførte drapene. Andre har forsøkt å fremstille Katyn som en nødvendig og rasjonell handling fra Stalins side, og på denne måten nedtone betydningen av hendelsen. Jurij Mukhin er en av de viktigste meningsbærerne for denne nasjonalpatriotiske tilnærmingen til historiefaget. Mukhin har vært sterkt kritisk til hva han anser for å være besudling av minnet om Den store fedrelandskrigen:

А в это время наши профессиональные "исследователи" и должностные лица, которые занялись катынским делом, прямо купаются в собственном хамстве, любят и гордятся им. И в этом своем вожделии плюют на могилы своих отцов с остервенением, переходящим границы маразма.²¹⁴

Mukhin går langt i å antyde at tyske styrker stod bak drapene ved Katyn, og fremsetter samtidig påstanden om at polakkene selv er klar over dette, men forsøker å dekke over sine egne feiltrinn ved å skylde på Sovjetunionen:

Тупые и подлые политики Польши во имя своих дурацких амбиций отказались от союза Польши с единственным в то время надежным союзником - СССР, не дали создать антигитлеровский союз, вызвали вторую мировую войну. Польские офицеры в Катынском лесу получили в затылок немецкую пулю.²¹⁵

---

²¹³ Raitsjev, Dmitrij: "Krest totalitarizma", *Rabotsjij put' Smolensk*, 23.07.2002, <http://smolprovince.narod.ru/july02/rp230702-1.htm>

²¹⁴ Mukhin, Jurij I.: "Katynskij detektiv", (firma Svetoton LTD: Moskva, 1995), 7 http://www.lib.ru/MUHIN_YU/katyn.txt

²¹⁵ Mukhin, 1995, 7 http://www.lib.ru/MUHIN_YU/katyn.txt

I tillegg til å forfatte en rekke bøker om Katyn står Mukhin bak en velkjent dokumentarfilm, *Katynskij detektiv*. Filmen ble til i 2005 på bakgrunn av hans bok *Antirossijskaja podlost'*.²¹⁶ Både bok og film fremstiller Katyn som en av vår tids største historieforfalskninger, og hevder at de polske offiserene i realiteten ble henrettet av tyskerne, slik historien om Katyn opprinnelig hadde blitt fremstilt under Stalin. Mukhin hevder i sin film at den polske regjeringen krever fire milliarder dollar fra Russland som kompensasjon for Katyn-massakrene.²¹⁷ Selv om summen sannsynligvis er tatt ut av løse luften, får påstanden gehør i den delen av befolkningen som mener at Russland har ofret mer enn nok for Polen. Mukhin forsøker på denne måten å forsterke det russiske fellesskapet, som står imot den andre, som i dette tilfellet er representert av Polen. Som et ledd i denne prosessen har Mukhin forsøkt å plassere skylden for oppløsningen av Warszawa-pakten, og senere Sovjetunionen, på polakkene. Den polske versjonen av Katyn trekkes fram som et politisk våpen som er rettet mot Russland. Han advarer president Putin om at han har ingen som helst rett til å unnskyldes på vegne av det russiske folk.²¹⁸

En annen profilert Katyn-skeptiker, kommunist og tidligere medlem av Konstitusjonsdomstolen, Jurij Slobodkin, omtaler oppmerksomheten rundt Katyn som en ren ”provokasjon” rettet mot minnet om det sovjetiske folkets heroiske innsats under krigen:

Накануне празднования 60-й годовщины Победы советского народа в Великой Отечественной войне против победителей готовится грандиозная провокация. Она извлекать²¹⁹ в геббельсовском дерьме День Победы и победителей и все наше нелегкое героическое прошлое.²²⁰

Slobodkin anser Katyn for å være et produkt av tysk propaganda, noe som ligger nært opp mot den offisielle sovjetiske versjonen. I tillegg impliserer han den polske eksilregjeringen i London i den påståtte sammensvergelsen:

Начало этой провокации было положено фальсификацией немцами и ”лондонскими поляками” в 1943 году так называемого ”катынского дела”.

---

²¹⁶ Melentjeva, 2009, 209

²¹⁷ Mukhin, Jurij, I.: *Katynskij detektiv*, 2005, <http://www.youtube.com/watch?gl=RU&hl=ru&v=9A3i8OX8znc>

²¹⁸ Mukhin, 2005, <http://www.youtube.com/watch?gl=RU&hl=ru&v=9A3i8OX8znc>

²¹⁹ Извлекать: (Просторечие, talespråk) rulle (i søle) http://www.ozhegov.ru/word_s-31008.html

²²⁰ Slobodkin, Jurij I.: “Kak i potsjemu gitlerovtsy rasstreljali pol'skikh ofitserov – tsjast' pervyj”, *Trudovaja Rossija*, No. 213, RKRП-RPK, <http://www.tr.rkrp-rpk.ru/get.php?874>

”Катынская карта” гитлеровцев при активном пособничестве польского эмигрантского правительства в Лондоне, возглавлявшегося генералом Сикорским, способствовала затягиванию открытия второго фронта и окончательного разгрома европейского фашизма.²²¹

Pjotr Tsjeremusjkin ved Statsuniversitetet i Moskva påpeker at bøker som har blitt utgitt om Katyn i Russland har et svært lite nedslagsfelt hos den jevne russeren, men at den vitenskapelige diskusjonen rundt Katyn har hatt forholdsvis stor effekt på opinionsleaderne og politikere.²²² Et eksempel i så måte er Viktor Iljukhins utgivelser om Katyn-massakren. Iljukhin er medlem av Kommunistpartiet, noe som gjenspeiles i hans framstilling av Katyn, som i stor grad støtter opp om den sovjetiske versjonen av hendelsen. Iljukhin har kritisert det russiske lederskapet for å være ettergivende i sin omgang med den polske siden, og hevder sågar at den offisielle versjonen av Katyn-massakren har blitt til som følge av korrupsjon og polsk maktmisbruk:

Может быть, не все знают, но польское правительство на катынское дело ежегодно выделяло до 70 миллионов долларов. Деньги немалые. Хватало, видимо, и на ”поддержку” российских учёных, чиновников, следователей.[...] Чисто по-человечески мне кажется, что российское руководство во многом пошло на поводу у коллег из Польши, пытаясь задобрить их.²²³

På denne måten spiller Iljukhin på den følelsen av underlegenhet som mange russere nok føler når de er stilt overfor kritikk som kommer utenfra landets grenser. Mistro til Polen, som i nasjonalistiske medier framstilles som en fiendtlig, eller i det minste uvennlig stat, legger grunnlaget for konspiratoriske tanker om Katyn som et produkt av polsk historieforfalsking. Den annen verdenskrig førte med seg synet på polakkene som ”utakknemlige” i den forstand at polakkene motsatte seg sosialismen, så vel som forsøk på integrering av polske soldater i Den røde armé.²²⁴ I Russland kan man finne grobunn for denne tankegangen også i dag, hvor

---

²²¹ Slobodkin, <http://www.tr.rkrp-rpk.ru/get.php?874>

²²² Tsjeremusjkin, Pjotr: ”Russian-Polish Relations: A Long Way From Stereotypes to Reconciliation”, *Intermarium*, Vol. 5, No. 3, 2003, 17

²²³ Iljukhin, Viktor, I.: ”Nastojatsjsee prosjloe. Katyn’: Pravda i krivda”, 07.07.2010, <http://viktor-iluhin.ru/node/303>

²²⁴ Tsjeremusjkin, 2003, 12

Polens medlemskap i NATO fremstilles som et bevis på at polakkene har snudd ryggen til sine ”slaviske brødre”:

Сейчас, когда правители буржуазной Польши нас предали, вступили в агрессивный блок НАТО и вместе с российской ”пятой колонной” бьют нас наотмашь и клеветают на нас, мы, говоря словами Чернышевского, должны отвечать ударом на удар.²²⁵

Den nasjonalpatriotiske fraksjonen så NATOs deltakelse på feiringene i Moskva 9. mai 2010 som en ren provokasjon. I et åpent brev til Dmitrij Medvedjev hevdet KPRF at dersom russiske myndigheter inviterte NATO-land til markeringen, ville det være det samme som å trække på minnet av dem som falt i krigen, så vel som på følelsene til veteranene som vil være til stede på Den røde plass:

Не допустите участия в параде войск в честь 65-летия Победы, наряду с наследниками славы героев, подразделений войск агрессивного, захватнического блока НАТО, который в последние годы вплотную приблизился к границам России. Не повторяйте ошибок руководства страны, предшествовавших той самой, Великой Отечественной войне! Не сделав этого, власть в Вашем лице покажет свою непоследовательность в защите Правды Истории, совершит предательство памяти миллионов погибших за Победу.²²⁶

Dog stod kommunistene stort sett alene i sin motstand mot NATO-landenes deltakelse på Seiersdagen. Det andre store nasjonalpatriotiske partiet i Russland, LDPR, forholdt seg passivt til spørsmålet. Vladimir Zjirinovskij har dessuten tidligere uttalt seg positivt om NATO, og har til og med hevdet at Russland ville ha vært tjent med å melde seg inn i forsvarsalliansen.²²⁷

Resolusjonsforslaget ”Om Katyn og dets ofre” ble møtt med meget sterk opposisjon fra Kommunistpartiet, KPRF. I de innledende debattene i Dumaen gjenopplivet representantene fra KPRF en retorikk og ideologi som lå nært opp mot retorikk fra sovjettiden. Dumarepresentant for KPRF, Anatolij Lokot’, innledet debatten med krass kritikk mot Forent Russlands resolusjonsforslag. Han hevdet endog at resolusjonen ville være

---

²²⁵ Slobodkin, <http://www.tr.rkrp-rpk.ru/get.php?874>

²²⁶ ”Parad pobedy – bez NATO! Obrasjtsjenie kommunistov Krasnoj Presni k D.A. Medvedjevu”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 15.04.2010, <http://kprf.ru/actions/78129.html>

²²⁷ ”Narod protiv: Rossiju nado vstupat’ v NATO”, *Ekho Moskvy*, 02.11.2010, <http://echo.msk.ru/programs/opponent/723002-echo/>

ensbetydende med en kapitulasjon for Den russiske føderasjonen: "Нам предлагают утвердить акт о безоговорочной капитуляции Российской Федерации. Как внук фронтовика, погибшего под Ленинградом, не желаю участвовать в акте национального унижения и позора."²²⁸ Lokot's referanse til krigsveteranene er ikke tilfeldig. KPRF har tradisjonelt vært det partiet med sterkest tilknytning og "eierskap" til veteranene. I tillegg til den støtten partiet har blant krigsveteraner og den eldre garde generelt, søker Lokot's uttalelse å skape en skamfølelse blant befolkningen generelt. Krigsveteranene er i så måte en viktig ressurs. Lokot' sier eksplisitt at å unnskyldte for Katyn vil være det samme som å trække på veteranene og minnet om krigen. Imidlertid er dette minnet i høyeste grad et *sovjetisk* minne. KPRF-representant Leonid Kalasjnikov hevdet at Russland, ved å unnskyldte for Katyn, bidro til å stille seg laglig til for hugg fra krefter som ville landet vondt:

Нам пора прекратить поливать грязью собственное прошлое, тогда и другие не будут плевать на могилы наших отцов. Неудивительно, что и поляки вслед за нами говорят об убийстве Сталиным цвета польской нации под Катынью и не вспоминают о шестистах тысячах советских воинов, отдавших жизни за освобождение Польши. Там, кстати, воевал и мой отец тоже.²²⁹

Historiker og KPRF-representant Viktor Iljukhin la i sitt innlegg vekt på de økonomiske følgene av resolusjonen, dersom den skulle bli vedtatt. Iljukhin hevdet at utbetalinger av erstatning til Polen nærmest ville ha ruinert den russiske økonomien. Uttalelsen var sannsynligvis et ledd i en skremselspropaganda myntet på en nasjonalpatriotisk velgerskare:

Сегодня польское правительство официально выступило заинтересованной стороной, на стороне польских граждан, в отношении этих исков, где ставится вопрос о возмещении ущерба. Я могу отметить, что это возмещение ущерба будет исчисляться — поверьте мне — миллиардами.²³⁰

KPRFs partileder, Gennadij Ziuganov, forsøkte også å så tvil om Katyns ekthet, og hevdet sågar at det hele var en historisk myte. Videre hevdet han at også russere bidro til å opprettholde denne myten:

---

²²⁸ Lokot', Anatolij E.: "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)", *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

²²⁹ Kalasjnikov, Leonid, I.: "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)", *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

²³⁰ Iljukhin, Viktor, I.: "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)", *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

”Катынское дело” стало одним из крупнейших политических мифов XX века. Виновниками в нём всё чаще выступают русские, а поляки предстают ”жертвами тоталитарного режима”, получая сочувствие и безоговорочную морально-политическую поддержку со стороны США, западноевропейских стран, а теперь и восточноевропейских государств.²³¹

Ziuganov hevder også at det var Polens fiendtlige holdninger til Sovjetunionen, og senere til Russland, som la grunnlaget for myten om Katyn: ”Оно стало одной из главных тем антисоветской, а теперь и антироссийской пропаганды, активно используемой против нашей страны наиболее агрессивными и недружественными кругами, включая правящие круги нынешней Польши.”²³²

LDPRs anti-polske retorikk er også sterk. Etter at Duma-resolusjonen som innrømmet sovjetisk skyld for Katyn var et faktum, kom partiet med en advarsel på sin hjemmeside: ”polakkene fremstiller seg selv som uskyldige lam, noe de slett ikke er.”²³³ LDPRs standpunkt til Katyn preges også av en generell fiendtlighet til Polen, som i visse tilfeller er til forveksling lik KPRFs syn på Katyn. Blant annet benytter begge partier historiske hendelser og polsk-russiske forhold som er hentet fra perioden *før* Katyn som bevis på polakkens uærlige hensikter. Dette synes å være et ledd i en strategi hvor man forsøker å diskreditere polakkenes krav om oppreisning for Katyn. LDPR stiller seg tilsynelatende likegyldig til hvem som faktisk stod bak drapene på de polske offiserene ved Katyn:

Кто расстрелял этих офицеров — врагов России, НКВД или немцы, достоверно до сих пор так и не определили. Но даже если это было сделано силами НКВД, то ничего удивительного в этом нет. Шла мировая война, немцы готовили нападение на СССР, и надо было устранить потенциальных врагов страны, не говоря уже о том, что это была неадекватная малая компенсация за расстрел 100 тысяч пленных русских солдат в 1920 году.²³⁴

---

²³¹ Ziuganov, Gennadij, A.: ”Zajavlenie Prezidiuma TSK KPRF ”S fal’sifikatsijami sovetskoj istorii neobkhodimo pokontsjit””, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 19.10.2010, http://kprf.ru/party_live/83773.html

²³² Ziuganov, 19.10.2010, http://kprf.ru/party_live/83773.html

²³³ ”Pol’sja i Rossija: k voprosu o vzaimorastsjetakh”, *Sajt LDPR*, 30.12.2010, http://www.ldpr.ru/#ldpr_talks/analytics/Poland_and_Russia_the_question_of_mutual

²³⁴ ”Pol’sja i Rossija: k voprosu o vzaimorastsjetakh”, *Sajt LDPR*, 30.12.2010, http://www.ldpr.ru/#ldpr_talks/analytics/Poland_and_Russia_the_question_of_mutual

Mens kommunistene som oftest har omtalt Katyn som et eksempel på historieforfalskning og et angrep på landets ære, virker LDPR å ha en langt mer pragmatisk innstilling til Katyn. Vladimir Zjirinovskij er ingen kommunist, og han har stått bak en rekke krasse utspill angående den sovjetiske historien, også rettet mot Stalin. LDPR var det eneste partiet som valgte å avstå fra å stemme om Duma-resolusjonen ”Om Katyn og dets ofre”. Zjirinovskij hevdet at hans parti ikke kunne ta stilling til resolusjonen før *alle* dokumenter som omhandlet Katyn var gjort rede for. Imidlertid trer Zjirinovskijs anti-kommunistiske holdning fram som den bakenforliggende, og viktigste årsaken, til partiets valg i å avstå fra avstemmingen:

Проблема — в том, что у нас с вами, к сожалению, ничего не задокументировано. А то, что нам какие-то иски будут предъявлять... У нас куда больше исторических оснований обвинять Польшу, в том числе и за гибель советских красноармейцев. Но кто нам мешал этим заниматься 70 лет? Чего же мы молчали-то? Мы же молчали. А почему молчали? Потому что нам нужно было иметь в Польше просоветский режим. Если бы мы их обвинили в том, что они на территории Польши уничтожили советских красноармейцев, то польские коммунисты не удержались бы у власти.²³⁵

Zjirinovskij utbroderte sin tese i en kommentar den 26.november, hvor han legger skylden på det kommunistiske systemet for at Katyn-saken i det hele tatt har blitt et kontroversielt tema i dag. Zjirinovskij hevder også at LDPR ønsker å legge debatten død:

Поэтому проблемы-то идеологические. Если бы не было Октябрьской революции, советской идеологии, насильственного насаждения коммунистических режимов, то была бы другая обстановка, в том числе и в Польше. [...] история 20 века была тяжелой и кровавой, но теперь настало время примириться и договориться.²³⁶

LDPR utviser med sine anti-polske holdninger og patriotiske syn, mange fellestrekk med kommunistenes behov for å beskytte en sovjetisk og patriotisk versjon av Katyn. Likevel kommer de ideologiske forskjellene mellom LDPR og KPRF i veien for et samarbeid, noe som kan ha bidratt til at LDPR ikke fikk seg til å støtte KPRFs i deres negative holdning til

---

²³⁵ Zjirinovskij, Vladimir V.: “O zjavlenie GD ‘O Katynskoj tragedii i ee zjertvakh’. Plenarnoe zasedanie 26 nojabrja 2010 goda”, *Sajt LDPR*, 26.11.2010, http://www.ldpr.ru/#ldpr_talks/deputys_word/Zhirinovskiy_Plenar_meeting_26.11.2010_Katyn

²³⁶ Zjirinovskij, Vladimir V.: “Fraktsija LDPR iskhodit iz istoritsjeskoj logiki”, *Sajt LDPR*, 26.11.2010, http://www.ldpr.ru/#events/Vladimir_ZhirinovskiyLDPR_faction_comes_from_the_historical_logic

Duma-resolusjonen. Å avstå fra å stemme var i så måte et kompromiss fra LDPRs side. I tillegg viser også Zjirinovskij til behovet for å komme seg videre, og la historie være historie: "[...]сама история 20 века была тяжелой и кровавой, но теперь настало время примириться и договориться.²³⁷ Мы не считаем разумным 'раскачивать лодку' по данному поводу, — то есть способствовать очередному разделению общества."²³⁸ Dette tyder på at LDPR har et langt mindre anstrengt forhold til Katyn enn det KPRF har, og at en unnskyldning for *sovjetiske* ugjerninger ikke er like problematisk for LDPR som det er for kommunistene. Kommunistene ender derfor opp med å stå alene i sin motstand mot resolusjonen.

5.3 Den liberale fraksjonen og Katyn

Den liberale fraksjonen stiller seg også kritisk til sentrumsfraksjonens versjon av Katyn, men av helt andre grunner enn dem som nasjonalpatriotene uttrykker. Mens den nasjonalpatriotiske fraksjonen forsvarer landet mot forsøk på å sverte dets ære, er Russlands liberale grupperinger forkjempere for åpenhet og et kritisk blikk på landets historie. De to fraksjonene står også langt fra hverandre når det gjelder hvilken vei Russland skal gå, og i så måte hvilken rolle Vesten skal spille i det russiske samfunnet.

Memorial har viet store deler av sitt arbeid til Katyn, og gruppen ser i stor grad innrømmelse av skyld for henrettelsene av polske offiserer som en test på det nye Russlands liberale verdier og respekt for menneskerettigheter. Memorial har vært spesielt opptatt av om kommisjonen som ble nedsatt i 1991 for å avdekke sannheten om Katyn, faktisk ville holde det den hadde lovet. I 1994 hadde den daværende lederen for kommisjonen, Anatolij Jablov, konkludert med at Katyn-drapene kvalifiserte som folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. Konklusjonen ble imidlertid avfeid av den øverste militære statsadvokaten.²³⁹ I 2005, 14 år etter at kommisjonens arbeid hadde startet, kom beskjeden om at etterforskningen av drapene på polske offiserer ved Katyn var nedlagt som følge av at alle

---

²³⁷ Zjirinovskij, 2010a,

http://www.ldpr.ru/#events/Vladimir_ZhirinovskyLDPR_faction_comes_from_the_historical_logic

²³⁸ "Pol'sja i Rossija: k voprosu o vzaimorastsjetakh", *Sajt LDPR*, 30.12.2010,

http://www.ldpr.ru/#ldpr_talks/analytics/Poland_and_Russia_the_question_of_mutual

²³⁹ Satter, 2012, 247

involverte parter var gått bort. Ifølge en uttalelse fra lederen for etterforskningen, Aleksandr Savenkov, i september 2004, var det heller ikke tilstrekkelig bevis for at Katyn var et folkemord. Snarere kom Savenkov fram til at behandlingen av de polske fangene var i overensstemmelse med datidens standard:

В ходе предварительного следствия по инициативе польской стороны проверялась версия о геноциде, и мое твердое утверждение – говорить об этом правовом явлении нет никаких оснований. Нет и не было геноцида польского народа в тех действиях, которые исследованы в рамках этого дела. [...] Было установлено, что содержание интернированных лиц соответствовало нормам и требованиям того времени.²⁴⁰

Ingen offisiell fordømmelse av Stalin eller andre ble framsatt av Savenkov. Av de 183 volumene med innsamlet materiale var 116 fortsatt hemmeligstempelt. De gjenværende 67 volumene var ifølge Memorial blant dokumentene som Jeltsin hadde overrakt sin polske kollega i 1992, og som altså allerede var allment kjente.²⁴¹ Det var heller ingen tegn som tydet på at de ville bli frigitt: ”Поэтому в настоящее время мы не можем огласить его, но когда-нибудь, со временем, наверное, это будет сделано”²⁴² Grunnlaget for selve avgjørelsen var også en statshemmelighet.

Avgjørelsen ble møtt av massiv kritikk fra Polen, så vel som fra liberale grupper i Russland. Memorials offisielle standpunkt var tydelig. Organisasjonen hevdet at urett var blitt begått mot ofrene og deres familier, og krevde samtidig at myndighetene måtte være seg sitt ansvar bevisst:

Мы считаем, что такое прекращение расследования недопустимо. Во-первых, даже если не было события геноцида, то в любом случае необходимо сказать, как квалифицируются эти бессудные расстрелы — как военное преступление, как преступление против человечества, как преднамеренное убийство при отягчающих обстоятельствах? Закрытие дела без правовой

---

²⁴⁰ Sitert etter Etinger, Jakov, Ja.: “O Katyni 65 let spustja”, *Nezavisimaja gazeta*, 11.04.2005, http://www.ng.ru/courier/2005-04-11/15_katin.html

²⁴¹ “Katyn’: Khronika sobytij”, *Uroki istorii XX vek*, 06.08.2009, <http://urokiistorii.ru/katyn/2009/08/katynskoe-delo>

²⁴² Sitert etter Etinger, 11.04.2005, http://www.ng.ru/courier/2005-04-11/15_katin.html

оценки выглядит как попытка отказаться от всякой ответственности за преступление.²⁴³

Memorial gjorde også bruk av den heroiske framstillingen av krigen, da i form av at minnet om seieren over fascismen i 1945 hevdes å være bundet til minnet om ofre for totalitære regimer i det 20. århundre:

Память о Победе 1945 года неотделима от памяти о всех людях, убитых тоталитарными режимами XX века, — от павших на фронтах до погибших в застенках на всем протяжении Второй мировой. Попытки замолчать или ослабить эту память являются покушением на смысл и цели великой антифашистской войны.²⁴⁴

På denne måten bidrar Memorial til å skape sin egen versjon av krigsminnet, hvor man ikke går på kompromiss med det hellige minnet om den sovjetiske soldatens store offer på slagmarken, men likevel sidestiller tyske fascister med Stalinregimet. Forfedrekulten, minnet om forfedrenes heroiske innsats postuleres her som en kamp om friheten rettet mot det totalitære system. Et annet medlem av Memorial, Boris Belenkin, uttrykte bekymring for at navnene på de ansvarlige for Katyn-drapene ville forbli ukjente for publikum:

После отказа продолжать расследование катынского дела надежды на то, что виновные будут названы, достаточно мало. Прекращение расследования абсолютно неприемлемо с точки зрения нравственности, а в год 60-летия Победы это выглядит чудовищно.²⁴⁵

Belenkin stod, sammen med en rekke slektninger av de henrettede polske offiserene, bak et søksmål mot den russiske stat med et krav om anerkjennelse og rehabilitering av ofre for Stalins terror. Den ansvarlige rettsinstansen i Moskva avfeide imidlertid søksmålet på bakgrunn av at kun de som er personlig skadelidende har rett på erstatning.²⁴⁶ Memorials leder Arsenij Roginskij beskyldte domstolen for partiskhet og for å spille på lag med

---

²⁴³ "O rassledovanii 'Katynskogo prestuplenija' v Rossii. Zajavlenie obtsjsjestva 'Memorial'", *Polit.ru*, 05.04.2005, <http://www.polit.ru/article/2005/04/05/katyn/>

²⁴⁴ "O rassledovanii 'Katynskogo prestuplenija' v Rossii. Zajavlenie obtsjsjestva 'Memorial'", *Polit.ru*, 05.04.2005, <http://www.polit.ru/article/2005/04/05/katyn/>

²⁴⁵ "V Pol'sje vstrevozeny tem, tsjto rassledovanie tak nazyvyaemogo 'Katynskogo dela' o rasstrele NKVD pol'skikh ofitserov, svoratsjivaetsja", *Ekho Moskvy*, 05.04.2005, <http://www.echo.msk.ru/news/253503.html>

²⁴⁶ Jazjborovskaja, Inessa S.: "Katynskoe delo: na puti k pravde", *Voprosy istorii*, No. 5, 2011 (Rossijskaja akademija nauk: Moskva), 22-35
<http://ecat.lib.mpgu.edu/Opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:100618/Source:default>

myndighetene: ”Правовых оснований для отказа нет. К сожалению, право в этом деле является слугой политики.”²⁴⁷ Statsadvokaten hevdet på sin side at Katyn-saken ikke kan avgjøres i en vanlig domstol: ”Пусть власти Польши обращаются к властям России и решают этот вопрос на таком уровне, а не на уровне суда.”²⁴⁸

Til tross for Putins symboltunge deltakelse ved Katyn-minnesmerket i 2010, forble Katyn et minnested tenkt ut og utført av den liberale fraksjonen. Katyn ble til som følge av privat initiativ, og ikke som uttrykk for en offisiell politikk fra russiske myndigheters side. I en artikkel i *Smolenskie novosti* 23. juli 2002 hevdes det at Katyn er et av få minnesmerker til ofrene for massehenrettelser. Videre hevdes det at Russland frykter sannheten om fortiden:

Страна не желает помнить о преступлениях государства в отношении ее народа. Как и умолчаний о прошлом. Помимо Катынского мемориала, на всю Смоленскую область только в Рославле есть памятная доска на месте массовых расстрелов. [...] Это страна боится горькой правды о себе или наследники палачей прячут преступления старших товарищей по цеху?²⁴⁹

Skam kan muligens bedre forklare hvorfor ikke bare polske, men også sovjetiske ofre for Stalin forblir et sårt tema i det offentlige ordskiftet. Den enorme innsatsen som sovjetiske soldater gjorde under krigen, med den tilhørende myten om heroisk selvoppofrelse, er vanskelig å kombinere med minnene om undertrykkelse og massedrap. Det faktum at Katyn befinner seg i et område som under krigen utgjorde en av de mest betydningsfulle krigsskueplassene for kamper mellom sovjetiske og tyske styrker, gjør Katyn-minnesmerket til en utfordrer til minnesmerker som representerer den langt mer sentrale narrativen om den sovjetiske soldat som falt under forsvaret av fedrelandet.

Inessa Jazborovskaja står som en sentral meningsbærer i den liberale fraksjonen i historiefaget. Hun omtaler historikere som uttrykker sterk skepsis til Katyn-sakens autenticitet som pro-kommunister, og hevder de tilhører en kvasihistorisk retning innen det russiske

---

²⁴⁷ ”Pol’skikh ofitserov rasstreljali bez repressij”, *Kommersant*, No. 195 (4012), 25.10.2008, <http://www.kommersant.ru/doc/1047710>

²⁴⁸ Blizeev, Igor, gjengitt i ”Pol’skikh ofitserov rasstreljali bez repressij”, *Kommersant*, No. 195 (4012), 25.10.2008, <http://www.kommersant.ru/doc/1047710>

²⁴⁹ Bereznev, Andrej: ”Vesti s naszej golgofy”, *Smolenskie novosti*, 23.07.2002, <http://smolprovince.narod.ru/july02/sn230702-1.htm>

historiefaget kjent som *anti-Katyn*, eller *kontr-Katyn*²⁵⁰. Jazborovskaja hevder at en krise i befolkningens historiske bevissthet, i tillegg til tankegods som har overlevd sovjettiden, har skapt grobunn for nasjonalistiske fremstillinger av historien hvor den historiske autentisiteten kommer i annen rekke.²⁵¹ I boken *Katynskij sindrom v sovetsko-polskikh i rossijsko-polskikh otnosjenijakh*, gir Jazborovskaja sammen med to andre historikere, Anatolij Jablov og Valentina Parsadanova, en meget detaljert beskrivelse av Katyn-saken og etterforskningen som fulgte på 1990- og 2000-tallet. Jablov var selv leder for den russiske undersøkelseskommissjonen om Katyn på 1990-tallet. Han er sterkt kritisk til at arbeidet som ble lagt ned i undersøkelsen av Katyn-massakren ikke ble tatt til følge av politikerne. Jablov hevder at dersom Russland ønsker å oppnå gode relasjoner til sine naboland er russerne nødt til å ta innover seg Stalintidens mørke sider:

В двусторонних отношениях приходится исходить из необходимости регулировать их во всем объеме, совершать акты человеческой справедливости, предписывающей не ограничиваться видением только героических страниц своей истории, но извлекать необходимые выводы из горького опыта далеко не всегда безукоризненных отношений с соседями, особенно в годы советского тоталитарного режима, нести ответственность перед исторической памятью своего и соседних народов, подтверждать свое достойное место цивилизованном мире.²⁵²

Putins besøk ved Katyn førte til en ny debatt om Katyn i Russland. Den liberale fraksjonen stilte seg tilsynelatende positiv til Putins gest, om enn med visse forbehold. Lederen for *Jabloko*, Sergej Mitrokhin, anerkjente at Putins besøk ved Katyn-minnesmerket var et viktig steg framover for Russland: ”Для России это очень важный шаг в очень важном направлении.”²⁵³ Han uttrykte imidlertid bekymring for myndighetenes manglende vilje til å etterforske Katyn-massakren, og anklaget tidligere undersøkelseskommissjoner for å være inhabile og lite selvstendige:

---

²⁵⁰ Jazborovskaja, Inessa, Jablov, Anatolij & Parsadanova, Valentina: *Katynskij sindrom v sovetsko-polskikh i rossijsko-polskikh otnosjenijakh*, (Rosspen: Moskva, 2009), 436

²⁵¹ Jazborovskaja, 2009, 436

²⁵² Jazborovskaja, 2009, 441

²⁵³ Mitrokhin, Sergej: ”Rossijskoe rukovodstvo doljno priznat’ otvetstvennost’ Stalina za Katyn’”, *Jabloko*, 07.04.2010, http://www.yabloko.ru/mneniya_i_publicatsii/2010/04/07_1

Такая позиция российских следственных органов и в нашей стране, и за рубежом воспринимается как позиция государства. Она стала фундаментом для того, чтобы в год 70-летия катынской трагедии в России поднялась целая волна попыток реанимировать сталинскую версию событий.²⁵⁴

I motsetning til Putin, viste Mitrokhin i større grad vilje til å kaste lys over *alle* deler av den russiske historien, også de dystre sidene ved historien som blant annet er representert ved Katyn. Han rettet kritikk mot de kreftene i samfunnet som ser denne avdekkingen av historien som en trussel mot landets ære:

Что касается Катыни и истории войны, то, по моему убеждению, мысль о том, что сталинские преступления хоть каким-то образом бросают тень на подвиг нашего народа и Победу, может возникнуть только в предельно закомплексованных мозгах.²⁵⁵

Boris Nemtsov, en av frontfigurene i PARNAS, konkluderte på lignende måte:

Очевидно, что мы должны признать режим Сталина преступным и его деяния, в том числе и катынские преступления кошмарные, тоже преступными. Для этого, на мой взгляд, суд над сталинизмом, большевизмом абсолютно необходим, и все преступления, которые он совершил, должны быть обнародованы.²⁵⁶

Nemtsovs kommentar var ment som et svar på kritikken fra den politiske høyresiden i Russland, hvor det ble hevdet at om Russland skulle unnskyldes for Katyn ville det være et tegn på svakhet. Dette synet har blant annet blitt fremmet av den høyrevridde journalisten og politikerens Aleksandr Prokhanov.²⁵⁷ Spørsmålet om skyld og tilgivelse har også blitt omtalt av en av lederne for Helsinki-gruppen i Moskva, Ljudmila Alekseeva. Under et seminar i forbindelse med lanseringen av den polske filmen *Katyn*²⁵⁸, hevdet hun at Katyn var den russiske nasjonens skamfulle ansvar:

---

²⁵⁴ Mitrokhin, 07.04.2010, http://www.yabloko.ru/mneniya_i_publicatsii/2010/04/07_1

²⁵⁵ Mitrokhin, 07.04.2010, http://www.yabloko.ru/mneniya_i_publicatsii/2010/04/07_1

²⁵⁶ Nemtsov, Boris: "Ekho Moskv, Osoboe mnenie", *Boris Nemtsov personal'nyj sayt*, 29.04.2010, <http://www.nemtsov.ru/?id=706184>

²⁵⁷ Sitert etter: Nemtsov, 29.04.2010, <http://www.nemtsov.ru/?id=706184>

²⁵⁸ "Katyn", av Wajda, Andrzej (2007), <http://www.imdb.com/title/tt0879843/>

И вот теперь, "Катынь". Сегодня я смотрела этот фильм во второй раз. Я знаю, что Вы делали его для поляков. Но и для нас! К тому ужасу, с которым его смотрят поляки, примешивается наш ужас – и наш стыд, ведь это сделали наши соотечественники. Наш президент недавно сказал, что нам незачем и не у кого просить прощения. Нам есть, у кого просить прощения.²⁵⁹

Alekseeva ønsker at Katyn-massakren skal løftes opp i den kollektive bevisstheten i Russland, og at russere må ta ansvar for sin historie. På denne måten har hun visse likhetstrekk med Boris Nemtsov, og til en viss grad Sergej Mitrokhin. Denne retorikken kan likevel bidra til å forsterke narrativen om "oss mot dem", noe som skaper et forenklet bilde av hendelsen. På mange måter ligner dette situasjonen i den tyske etterkrigstiden, hvor etterkrigstidens tyskere som knapt husket noe av krigen var pålagt en felles skamfølelse for nazistenes forbrytelser.²⁶⁰ Det ser imidlertid ikke ut til at russere flest er villige til å ta på seg denne kollektive byrden, noe også Forent Russland ser ut til å ha forstått. Putin og Medvedjev viser liten vilje til å la Russland ta på seg hele skylden for Katyn alene, noe som gjenspeiles i det at de gjentatte ganger legger vekt på at Katyn også var åsted for forbrytelser mot ulike nasjonaliteter, inkludert russere.

---

²⁵⁹ "Dialog o 'Katyni'", *Prava tsjeloveka v Rossii*, 21.03.2008, <http://hro.org/node/1589>

²⁶⁰ Miller, Alexei: "Russia: Power and History", *Rabotsjie materialy No. 2*, (Moskovskij tsentr Karnegi: Moskva, 2010), 14

6. Seiersdagen 9. mai

Seiersdagen, *Den' Pobedy*, markerer dagen for Tysklands kapitulasjon i 1945 og Sovjetunionens seier over nazistene. Selv om denne dagen²⁶¹ ble markert og fortsatt markeres i de fleste land som deltok i kampen mot Nazi-Tyskland, var dagen spesielt viktig for Sovjetunionen. Ikke minst var seieren viktig politisk og ideologisk sett. En kommunistisk stat hadde beseiret en fiendtlig vestlig, kapitalisk og imperialistisk stat. Den røde armés innsats kunne dermed tolkes i lys av det sosialistiske systemets overlegenhet overfor vestlige idéer. Til tross for at Sovjetunionen var alliert med "imperialistiske stater", deriblant Storbritannia og Frankrike, ble seieren fra sovjetisk side fremstilt som en ren *sovjetisk* seier.²⁶² For flertallet av den sovjetiske befolkningen førte ikke krigens slutt med seg noen større glede utover selve seieren. Materielle vanskeligheter og politisk undertrykkelse fortsatte etter krigen. Seiersdagen ble i så måte ikke bare en dag for å minnes krigens ofre, men også en måte å bøte på folkets gryende misnøye. Nazi-Tyskland ble, ikke uten grunn, den perfekte sydebukk for alt som var galt i Sovjetunionen. Krigen hadde gitt landet en felles fiende å samle seg mot og styrket kollektivfølelsen blant befolkningen.

Seiersdagen ble markert første gang i 1945, men allerede to år senere ble dagen degradert fra å være en statlig helligdag til å bli en vanlig arbeidsdag.²⁶³ Ifølge Nina Tumarkin hadde Stalin et ambivalent forhold til Seiersdagen. Krigen hadde skapt en lang rekke krigshelter som virket truende på den paranoide Stalins stilling. Selvoppofrende krigsveteraner kom i skyggen av Stalins gjennoppbygging av det sovjetiske samfunnet.²⁶⁴ Først i 1965, under Leonid Brezjnev, ble 9. mai igjen en offentlig helligdag. Fram til USSRs fall beholdt Seiersdagen den samme formen. Dette inkluderte tre hovedkomponenter: Seiersparader gjennom alle sovjetiske byer og de fleste landsbyer, minneseremoni ved det lokale krigsminnesmerket, og til slutt et måltid med familie og venner.²⁶⁵ Christel Lane

---

²⁶¹ I Vest-Europa markeres den tyske kapitulasjonen den 8. mai. Tyskland kapitulerte den 8. mai Berlin-tid, men grunnet tidsforskjellen var det allerede 9. mai i Moskva, derfor ulike datoer.

²⁶² Rouhier-Willoughby, Jeanmarie: "Victory Day Celebrations: Memory and Validation", *Folklorica*, No. 2, Vol. 8, 2003, 24

²⁶³ Tumarkin, Nina: "The Great Patriotic War as myth and memory", *European Review*, No. 4, Vol. 11, 2003, 597

²⁶⁴ Tumarkin, 2003, 597

²⁶⁵ Lane, Christel: *The Rites of Rulers*, (Cambridge Uni. Press: Cambridge, 1981), 145-147

hevder at Seiersdagen, som en av de viktigste sosialistiske seremoniene i Sovjetunionen, bidro til å forene det multi-etniske samfunnet som i førkrigstiden kun i mindre grad hadde oppvist patriotisme og enhet.²⁶⁶

9. mai ga Sovjetunionen en mulighet til å vise fram sin formidable militærmakt og industrielle framskritt, noe som var spesielt tydelig under 1970-80-årenes kalde krig. På denne måten fungerte militærparadene 9. mai som en advarsel til Vesten om at man ikke burde legge seg ut med Sovjetunionen.²⁶⁷ Samtidig bidro krigsveteranenes deltakelse på Seiersdagen til å fremme patriotisme innad i landet. Det faktum at de fleste sovjetborgere hadde krigsveteraner i sin familie eller i det minste kjente noen som omkom under krigen, førte til at man knyttet personlige erfaringer og stolthet til den offisielle markeringen. Dermed fikk 9. mai ytterligere legitimitet blant befolkningen. Russlandviter Jeanmarie Rouhier-Willoughby hevder at markeringen av Seiersdagen utgjorde to sentrale funksjoner for regimet. For det første styrket 9. mai den politiske og ideologiske agenda til sosialiststaten, for det andre bidro den til å fostre en sterkere nasjonalfølelse.²⁶⁸

40-årsmarkeringen for krigens slutt i 1985 var den mest ekstravagante av dem alle, men utgjorde samtidig den siste, store markeringen av 9. mai før Perestrojka og Glasnost gjorde sitt inntog.²⁶⁹ Åpenheten som fulgte slo sprekker i den sovjetiske narrativen om krigen, og det ble kastet lys på mørke sider ved historien. Seiersdagen mistet på mange måter sin hellige plass i samfunnet.²⁷⁰ Markeringen av 9. mai 1990 foregikk på en langt mer beskjeden måte enn i tidligere år. Ifølge Nina Tumarkin var det på begynnelsen av 1990-tallet heller ingen god grunn til å markere Seiersdagen på noe storslagent vis: "By 1990, as the Soviet period of Russian history was drawing to a close, the cult of the Great Patriotic War had been replaced by a rich amalgam of passion, regret, nostalgia, rage and remembrance."²⁷¹

Den store fedrelandskrigen og 9. mai ble gjenstand for politisk dragkamp. Liberalere

---

²⁶⁶ Lane, 1981, 142

²⁶⁷ Rouhier-Willoughby, 2003, 26

²⁶⁸ Rouhier-Willoughby, 2003, 26

²⁶⁹ Tumarkin, Nina: *The living and the dead: the rise and fall of the cult of WW2 in Russia*, (Basic Books: New York, 1994), 28

²⁷⁰ Kirschenbaum, Lisa: "World War II in Soviet and Post-Soviet Memory", *The Soviet and Post-Soviet Review*, No. 2, Vol. 38, (Brill: Leiden, Nederland, 2011), 97

²⁷¹ Tumarkin, 1994, 202

knyttet 9. mai til kritikk av det stalinistiske regimet, så vel som til det kommunistiske systemet i seg selv. Det var nødvendig å forkaste de gamle sovjetiske mytene, selv de som omhandlet den nærmest hellige krigshistorien. Boris Jeltsin gjorde sitt for å tilpasse Seiersdagen til det nye Russland. 9. mai 1992 var preget av Jeltsins ønske om å integrere Russland i Vesten. I Moskva fant det sted en ”fredsparade” i stedet for den tradisjonelle militærparaden. Jeltsin håpet at dette ville legge grunnlaget for en ny, ikke-militær tradisjon som samtidig ville føre Russland nærmere Europa.²⁷² For mange krigsveteraner og gammelkommunister var Russlands tilnærminger til Vesten et hån mot minnet om Den store fedrelandskrigen. På samme måte så mange USSRs oppløsning som en skammelig form for garasjesalg, hvor man ga bort et krigsbytte som inkluderte både landområder og verdisaker som Sovjetunionen rettmessig hadde tilegnet seg gjennom sin krigsinnsats.²⁷³

6.1 Sentrumsfraksjonen og 9. mai

Vladimir Putins innsettelse som president 7. mai 2000 betydde starten på en ny og styrket interesse for Seiersdagen som en kilde til russisk patriotisme. Seiersdagen 9. mai er den viktigste datoen knyttet til krigen, og har stor symbolsk verdi for Putin og regimet. Historiker Elizabeth A. Wood hevder at datoen for Putins innsettelse ikke var tilfeldig, men et bevisst valg for å sammenfalle så nært som mulig med Seiersdagen.²⁷⁴

Putins 9. mai-tale fra 2000 bar preg av at den sovjetiske versjonen av krigen igjen inntok en prominent plass i det nasjonale minnet. Talen knyttet bånd til Sovjetunionen innholdsmessig, men hadde også formmessige likheter med Stalins taler. Blant annet var innledningen hentet fra en av Stalins taler fra 1947, om enn med en liten vri:²⁷⁵ ”Товарищи солдаты и матросы, сержанты и старшины, товарищи офицеры, генералы, адмиралы,

---

²⁷² Smith, Kathleen E.: *Mythmaking in the New Russia – Politics and Memory during the Yeltsin Era*, (Cornell Uni. Press: Ithaca/London, 2002), 86

²⁷³ Tumarkin, 2003, 602

²⁷⁴ Wood, Elizabeth, A.: ”Performing Memory: Vladimir Putin and the Celebration of World War II in Russia”, *The Soviet and Post-Soviet Review*, No. 2, Vol. 38, 2011, 182

²⁷⁵ Stalin, Iosif, V.: ”Prikaz ministra vooruzjennykh sil sojuza SSR”, 1947, <http://www.iosif-stalin.su/pages/16/55/>

уважаемые ветераны, граждане России!”²⁷⁶ Denne åpningsfrasen har blitt videreført i Putins taler 2001-2007, og senere under president Medvedjev fra 2008-2011.²⁷⁷ I tillegg til å kopiere Stalins språklige formuleringer, forsøkte Putin å gi inntrykk av kontinuitet mellom ulike generasjoner. Putin trakk linjer fra veteranene av Den store fedrelandskrigen til den nye generasjonen av soldater i Den russiske føderasjonen:

Приветствую солдат Великой Отечественной. Сегодня вы в одном строю с новым поколением защитников Родины, вновь на исторической Красной площади, на площади, исхоженной ратниками разных времен, принявшей парад 1945-го.²⁷⁸

Med dette knytter Putin historien til sitt eget politiske fundament. Putin la i sin tale stor vekt på patriotisme, og hevdet at militæret i dag spiller en sentral rolle i å opprettholde stolthet for både fortiden og nåtiden, men også for *maktens* nasjonale verdi:

Наш солдат добывает победы не только оружием, но и духом, и волей своей. Они тверже металла, они помогают выходить из любых испытаний, сохраняя совесть и честь, сохраняя гордость за наше прошлое и настоящее, за национальное достоинство державы. Так было, так есть, и так будет.²⁷⁹

Putins bruk av 9. mai er nært knyttet til krigens legitimerende funksjon for regimet. I Putins mottagelse i Kreml senere samme dag, uttalte han at han anså seieren i 1945 for å være et vendepunkt og en ny start for landet: ”Это действительно была эпоха нашего возрождения.”²⁸⁰ På samme måte har Putin benyttet krigen i sin egen patriotiske gjenreisning av landet på 2000-tallet. Ved stadig å vende tilbake til disse traumatiske, men også heroiske kapitlene i historien, bevares den sosiale ordenen. 9. mai fungerer på denne måten som et verktøy for nasjonal mobilisering.

---

²⁷⁶ Putin, Vladimir, V.: ”Vystuplenie na parade, posvjasitsjennom 55-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 9. mai 2000, http://archive.kremlin.ru/appears/2000/05/09/0001_type82634type122346_28722.shtml

²⁷⁷ Wood, 2011, 184

²⁷⁸ Putin, 2000b, http://archive.kremlin.ru/appears/2000/05/09/0001_type82634type122346_28722.shtml

²⁷⁹ Putin, 2000b, http://archive.kremlin.ru/appears/2000/05/09/0001_type82634type122346_28722.shtml

²⁸⁰ Putin, Vladimir, V.: ”Vystuplenie na torzjestvennom prieme, posvjasitsjennom 55-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 9. mai 2000, http://archive.kremlin.ru/appears/2000/05/09/0002_type122346_28725.shtml

I forkant av markeringen av 9. mai i 2001 ble Seiersdagens legitimerende funksjoner mer tydelige. President Putin kombinerte på en tilsynelatende effektiv måte det tradisjonelle møtet mellom presidenten og veteranene fra Den store fedrelandskrigen, med dekoreringen av veteraner fra krigen i Tsjetsjsjenia. Putin hevdet at veteranene fra 1941-45 fortsatt spilte en sentral rolle for det russiske militæret. Deres viktigste oppgave var å overføre sin erfaring og kunnskap til nye generasjoner av stridende:

Вы, уважаемые фронтовики, и те, кто трудился на победу в тылу, до сих пор активно работаете на общественном поприще, передаете молодежи свой опыт и знания. Вы по-прежнему в строю. Вы вырастили достойную смену. В этот день высокие государственные награды вручаются наследникам славных традиций нашей армии – военнослужащим, участникам контртеррористической операции на Северном Кавказе. Обращаясь к вам, хочу сказать, что вы проявили лучшие качества российского солдата: мужество, несгибаемую верность боевому братству, боевой дух.²⁸¹

Året etter var 9. mai-talen igjen dominert av urolighetene i Kaukasus. Vladimir Putin sammenlignet blant annet nazismen med terrorismen som landet nå stod overfor:

День Победы учит и предостерегает нас. Противостоять этим угрозам можно, лишь объединив усилия государств и волю народов. Это хорошо доказала и антигитлеровская коалиция. Страны-союзники добились тогда врага. И сегодня мы вновь объединились и объединяемся против общей угрозы. Имя ей – терроризм.²⁸²

Putins tanker om en allianse mellom ulike stater, rettet mot den løst definerte fienden ”terrorisme”, kan forklare hvorfor Putin har vist seg villig til å inkludere de alliertes krigsinnsats i sine taler, som her i 2001:

Мы могли победить в той войне только вместе. Военное сотрудничество стало складываться уже с 1941 года. Арктические конвои доставляли в Мурманск и Северодвинск необходимую военную и гражданскую продукцию. Вместе с

---

²⁸¹ Putin, Vladimir V.: “Vystuplenie na vrutsjenii gosudarstvennykh nagrad veteranam Velikoj Otetsjestvennoj vojny 1941-1945gg. i voennosluzjasjim – utsjastnikam kontrterroristsjeskoj operatsii na Severnom Kavkaze”, *Prezident Rossii*, 8. Mai 2001, http://archive.kremlin.ru/appears/2001/05/08/0003_type82634type122346_28529.shtml

²⁸² Putin, Vladimir V.: “Vystuplenie na voennom parade v tsjest’ 57-j godovsjtjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2002, http://archive.kremlin.ru/appears/2002/05/09/0001_type122346_28897.shtml

советскими моряками военные моряки других стран антигитлеровской коалиции героически отражали атаки противника. И, конечно, огромным вкладом в победу стало открытие второго фронта в июне 1944 года.²⁸³

På denne måten skiller regimets markering av 9. mai seg fra den sovjetiske versjonen, som sjelden nevnte andre staters krigsinnsats, og da spesielt ikke ”imperialistiske stater” som man førte en ideologisk kamp mot under Den kalde krigen. Spesielt er det faktum at Putin nevner åpningen av den annen front i juni 1944 i positive ordelag noe overraskende, i og med at man i Sovjetunionen lenge mente at åpningen av denne fronten bevisst hadde blitt utsatt for å svekke den sovjetiske krigsmakten.

Putins 9. mai tale i 2003 henter også om at det eksisterer et ambivalent forhold mellom Russland og de andre tidligere sovjetstatene i synet på krigen. Det spente forholdet mellom Russland og de baltiske statene er mest fremtredende. De baltiske statenes historiske narrativer postulerer Sovjetunionen som erobrer, og ikke befrier, slik den sovjetiske narrativen hevdet. Russland under Putin har i stor grad adoptert den sovjetiske versjonen av hendelsene som førte til innlemmelsen av de baltiske statene i Sovjetunionen. Putin nevner blant annet at russiske veteraner vant krigen og befridde andre stater fra nazismen: ”Сегодня мы чествуем и вспоминаем тех, кто выиграл войну. Освободил другие страны и не посрамил свою землю, свою Родину и свой народ.”²⁸⁴ To år senere nevner Putin sågar et spesifikt antall land som ble befridd av det russiske folk: ”Наш народ не только защитил свою Родину – он освободил одиннадцать стран Европы.”²⁸⁵ Frigjøringen av andre stater må i dette tilfellet antas å referere til baltiske og sentraleuropeiske stater, hvis historiske narrativer ikke deler det samme positive inntrykket av innlemmelsen i Sovjetunionen.

Talen på Seiersdagen i 2003 var også interessant ved at seieren ble fremstilt som hovedsakelig et russisk anliggende. Det var *russiske* veteraner, og ”vår” innsats som var avgjørende for Seieren. Imidlertid anerkjente Putin i en av strofene at Sovjetunionen var en multi-nasjonal stat, og at det eksisterer et broderskap mellom Russland og medlemmene av

---

²⁸³ Putin, Vladimir V.: ”Vystuplenie na vstreche s veteranami Velikoj Otetsjestvennoj vojny 1941-1945gg. i veteranami Vtoroj mirovoj vojny”, *Prezident Rossii*, 08.05.2001, http://archive.kremlin.ru/appears/2001/05/08/0001_type63374type63376type122346_28531.shtml

²⁸⁴ Putin, Vladimir V.: ”Vystuplenie na parade v tsjest’ 58-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2003, http://archive.kremlin.ru/appears/2003/05/09/0001_type82634type122346_44357.shtml

²⁸⁵ Putin, Vladimir V.: ”Vystuplenie na tseremonii otkrytija pamjatnykh stel na Poklonnoj gore”, *Prezident Rossii*, 07.05.2005, http://archive.kremlin.ru/appears/2005/05/07/1514_type122346_87622.shtml

Samveldet for uavhengige stater: ”Все народы многонационального Советского Союза внесли свой вклад в общую копилку Победы. И потому сегодня во всех братских странах Содружества Независимых Государств поздравляют ветеранов-победителей.”²⁸⁶ Putin hevdet også at krigsårene var preget av enhet og samhold, noe som også trengtes i dag:

Тогда была лишь одна цель – разгромить врага, вернуться домой и поднять из руин и пепла страну. [...] Именно сплоченность помогла победить фашизм. Этот поистине бесценный опыт единства нужен и в наши дни.²⁸⁷

Det kan synes som at Putins utsagn var myntet på ”det nære utland”, *blizjnee zarubezj’e*, og at det var i et ledd i et forsøk på å gjenvinne innflytelse i et område som Putin har betegnet som strategisk viktig for Russland.²⁸⁸

På Seiersdagen i 2004 gikk Putin lenger i å hevde at Seiersdagen tilhørte Russland alene. Putin ordla seg på en slik måte at det ikke levnet noen tvil om at seieren var *russisk*:

9 мая – это вершина нашей славы. Народ не забывает таких священных дат.

Мы знаем цену и значение этой Победы. Помним, что именно наша страна, наша армия нанесла нацизму решающий сокрушительный удар, повергла его в прах, предопределила исход Второй мировой войны.²⁸⁹

Ved å fokusere på at seieren tilhører ”vårt land” og ”vår armé” har Putin, på Russlands vegne, lagt beslag på den mest verdifulle og symboltunge delen av den sovjetiske historien. Samtidig fører denne nasjonaliseringen av seieren til at den multi-etniske, sovjetiske statens samlede krigsinnsats får en sekundær rolle. Selv om representanter for tidligere sovjetiske stater inviteres til 9. mai-markeringen og mottas som ”brødrefolk”²⁹⁰, lar ikke Kreml’ det råde noen tvil om at Russland er den fremste arvtakerstaten og dermed innehar definisjonsmakten over hvilken form Seiersdagen skal ha, og hvilken rolle den skal spille i både Russland og det nære

---

²⁸⁶ Putin, 2003, http://archive.kremlin.ru/appears/2003/05/09/0001_type82634type122346_44357.shtml

²⁸⁷ Putin, 2003, http://archive.kremlin.ru/appears/2003/05/09/0001_type82634type122346_44357.shtml

²⁸⁸ ”The World; Learning to Fear Putin’s Gaze”, *New York Times*, 25.02.2001, <http://www.nytimes.com/2001/02/25/weekinreview/the-world-learning-to-fear-putin-s-gaze.html>

²⁸⁹ Putin, Vladimir, V.: ”Vystuplenie na voennom parade, posvjasjsjennom 59-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2004, http://archive.kremlin.ru/appears/2004/05/09/1239_type82634type122346_64239.shtml

²⁹⁰ Putin, 2004, http://archive.kremlin.ru/appears/2004/05/09/1239_type82634type122346_64239.shtml

utland.

60-årsmarkeringen av seieren i 2005 var den første markeringen av 9. mai som fant sted etter NATO og EUs utvidelse østover. I mange østeuropeiske land ble historiepolitikk brukt aktivt for å utfordre det tradisjonelle sovjetiske synet på krigen som Russland fortsatt var forkjemper for.²⁹¹ Markeringen ble den hittil største under Putin, og ble gjestet av et betydelig antall statsledere, inkludert Angela Merkel fra Tyskland. Putin la i sin tale vekt på at seieren ikke var Russlands alene:

Мы никогда не делили Победу на свою и чужую. И всегда будем помнить помощь союзников: Соединенных Штатов Америки, Великобритании, Франции, других государств антигитлеровской коалиции, немецких и итальянских антифашистов. Сегодня мы отдаем дань мужеству всех европейцев, оказавших сопротивление нацизму.²⁹²

Putin fridde med dette til USA, NATO og EU, samtidig som han overså den betydelige motstanden mot Seiersdagen som kom fra store deler av Øst-Europa. Videre framstilte presidenten Russland som et land basert på verdene frihet og demokrati, og viste seg samtidig storsinnet ved å legge tidligere uenigheter til side:

Мы строим свою политику на идеалах свободы и демократии, на праве каждого из государств самостоятельно выбирать свой путь развития. Мы строим ее на доверии и поиске цивилизованной перспективы для всех народов. Включая тех, кто прошел через трудный опыт прошлой конфронтации и смог найти новую дорогу к международному диалогу и сотрудничеству.²⁹³

9. mai-talen i 2007 var preget av det betente forholdet mellom Estland og Russland dette året. Dette kom som følge av estiske myndigheters beslutning om å flytte "Bronsesoldaten", et monument til minne om Den røde armés erobring av Baltikum under Den annen verdenskrig, fra sin prominente plass i sentrum av Tallinn, til en militær kirkegård. Putins omtale av saken under talen på Seiersdagen var bitter, og fulgte opp de to foregående årenes sterke anti-

---

²⁹¹ Kangaspuro, Markku, "Victory Day in History politics", *Memory at War Project*, http://www.memoryatwar.org/pdf/Abstract_Markku_Kangaspuro.pdf

²⁹² Putin, Vladimir V.: "Vystuplenie na Voennom parade v tsjest' 60-j godovsjsjiny Poebedy v Velikoј Otetsjestvennoj vojne", *Prezident Rossii*, 09.05.2005, http://archive.kremlin.ru/appears/2005/05/09/1100_type63374type82634type122346_87819.shtml

²⁹³ Putin, 09.05.2005, http://archive.kremlin.ru/appears/2005/05/09/1100_type63374type82634type122346_87819.shtml

baltiske utsagn: ”А те, кто пытается сегодня принизить этот бесценный опыт, кто оскверняет памятники героям войны, оскорбляет собственный народ, сеет рознь и новое недоверие между государствами и людьми.”²⁹⁴

Putins 9. mai-taler kjennetegnes også ved at de fullstendig unngår kontroversielle deler av krigshistorien som kan stille Russland i et dårlig lys. Katyn-massakren er bare ett eksempel på en hendelse som Putin har unngått å nevne. Nazi-Tyskland, og nazisme / fascisme i et mer generelt perspektiv utgjør talenes hovedkomponent. I flere av talene fungerer nazismen som et symbol på alt som er ondt, også for trusler som dagens Russland måtte stå overfor: ”Но и сегодня мы не вправе закрывать глаза на то, что еще гуляют по миру и нацистская свастика, и идеи фашизма. И что к ним прибавилось не менее страшное зло – международный терроризм. Он тоже несет смерть и разрушение.”²⁹⁵ Putin konsentrerer seg i størst mulig grad om den uretten som ble begått mot Russland og det russiske folk. Andre folkegrupper, som jøder eller polakker, nevnes ikke.

President Medvedjev har imidlertid vist noe større vilje til å inkludere tidligere sovjetstater i markeringen av Seiersdagen. I sin tale 8. mai 2009, hevder Medvedjev at seieren var felles og udelelig: ”Сегодня здесь, я знаю, присутствуют ветераны из братских стран Содружества. Это наш общий, наш неделимый праздник.”²⁹⁶ I tillegg kunngjorde Medvedjev samme dag at han personlig hadde innstiftet en ny medalje som skulle tildeles alle deltakere i Den store fedrelandskrigen, også utenfor Russlands grenser.²⁹⁷ Dette tyder på at man under president Medvedjev på ny forsøkte å styrke forholdet til ”det nære utland”. Medvedjev har også, i langt større grad enn Putin, vist vilje til å integrere Russland i Vesten, noe han ga uttrykk for under sin tale på paraden 9. mai 2009:

Победа над фашизмом – великий пример и великий урок всем народам. Урок, который актуален и сегодня, когда вновь находятся те, кто идёт на военные авантюры. Сейчас, как никогда, очевидно: безопасный мир возможен лишь там,

---

²⁹⁴ Putin, Vladimir V.: ”Vystuplenie na voennom parade v tsjest’ 62-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2007, http://archive.kremlin.ru/appears/2007/05/09/1127_type63374type82634type122346_127658.shtml

²⁹⁵ Putin, 2004, http://archive.kremlin.ru/appears/2004/05/09/1239_type82634type122346_64239.shtml

²⁹⁶ Medvedjev, Dmitrij A.: ”Vystuplenie na torzjestvennom kontserte, posvjasjsjenom 64-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 08.05.2009, http://archive.kremlin.ru/appears/2009/05/08/1931_type82634type122346_216038.shtml

²⁹⁷ Medvedjev, 2009b, http://archive.kremlin.ru/appears/2009/05/08/1931_type82634type122346_216038.shtml

где строго соблюдаются нормы международного права. И потому наша страна выступила инициатором нового Договора о европейской безопасности.²⁹⁸

Medvedjev utbroderte temaet europeisk integrasjon i sin tale på Seiersdagen året etter, hvor den russiske presidenten dro paralleller mellom koalisjonen under krigen og behovet for et fellesskap for fred i dag. Videre advarte Medvedjev om farene ved å tillate en revisjon av krigshistorien:

И сегодня в торжественном параде вместе пройдут солдаты России, государств СНГ и стран антигитлеровской коалиции. Единый строй – свидетельство нашей общей готовности защищать мир. Не допустить пересмотра итогов войны. Не допустить новых трагедий.²⁹⁹

Medvedjev har også gjennom sine taler på Seiersdagen viet betydelig plass til Russlands væpnede styrker, og hva han anser for å være deres nye rolle i verdenssamfunnet. Et sentralt tema har vært Russlands rolle i internasjonale fredsbevarende styrker:

Чем дальше от нас эти годы, тем глубже осознание великого подвига военного поколения, его мужества, силы духа и самоотверженности.[...] Сегодня Россия твёрдо отстаивает принципы мирного сотрудничества, последовательно выступает за неделимую систему безопасности, вносит свой вклад в общие усилия по поддержанию глобальной стабильности в мире. Наши Вооружённые Силы эффективно участвуют в миротворческих миссиях.³⁰⁰

Medvedjev benyttet seg av historien om Den store fedrelandskrigen på en effektiv måte, og viste hvordan minnet om krigen kunne brukes til å legitimere Russlands internasjonale posisjon i 2011. Vladimir Putin fokuserte også på Russlands ”moraliske autoritet” etter at han ble gjenvalgt i 2012:

---

²⁹⁸ Medvedjev, Dmitrij, A.: “Vystuplenie na voennom parade v tsjest’ 64-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2009, http://archive.kremlin.ru/appears/2009/05/09/1012_type82634type122346_216060.shtml

²⁹⁹ Medvedjev, Dmitrij, A.: “Vystuplenie Prezidenta Rossii na parade, posvjasjsjenom 65-letiju Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2010, <http://news.kremlin.ru/transcripts/7685>

³⁰⁰ Medvedjev, Dmitrij A.: “Vystuplenie na voennom parade, posvjasjsjenom 66-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2011, <http://президент.рф/%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/11196>

Россия последовательно проводит политику по укреплению безопасности в мире. И у нас есть великое моральное право – принципиально и настойчиво отстаивать свои позиции, потому что именно наша страна приняла на себя главный удар нацизма, встретила его героическим сопротивлением, прошла через тяжелейшие испытания, определила сам исход той войны, сокрушила врага и принесла освобождение народам всего мира.³⁰¹

Putin hevder at gjennom seieren over Nazi-Tyskland og befrielsen av Europa har Russland ytet en betydelig innsats for Det europeiske kontinent, og derfor bør respekteres som en europeisk stormakt. Putin ser derfor heller ingen grunn til at Russland skal måtte endre sin ærefulle krigshistorie: ”Мы никогда не изменим вашим заветам – любить, беречь и защищать Россию, не изменим священной правде о войне.”³⁰²

Til tross for at Putin har lånt fra Stalins retorikk, nevnes aldri hans navn i talene på Seiersdagen. Stalins kontroversielle stilling blant russere har ført til at Putin og Forent Russland har forsøkt fullstendig å unngå temaet Stalin. Imidlertid har det ved enkelte anledninger oppstått situasjoner som har presset myndighetene til å ta et standpunkt. Et slikt tilfelle oppstod rundt 9. mai 2010, da Moskvas borgermester Jurij Luzjkov stod bak en plan om å henge opp ti store plakater av Stalin i hovedstaden i anledning Seiersdagen. Luzjkovs planer førte til en voldsom debatt. Forent Russland gikk ut og uttrykte sin motvilje til planene gjennom en pressemelding fra partisekretær Vjatsjeslav Volodin:

Политическая оценка роли Сталина в истории была дана еще его соратниками в прошлом веке. Историческую должны давать историки. Что касается моральной оценки, то необходимо уважать чувства и мнения огромного количества людей, семьи которых пострадали в результате сталинских репрессий.³⁰³

Det er verdt å merke seg at verken Putin eller Medvedjev uttalte seg om saken. På den ene siden vil det å identifisere seg med Stalin gi Putin en mulighet til å spille på idéen om

---

³⁰¹ Putin, Vladimir V.: ”Voennyj parad v tsjest’ 67-j godovsjsjiny Velikoj Pobedy”, 09.05.2012, <http://президент.рф/%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/15271>

³⁰² Putin, Vladimir V.: ”Torzjestvennyj priem v tsjest’ 67-j godovsjsjiny Velikoj Pobedy”, *Prezident Rossii*, 09.05.2012, <http://президент.рф/%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/15272>

³⁰³ ”Edinorossy ne odobrili resjenie Luzjkova razmestit’ portrety Stalina”, *RIA Novosti*, 05.03.2010, <http://ria.ru/moscow/20100305/212345985.html>

”landsfaderen”, om enn i en mer begrenset form enn det Stalin gjorde. Putin løser også problemet med Stalins mørke sider ved å kritisere Stalin i utlandet, og samtidig unngå den samme kritikken på hjemmebane.³⁰⁴ Dermed kan Putin, gjennom blant annet Seiersdagen, i en viss grad benytte seg av den auraen av ”sterk leder” som Stalin avgir.

Ifølge en rapport utgitt av Carnegie-senteret i Moskva i 2010, er det russiske regimet preget av en høy grad av fleksibilitet i forhold til sin bruk av historien. Videre hevdes det at Kreml har forsøkt å unngå å ta noe ideologisk standpunkt til den sovjetiske historien, og regimet benytter seg kun av narrativen om Den store fedrelandskrigen for å legitimere sitt eget styre: ”Taking a stand, after all, would require identifying and then defending a position, while simultaneously providing opponents with the opportunity to stake out alternative positions. By refusing to take a stand, the state effectively occupies all of the ground at once, leaving potential opposition with no traction.”³⁰⁵

Rettferdig Russlands 9.mai-taler står har mange likhetstrekk med Forent Russlands taler. Rettferdig Russland har imidlertid et noe sterkere fokus på krigsveteranenes sosiale forhold i dag. Kontroversielle sider ved historien omtales kun i mindre grad. Leder for Rettferdig Russlands lokalavdeling i Pskov, Mikhail Brjatsjak, benyttet Seiersdagen for å mane til kamp for bedre sosiale forhold for veteraner og andre russiske borgere:

[Победа] дает нам возможность ощутить себя единой, сплоченной нацией, великим, справедливым Народом-победителем. В то же время День Победы – праздник, мобилизующий нас на борьбу сегодня. Борьбу за улучшение условий жизни ветеранов, большинства граждан России.³⁰⁶

Rettferdig Russlands taler på 9. mai har også enkelte likheter med KPRFs taler. Blant annet har den samme skepsisen mot vestlige makter gjort seg gjeldende, som her i 2008:

И если раньше нам противостояли фашистские орды, вооруженные и экипированные ”до зубов” за счет западного мира, то теперь мы имеем дело с улыбочивыми ”доброжелателями” из ряда иностранных держав, стремящихся

---

³⁰⁴ Sjljapentokh, Vladimir & Bondartsova, Vera: ”Stalin in Russian Ideology and Public Opinion: Caught in a Conflict Between Imperial and Liberal Elements”, *Russian History*, No. 2, Vol. 36, 2009, 315

³⁰⁵ Greene, Samuel, Lipman, Maria & Rjabov, Andrej: ”Engaging History: The Problems & Politics of History in Russia”, *Rabotsjie materialy* No. 2, (Moskovskij tsentr Karnegi: Moskva, 2010), 6

³⁰⁶ ”Den’ Pobedy v Pskove”, *Spravedlivaja Rossija*, 12.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/6144.php>

поработить Россию и превратить ее в свой сырьевой придаток, а попутно еще и свалку ядерных отходов.³⁰⁷

I anledning Seiersdagen i 2008 deltok daværende leder i Rettferdig Russland, Sergej Mironov, i en TV-debatt om Den store fedrelandskrigen på kanalen *Efer*. Mironov rettet skarp kritikk mot historieforfalskning fra regjeringer i Russlands nære utland, noe han anså for å være en betydelig trussel mot Seiersdagen og minnet om Den store fedrelandskrigen. Han var spesielt bekymret for utviklingen i nabolandet Ukraina:

Больно и обидно, что наши братья славяне позволяют вбивать детям вот такую ахинею. Это несправедливо по отношению к дедам, к отцам, наверное, уже к прадедам тех, кто сейчас будет учиться на Украине по этим учебникам. Их родные умирали, погибали, освобождая не только Советский Союз, не только Украину, которая всегда была в составе Советского Союза, но и потом всю Европу и освобождали весь мир от фашизма.³⁰⁸

Rettferdig Russland har også holdt seg nært opp til Forent Russland i sitt syn på nabolandenes "historieforfalskning". Mironov uttalte i 2008 at han aldri ville la noen omskrive Russlands ærerike historie: "Мы никому и никогда не позволим переписать нашу славную историю. Кому-то выгодно принизить подвиг нашего советского солдата-освободителя, но наши воины сказали свое победное слово в мае 1945 года!"³⁰⁹ Rettferdig Russland beveger seg aldri særlig langt fra Forent Russlands versjon av krigen, noe Mironovs 9. mai-tale fra 2008 viste: "Огромная страна встала, все как один, против фашистских захватчиков. Массовый героизм на полях сражений, самоотверженный труд в тылу, беспримерный патриотический подъем – вот три главных фактора нашей Победы."³¹⁰ Mironov fremstilte Den store fedrelandskrigen som en udelt positiv hendelse, hvor heroisme og patriotisme var de viktigste bestanddelene i seieren. Stalin og hendelser

---

³⁰⁷ "9 Мaja – prazdnik, kotoryj po-nastojasjsjemu objedinjaet vsekh rossijan ot mala do velka – obrasjsjenie RO Spravedlivoj Rossii k zriteljam kraja", *Spravedlivaja Rossija*, 12.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/aneews/6122.php>

³⁰⁸ Mironov, Sergej: "Na Rusi vseгда byl otsjen' prostoj printsip – tsjuzjogo nam ne nado, svoego ne otdadim", *Spravedlivaja Rossija*, 12.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/aneews/6139.php>

³⁰⁹ Mironov, Sergej: "Desantniki zasjtsjitjat te printsipy, na kotorykh osnovyvaetsja dejatel'nost' mirotvortsev v Abkhazii", *Spravedlivaja Rossija*, 08.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/aneews/6134.php>

³¹⁰ Mironov, Sergej: "S Dnem Pobedy", *Spravedlivaja Rossija*, 08.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/aneews/6132.php>

direkte knyttet til hans navn har ikke blitt omtalt i Rettferdig Russlands 9.mai-taler 2006-2012, noe som også gjelder for Forent Russland. I sin tale 9. mai 2010 kom Rettferdig Russland med en advarsel om at ”politiske krefter” forsøkte å omskrive historien om krigen:

65 лет – немалый срок. Кто-то призывает нас забыть о том, что пережила страна за тяжелые годы войны, кто-то переписывает историю в угоду различным политическим силам. Но для нас, россиян, этот день был и остается праздником Великой Победы, которую одержал наш народ, дорогой ценой отстоявший мир для грядущих поколений. С праздником!³¹¹

Til tross for at retorikken i Rettferdig Russlands taler kan minne om den man finner i Forent Russlands taler, spesielt under Putin, har Rettferdig Russland også benyttet Seiersdagen til å distansere seg fra myndighetene. Mironov hevdet i 2011 at Forent Russland har forsøkt å utnytte Seiersdagen og navnene til krigshelter, deriblant marskalk Zjukov, til politisk gevinst:

День Победы – самый светлый праздник в нашей стране. Это поистине святой день. Использовать его для пропаганды какой-либо партии я считаю кощунственным. Никогда ни маршал Жуков, ни другие советские полководцы, ковавшие победу над фашизмом, не состояли в ”Единой России”.³¹²

På mange måter spiller Rettferdig Russland en tilsvarende opposisjonell rolle som kommunistene i KPRF gjør. Begge partier ønsker å fremstå som forsvarere av minnet om Den store fedrelandskrigen på vegne av vanlige folk. I tillegg beskylder begge partiene Forent Russland for å være et eliteparti som egentlig ikke bryr seg om krigsminnet, men snarere utnytter Seiersdagen for å styrke sitt parti. Både KPRF og Rettferdig Russland synes å være spesielt opptatt av krigsveteranenes ve og vel og hevder Forent Russland utnytter veteranene i propagandaformål. Under 9. mai-talen i Volgograd i 2012 benyttet Rettferdig Russland den samme tematikken. Duma-medlem og leder for Rettferdig Russlands regionale avdeling i Volgograd, Oleg Mikheev, forsvarte nettopp veteranenes rettigheter da han kritiserte lokale myndigheter i Volgograd: ”Наша задача убрать все препятствия, которые строят власти на местах, чтобы улучшить жизнь наших победителей. Ветераны не вечны, и мы должны дать им возможность ощутить, что их помнят, а их вклад в победу

---

³¹¹ Mironov, Sergej: ”S Dnem Pobedy!”, *Mironov Sergej Mikhajlovitsj*, 09.05.2010, <http://mironov.ru/main/news/10368>

³¹² Mironov, Sergej: ”V Peterburge veteranov pozdravili neprilitsjno”, *Mironov Sergej Mikhajlovitsj*, 12.05.2011, <http://mironov.ru/main/publications/8994>

6.2 Den nasjonalpatriotiske fraksjonen og 9. mai

Det russiske kommunistpartiet, KPRF, har som arvtakeren av det sovjetiske kommunistpartiet naturlig nok et sterkt forhold til Seiersdagen. Imidlertid har Forent Russland lagt ned betydelige politiske krefter i å gjenreise, men også forme markeringen av 9. mai i sitt eget bilde. Dette har stilt KPRF i en vanskelig posisjon. Av frykt for å miste sin del av eierskapet til krigen, har partiet brukt mye tid og ressurser i sitt forsøk på å sverte Forent Russlands og deres tilknytning til historien om Den store fedrelandskrigen.

Ingen steder er kritikken mot Forent Russland mer utpreget fiendtlig og dyptgående enn på 9. mai-markeringene. Ikke overraskende er et sentralt tema i KPRFs retorikk knyttet til Putin og Medvedjevs ”tyveri” av Seiersdagen. 9. mai 2005 beskyldte journalist og daværende KPRF-medlem Anatolij Baranov myndighetene for favorisering av sine internasjonale gjester på bekostning av krigsveteranene: ”Вместо настоящего, народного праздника 60-летия великой Победы власти решили устроить VIP-вечеринку для представителей мировой элиты. Народ-победитель вежливо попросили не мешать начальству и посидеть где-нибудь на даче.”³¹⁴

KPRF har også benyttet 9. mai til å anklage Forent Russland for nepotisme og Putin for å være udemokratisk, blant annet ved å fremstille Russland som en politistat:

Фактически за несколько дней до 9 мая всю столицу нашей Родины отправили под домашний арест. ”В центр не ходить”, ”больше трех не собираться”, ”не раздражать сотрудников правоохранительных органов” - такого рода ”праздничными” призывами пестрели средства массовой информации.³¹⁵

KPRF forsøker å gi inntrykk av å forsvare minnet om krigen på vegne av vanlige folk. I en 9. mai-tale i 2011 hevdet KPRF-medlem og guvernør i Vladimir oblast, Nikolaj Vinogradov, at

---

³¹³ ”V Den’ Pobedy Oleg Mikheev vstretilsja s zjiteljami Volgograda”, *Spravedlivaja Rossija*, 10.05.2012, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/18196.php?highlight=день>

³¹⁴ Baranov, Anatolij, Ju.: ”Ukradennaja pobeda”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2005, <http://kprf.ru/news/actions/33377.html>

³¹⁵ Baranov, 09.05.2005, <http://kprf.ru/news/actions/33377.html>

under 10% av russere ønsket å gjennomføre en avstaliniseringsprosess, og at myndighetene prøvde å forvrengte historien:

[...]89,7 % россиян против данной программы и лишь 9,6 % опрошенных высказались за нее. Услышит ли власть мнение народа или в очередной раз попытается переписать историю? Вероятно, второе. Но в таком случае именно на ветеранах лежит важнейшая роль — нести свет истины молодому поколению, чтобы восстановить былое величие нашей Родины.³¹⁶

KPRF fremstår til tider langt mer folkelige i sin ordbruk enn Forent Russland. Deres taler preges av bitre beskyldninger om ulike former for maktmisbruk rettet mot Putin og hans parti. Selv om dette kan sanke stemmer blant mange patriotiske innbyggere, kan det også slå tilbake på dem ved at de fremstår som marginaliserte. Kritikk mot Forent Russland tar også en ideologisk form, og KPRF har benyttet klassisk sovjetisk retorikk i sine 9. mai-taler. Eksempelvis i 2009, da det ble hevdet at den røde seiersfanen vil beseire de kapitalistiske kreftene representert av Forent Russland:

Да нынешняя буржуазная власть боится Красного Знамени — символа нестигаемой воли борцов против агрессоров и эксплуататоров любого сорта. С Красным Знаменем — к новой победе над несправедливостью буржуазного общества!³¹⁷

I det store og det hele benytter KPRF Seiersdagen som en arena for kritikk av regimet og til å minnes krigen slik den ble minnet under sovjettiden.

Den kanskje mest merkbare forskjellen mellom Forent Russlands og KPRFs taler, er sistnevntes vilje til å inkludere Stalin i sine taler. ”На мраморной плите должно быть высечено: победа в войне с фашизмом — это прежде всего победа Коммунистической партии Советского Союза, это победа великих полководцев — Иосифа Виссарионовича Сталина и Георгия Константиновича Жукова, это победа Советской страны.”³¹⁸ I tillegg har KPRF lagt vekt på at det var *kommunistenens* innsats som var avgjørende for seieren mot

---

³¹⁶ “Vladimirskaia oblast’: Vremja pobed i gorestnykh razdumij”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 11.05.2011, http://kprf.ru/rus_soc/91705.html

³¹⁷ “V den’ obsjtsjenarodnogo prazdnika rjazanskije vlasti sprjatalis’ ot naroda za otsepleniem iz militsii i okhrannykh struktur”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 11.05.2009, http://kprf.ru/party_live/66503.html

³¹⁸ Pravdin, Aleksej: “Vlasti predali zabveniju pamjat’ geroev”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2005, http://kprf.ru/news/party_news/33433.html

nazistene. KPRF-medlem og leder av KPRFs lokalavdeling i Saratov, Aleksej Pravdin hevder at så mange som en av tre som falt under Den store fedrelandskrigen var kommunister:

Мы никогда не забудем о том, что каждый третий павший на фронте был коммунистом, что 7 из 10 политработников сложили головы на поле брани. У коммунистов в годы Великой Отечественной войны была одна-единственная ”привилегия” и право — поднимать бойцов в атаку, личным примером вдохновлять их на подвиги.³¹⁹

KPRFs taler skiller seg fra Forent Russlands taler på dette punktet. Mens Forent Russland la vekt på folket og veteranenes rolle i seieren, legger KPRF vekt på lederskapet. KPRF viser ikke bare vilje til å forsvare det sovjetiske systemet og Stalin, men hevder sågar at seieren ikke kunne blitt vunnet uten Stalins lederskap:

На мраморной плите должно быть высечено: победа в войне с фашизмом — это прежде всего победа Коммунистической партии Советского Союза, это победа великих полководцев — Иосифа Виссарионовича Сталина и Георгия Константиновича Жукова, это победа Советской страны.³²⁰

KPRF har uttrykt sterke antivestlige holdninger på Seiersdagen. Representant for KPRF, Vladimir Nikitin, advarte i sin 9. mai-tale i 2006 mot forsøk på historieforfalskning fra vestlige makters side. Nikitin gikk også så langt som å sammenligne den tyske fascismen under krigen med amerikansk globalisering på 2000-tallet:

[...] Сегодня новый фашизм решил завоевать мировое господство — американский глобализм и либеральный фашизм. Они пытаются переписать историю и внушить молодежи, что это на Западном фронте решилась судьба войны, но это неправда, потому что Красная армия и партизаны перемололи 607 фашистских дивизий, а на западе — 176. Кроме того, это наша армия уничтожила 75% боевой фашистской техники.³²¹

Nikitins tale har enkelte likhetstrekk med Putins taler fra tidlig på 2000-tallet, hvor han la vekt på at seieren var ”russisk”. Senere har Putin vist langt større vilje til å dele seieren med de allierte. Nikitin og andre KPRF-politikere fremstår på mange måter som mindre taktfulle i sin

---

³¹⁹ Pravdin, 09.05.2005, http://kprf.ru/news/party_news/33433.html

³²⁰ Pravdin, 09.05.2005, http://kprf.ru/news/party_news/33433.html

³²¹ “Vladimir Nikitin prizval pskovitskej borot’sja protiv zapadnogo umstvennogo iga”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2006, http://kprf.ru/news/party_news/41543.html

omtale av Vesten, noe som kanskje ikke er så rart med tanke på KPRFs rolle som opposisjonsparti. KPRF har råd til å bruke en aggressiv retorikk mot Vesten, og det er også her de høster en stor del av sin velgermasse. Dumamedlem og representant for KPRF, Sergej Levtsjenko, forfektet et lignende syn i sin 9. mai-tale i 2008. Levtsjenko gikk lenger enn Nikitin, og hevdet endog at Forent Russland ikke var noe bedre enn amerikanerne og at de forrådte sin egen historie:

Те, кто, выполняя планы гитлеровских мракобесов и американский политических стратегов, ограбил и унизил советский народ, разрушил его братский Союз. Приняв из рук наших недругов эстафету антисоветизма и антикоммунизма, российские правители потворствуют проявлениям кощунства и глумления над историей в собственной стране.³²²

KPRFs leder Gennadij Ziuganov benyttet 9. mai-talen i 2008 til å rette et kraftig angrep mot NATO. Ziuganov uttrykte sinne og bitterhet over hva han anså for å være NATOs ulovlige inntrenging i Russland naboland:

Настала очередь каждого из нас постоять за Великую Победу! Новые претенденты на мировое господство и фашистские недобитки опять поднимают голову. Они раскапывают наши могилы в Прибалтике, они маршируют по столицам Европы, они строят ракетные базы в Польше и Чехии, они пытаются ввести НАТОвские соединения в братскую Украину и перессорить нас с Белоруссией.³²³

I likhet med Putins tale fra året før, omtalte også Ziuganov den omdiskuterte flyttingen av Bronsesoldaten i Tallinn i 2007. Imidlertid var Ziuganovs ordbruk krassere. Ved å rette tungt skyts mot NATO, viste Ziuganov i tillegg at han var i en helt annen utenrikspolitisk posisjon enn det Forent Russland var i. KPRF ser også ut til å fatte langt større interesse for sine tidligere ”sojuzniker”, Hviterussland og Ukraina. Ziuganov hevder også at seieren i Den store fedrelandskrigen kan bidra til å gjenreise ”unionen”, altså Sovjetunionen:

Я уверен, что опираясь на эту Великую Победу, веру в идеалы правды, добра и справедливости мы возродим союзное государство. С нами братская

---

³²² “Deputat Gosdumy Sergej Levtsjenko: Pozdravlenie s prazdnikom Velikoj Pobedy”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 08.05.2008, http://kprf.ru/rus_soc/56964.html

³²³ “V 63-ju godovsjsjinu Velikoj Pobedy v Moskve sostajalas’ pjatidesjattitsjatsjnaja manifestatsija: S nami idealy sotsializma, s nami Pobeda!”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2008, http://kprf.ru/rus_soc/56983.html

Белоруссия, с нами трудолюбивый украинский народ, с нами народы всей Великой Советской страны. С нами светлые идеалы социализма и с нами – Победа!³²⁴

Kremls storslåtte markering av 65-årsjubileet for seieren over Nazi-Tyskland i 2010, hvor også delegasjoner fra NATO-land deltok, ble møtt av massiv kritikk fra Kommunistpartiet. Gennadij Ziuganov stod i spissen for en alternativ 9. mai-markering som resulterte i en massemønstring av lokale KPRF-sympatisører i Moskva. Ziuganov gjorde blant annet bruk av Stalins navn og sovjetisk retorikk da han hevdet at seieren i Den store fedrelandskrigen reddet ”sivilisasjonen”: ”Наша страна – Советский Союз, компартия, генералиссимус Сталин не просто победили, они спасли цивилизацию, и этот исторический подвиг нашего народа останется в веках.”³²⁵ Ziuganov spilte også på russisk nasjonalisme da han frambrakte en lang rekke heroiske hendelser fra russisk historie:

Я обращаюсь к молодым людям. Вам есть, чем гордиться. Вы живете в уникальной, удивительной стране. Мы громили тевтонов на Чудском озере, мы справились с ордынцами на Куликовом поле, мы разбили французов под Бородино, мы выгнали Антанту во время Гражданской войны и спасли весь мир от фашистской чумы.³²⁶

Talen har paralleller til Stalins tale fra 1941³²⁷, hvor han manet fram en rekke historiske skikkelser i et forsøk på å styrke moralen til de sovjetiske soldatene. Men talen bærer også likhetstrekk med Vladimir Putins taler, hvor Den store fedrelandskrigen knyttes opp mot andre ærefulle elementer fra før-sovjetisk historie.³²⁸ Ziuganov hevdet videre at en 1000-årig heroisk historie fikk sin ende med Gorbatsjov og Jeltsins inntog på arenaen. Igjen ble Stalins navn nevnt:

---

³²⁴ “V 63-ju godovsjsjtinu Velikoj Pobedy v Moskve sostajalas’ pjatidesjatitsjatsjnaja manifestatsija: S nami idealy sotsializma, s nami Pobeda!”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2008, http://kprf.ru/rus_soc/56983.html

³²⁵ “Eto nasja Pobeda! Prazdnitsnye meroprijatia 9 maja v Moskve”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2010, http://kprf.ru/rus_soc/79010.html

³²⁶ “Eto nasja Pobeda! Prazdnitsnye meroprijatia 9 maja v Moskve”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2010, http://kprf.ru/rus_soc/79010.html

³²⁷ Stalin, 1941, http://www.marxists.org/russkij/stalin/t15/t15_14.htm

³²⁸ Lehti, Marko, Jutila, Matti & Jokisipilä, Markku: “Never Ending Second World War: Public Performances of National Dignity and Drama of the Bronze Soldier”, *Journal of Baltic Studies*, No. 4, Vol. 39, 2008, 404

Мы – народ Победы! Мы из тысячи лет своей истории семьсот лет провели в боях и походах, отбившись от всех супостатов. Но сегодня мы живем в другой стране. Великая Победа была предана горбачевско-ельцинской кликой. Великая Победа была растерзана, когда Советский Союз делили на части новые упыри, дорвавшиеся до власти и собственности. И сегодня, когда на нашу Победу идет страшный накат, мы должны вспомнить знаменитый сталинский приказ: ”Ни шагу назад!”³²⁹

Dumamedlem og representant for KPRF, Valerij Rasjkin, refererte til debatten omkring plasseringen av Stalinplakatene i Moskva i 2010, og hevdet at myndighetene burde skamme seg for sin historieløshet:

К сожалению, и в эти дни на улицах Москвы запретили вывесить поздравления в День Победы: ”За победу! За великий русский народ” с изображением генералиссимуса Сталина и ордена ”Победа”. Позор И митингующие трижды подхватили: ”Позор!” этой власти, запрещающей русских и Сталина.³³⁰

For Kommunistpartiet er seieren i Den store fedrelandskrigen uløselig knyttet til Stalins navn. På denne måten må Stalins fravær fra den offisielle markeringen av Seiersdagen i regi av Forent Russland virke som en fornærmelse. Gennadij Ziuganov fulgte opp Rasjkins tale med å kritisere myndighetene for hva han mener er en avstaliniseringsprosess. Ziuganov ser dette i lys av krigsveteranenes innsats, og fremstiller det som at ”makten” bidrar til å støte ut veteranene og stemple deres meninger som gale:

Так вот, сегодня идея десталинизации, заключается в том, что любой, кто скажет, что во Второй мировой войне победил СССР – уже изгой, что победила Красная Армия – уже подлежит преследованию. Если ветеран надел иконостас своих наград, где на 8 из 10 – портрет Сталина, он тоже становится неуютен этой власти.³³¹

---

³²⁹ ”Eto nasja Pobeda! Prazdnitsnye meroprijatia 9 maja v Moskve”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2010, http://kprf.ru/rus_soc/79010.html

³³⁰ ”’Vernut’ ukradennoe: Svobodu! Rodinu! Pobedu!’, Ziuganova – v prezident! !’. 9 maja v tsentre Moskvy prosjla stotysjatsjnaja aktsija KPRF”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 10.05.2011, http://kprf.ru/rus_soc/91612.html

³³¹ ”’Vernut’ ukradennoe: Svobodu! Rodinu! Pobedu!’, Ziuganova – v prezident! !’. 9 maja v tsentre Moskvy prosjla stotysjatsjnaja aktsija KPRF”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 10.05.2011, http://kprf.ru/rus_soc/91612.html

Under den siste markeringen av Seiersdagen, i 2012, var NATO igjen et sentralt tema i Ziuganovs tale. Talen var om mulig i enda større grad enn i 2010 preget av frykt for tilnærmingen mellom NATO og russiske myndigheter, og Ziuganov var sterkt kritisk til NATOs planer om å etablere baser på russisk jord:

[NATO] пытаются разместить натовскую военную базу на Родине Ленина, у матушки-Волги, в городе Ульяновске. Это уже третья такая попытка. Сначала они пытались провести крупные учения с военной техникой в Нижегородской области. Но мы пообещали, что перекроем все дороги, и после этого власть вынуждена была отказать натовцам.³³²

Kommunistpartiets sterke eierskapsfølelse til krigen, i tillegg til den betydelige interessen som blir viet til Seiersdagen og Den store fedrelandskrigen, står i skarp kontrast til det andre store nasjonalpatriotiske partiet, LDPR. Mens krigen utgjør en sentral del av KPRFs partiprogram, noe deres 9. mai-taler så tydelig har vist, har LDPR og Vladimir Zjirinovskij i langt mindre grad brukt krigen i sine taler. LDPRs uttalelser på Seiersdagen skiller seg fra både Forent Russland og KPRF ved at de ser ut til å unngå enhver form for kontrovers i sin tale. Dagen benyttes ikke til å fremme noen form for politikk, verken innenriks eller utenriks. I stedet nøyer LDPR seg med å gratulere veteranene og det russiske folk. Zjirinovskijs tale 9. mai 2012 er således et godt eksempel:

Вторая мировая война, так или иначе, коснулась каждой семьи на планете Земля. Весь мир объединился в борьбе с фашистской Германией, однако без Советской армии эта Победа была бы невозможна. Советский Союз потерял более 25-и миллионов человек, не только павших смертью храбрых на поле боя, умерших от ран и болезней в плену, но и среди мирного населения.³³³

Zjirinovskij inntar en nøytral posisjon i synet på de alliertes innsats under krigen, og han anerkjenner at krigen berørte familier over hele verden. Han bruker heller ikke betegnelsen ”Den store fedrelandskrigen”, men betegnelsen som er mer kjent internasjonalt, ”Den annen verdenskrig”. Zjirinovskijs tale kan virke noe overraskende med tanke på at han selv og partiets ideologi og retorikk har vært kjent for utsagn basert på russisk nasjonalisme og

---

³³² Ziuganov, Gennadij A.: ”Den’ Pobedy – eto prazdnik prazdnikov. V aksii kommunistov v Moskve prinjali utsjastie desjatski tysjatsj tsjelovek”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2012, http://kprf.ru/party_live/105900.html

³³³ ”S dnem Velikoj Pobedy!”, *Liberal’no-demokratitsjeskaja partija Rossii*, 09.05.2012, http://ldpr.ru/#events/On_The_Day_Of_The_Great_Victory_2012

patriotisme, ispedd revansjistiske tendenser. For en politiker som tidligere har stått bak forslag om å gjenreise Det russiske imperiet ved blant annet å erobre Finland og Alaska³³⁴, er det rart at verken Baltikum eller Polen omtales i negative ordelag i Seiersdagstalen. Imidlertid uttalte Zjirinovskij i sin tale fra 2011 at det var viktig å minnes den virkelige krigshistorien, i stedet for hva nye, såkalte historikere hevdet:

Человек, не знающий своего прошлого, обречён на новые ошибки. А потому молодое поколение российских граждан просто обязано знать правду о войне, о ратных подвигах и свершениях наших отцов и дедов. Не принимать на веру умышленно искаженные факты, творимые многими новоявленными ”историками”³³⁵

Zjirinovskij refererte sannsynligvis til den nye åpenheten rundt de mørkere sidene ved Den store fedrelandskrigen, og var uttrykk for en generell patriotisme knyttet til krigen som man også kan finne igjen i KPRF og Forent Russlands taler på Seiersdagen. Det ser ut til at LDPR har valgt minste motstands vei når det gjelder temaene som har blitt omtalt på Seiersdagen, for på den måten å unngå å støte bort velgere.

I mai 2010 stod Zjirinovskij bak дума-forslaget *Akt istoritsjeskogo primirenija*, forsoningsakten, hvis mål var å få en forsoning av de ulike periodene i landets historie:

Россия пережила немало революций и войн. Множество недальновидных реформ, политических перегибов и преступлений повлекли за собой многочисленные жертвы среди населения нашей страны. В России были монархисты и республиканцы, большевики и меньшевики, красные и белые, демократы и патриоты, но теперь, в XXI веке, должно наступить время примирения, время прощения.³³⁶

Med dette forslaget forsøkte Zjirinovskij å forene ulike historiske perioder til én enkelt patriotisk historie, noe som må sies å stemme godt overens med den mer generelle russiske patriotismen som LDPR tidligere har benyttet i sin retorikk. Samtidig innrømmer Zjirinovskij at den russiske historien ikke bare heroisk. Zjirinovskij refererer sannsynligvis til Stalin-tiden når han understreker at tidligere ”feilsteg” måtte tilgis for at nasjonen skulle kunne gå videre:

---

³³⁴ ”Zhirinovsky – Russia’s political eccentric”, *BBC News*, 10.03.2000, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/667745.stm>

³³⁵ ”S dnem Velikoj Pobedy!”, *Liberal’no-demokratitsjeskaja partija Rossii*, 09.05.2011, http://www.ldpr.ru/#events/Happy_Victory_Day_2011

³³⁶ ”Rossii neobkhodim akt ob istoritsjeskom primireniil”, *Liberal’no-demokratitsjeskaja partija Rossii*, 20.01.2011, http://ldpr.ru/#leader/The_leader_in_media/Latest_comments_20.01.11

”Историческое примирение” предполагает общественный консенсус по важнейшим вопросам и событиям общего прошлого. Для этого необходимо простить политические ”промахи и оплошности” предшествующим поколениям, так как именно они создали государство, в котором мы живем сегодня.³³⁷

Zjirinovskij uttrykte også et ønske om at *Den ’ Rossii* skulle fungere som plattform for den nasjonale forsoningen: ”Мы предлагаем подумать над тем, каким должен быть наш государственный праздник - 12 июня. Настало время примирить царскую Россию, советскую и новую и подписать документ под названием ’Акт исторического примирения’.”³³⁸ Interessant nok kan dette tyde på at LDPR har forsøkt å skape en alternativ dag som er bedre egnet for deres patriotiske plattform, noe som kan forklare partiets mer tilbakeholdne innstilling til 9. mai-markeringen sett i forhold til KPRF og Forent Russland. KPRF kritiserte Zjirinovskijs forslag. Dumamedlem for KPRF, Sergej Obukhov, hevdet at den eneste nasjonale forsoningen landet hadde sett, hadde funnet sted under Stalins styre:

[...] идея исторического примирения была реализована генералиссимусом И.В.Сталиным в годы Великой Отечественной войны. Начиная с его обращения в июле 1941 года с западающими в душу словами ”Братья и сестры...” И заканчивая знаменитым тостом ”За русский народ!” в 1945.³³⁹

Videre hevdet Obukhov at LDPR har forsøkt å erstatte Seiersdagen 9. mai med sin egen merkedag: ”А 9 мая – это подлинный праздник национального единства и исторического примирения. И Жириновскому никакими другими праздниками эту дату не заменить.”³⁴⁰ Seiersdagen er utfordret, men beholder sin status.

6.3 Den liberale fraksjonen og 9. mai

---

³³⁷ ”LDPR i kommunisty sporjat o primirenii”, *Uroki istorii*, 21.01.2011, <http://urokiistorii.ru/1940>

³³⁸ Sitert etter: ”Valerij Seleznev prinjal utsjastie v press-konferentsii fraktsii LDPR v Gosudarstvennoj Dume”, *Ofitsial’nyj sajt deputata Gosudarstvennoj Dumy Seleznev*, 15.01.2010, <http://www.seleznev-vs.ru/news/valeriy-seleznev-prinyal-uchastie-v-press-konferentsii-fraktsii-ldpr-v-gosudarstvennoj-dume>

³³⁹ ”LDPR i kommunisty sporjat o primirenii”, *Uroki istorii*, 21.01.2011, <http://urokiistorii.ru/1940>

³⁴⁰ ”LDPR i kommunisty sporjat o primirenii”, *Uroki istorii*, 21.01.2011, <http://urokiistorii.ru/1940>

Jabloko fremstår som den sterkeste røsten i kritikken av Stalins rolle under Den store fedrelandskrigen. Mens sentrumsfraksjonen i stor grad har unnlatt å nevne Stalin i sine taler, utgjør den sovjetiske lederen en sentral del av Jablokos 9. mai-taler, da som en negativ faktor i krigshistorien. Lederen for Jabloko, Sergej Mitrokhin, uttalte under en konferanse til minne for Stalins ofre i 2011 at ingen andre partier har gjort så mye som Jabloko for å kaste lys over Stalintidens ofre: ”’ЯБЛОКО’ - единственная партия, которая занимается увековечиванием памяти тех, кто сопротивлялся большевизму и сталинизму. Но мы должны продолжать работать. Важно создать свою традицию памяти. И мы будем заниматься этим дальше.”³⁴¹ Like fullt ser det ut til at partiets fordømmelse av Stalin ikke fører med seg en nedvurdering av krigsminnet som en ærefull historisk hendelse for landet. Et godt eksempel er 9. mai-talen fra 2005. Da hevdet daværende leder i Jabloko, Grigorij Javlinskij, at politiske beslutninger som ble fattet under krigen ikke kunne overskygge den store seieren:

Оценку Сталину, Рузвельту, Черчиллю и другим политикам, пытавшимся решать судьбы мира росчерком карандаша, анализ документов, которые подписывались в Мюнхене в 1938-м, в Москве в 1939-м, в Ялте и Потсдаме в 1945-м, не нужно смешивать с великой борьбой за Победу, а 60-летие Победы не стоит использовать для демонстрации того или иного отношения к политикам прошлого. [...] К великому стыду и сожалению до сих пор, спустя 60 лет после окончания войны горы лжи, умолчаний и лицемерия все еще покрывают миллионы могил. Но какие бы политические и научные дискуссии о тех днях ни разворачивались сегодня, подвиг этих людей бесценен и бесспорен.³⁴²

Det ser altså ut til at det er begrenset hvor langt selv et parti med en utpreget liberal profil som Jabloko har vilje til å vike fra den offisielle versjonen av krigshistorien. Store deler av retorikken i Javlinskij's tale har likhetstrekk med sentrumsfraksjonen og til en viss grad den patriotiske fraksjonen. Bestemte patriotiske formuleringer og myter ser ut til å gå igjen i taler fra representanter fra hele det politiske spekter. Storslåtte forestillinger om den heroiske sovjetiske soldat som redder den menneskelige sivilisasjon fra fascismen finner man også i Javlinskij's tale:

---

³⁴¹ ”V Den’ pamjati zjertv natsisma i stalinizma v ’Jabloke’ prosjol kruglyj stol na etu temu”, *Jabloko*, 24.08.2011, <http://www.yabloko.ru/regnews/Moscow/2011/08/24>

³⁴² Javlinskij, Grigorij A.: ”Den’ Pobedy – den’ pamjati, skorbi i molitvy”, *Jabloko*, 05.05.2005, http://www.yabloko.ru/Press/Docs/2005/0506_pobeda.html

Победа над фашизмом – ключевое событие для нашей страны и всего мира. Ее значение невозможно переоценить и преувеличить - вопрос стоял о самом существовании нашей страны и живущих в ней народов, о судьбе человеческой цивилизации.³⁴³

Dog har enkelte av Jablokos medlemmer gått lenger i sin uttalte misnøye med Stalin og det positive bildet enkelte samfunnsaktører, deriblant KPRF, har av den tidligere lederen. Medlem av partiets føderalbyrå, Aleksandr Gnezdilov, hevdet i anledning 9. mai i 2010 at Stalin ikke burde ha en plass i markeringen av Seiersdagen i det hele tatt:

Те, кому нужны портреты Сталина - интересуются другим. Престижем государства, геополитическими выгодами, завоеванием новых территорий. Всем, что выжало из этой победы советское государство. И с этой точки зрения отделить Сталина от Победы действительно трудно. Наверно, можно - доказывая его трусость в начале войны, репрессированных полководцев, гигантские потери, плагиат каких-то решений у своих маршалов.³⁴⁴

Gnezdilov går langt i å hevde at forherligelsen av Stalin utgjør en trussel mot stabiliteten i regionen også i dag:

Для него и тех, кто сегодня хочет видеть его портреты, этот день - день победы в очередной войне за дележку мира. Поклонники Сталина готовы развязать новую войну и сегодня - это они тоскуют по Севастополю, призывают расчленить Украину и наказать Грузию. Для них 9 мая - день успешно завершённой военной операции. Для моей семьи 9 мая - день Победы над войной вообще. Подвиг, совершенный народом, чтобы Россия больше никогда не оплачивала кровью своих людей никакие геополитические затеи вождей.³⁴⁵

Stalin symboliserer en sterk statsmakt som Gnezdilov mener har vist seg å være menneskefiendtlig. Hans innlegg står i kontrast til de fleste av KRPFs taler om Stalin. Mens kommunistene ser Stalin som en leder som nærmest frelste folket i landets mørkeste tid, ser Gnezdilov på Stalin som en leder som har spilt folkets blod for å kunne realisere sine egne geopolitiske ambisjoner.

Jabloko har ved enkelte anledninger benyttet Seiersdagen til å avlegge besøk ved minnesmerker til ”undertrykte borgere”, ofre for Stalins forfølgelser. Under en bekransning

---

³⁴³ Javlinskij, 05.05.2005, http://www.yabloko.ru/Press/Docs/2005/0506_pobeda.html

³⁴⁴ Gnezdilov, Aleksandr V.: ”Den’ Pobedy nad vojnoj”, *Aleksandr Gnezdilov – totsjska zrenija*, 06.05.2010, <http://gnezdilov-alex.livejournal.com/2010/05/06/>

³⁴⁵ Gnezdilov, Aleksandr V.: ”Den’ Pobedy nad vojnoj”, *Aleksandr Gnezdilov – totsjska zrenija*, 06.05.2010, <http://gnezdilov-alex.livejournal.com/2010/05/06/>

av et slikt minnesmerke i byen Kirov i 2010, erklærte lederen for Jablokos lokalavdeling, Denis Sjadrin, at seieren ikke ble vunnet som følge av det sovjetiske lederskapet, men på tross av dette.³⁴⁶ Videre kritiserte Sjadrin på det sterkeste det han refererte til som pro-stalinistiske elementer som forsøkte å forstyrre Jablokos markering av 9. mai:

С особой горечью было отмечено, что многочисленные выступления общественной организации жертв незаконных политических репрессий против использования во время парада портретов Сталина так и не были услышаны. Во время шествия к Вечному огню участники, гости и зрители парада не только видели портреты Сталина, но и слышали лозунги, восхваляющие его личность.³⁴⁷

Samtidig fokuserte han på den sterke symbolikken i det at ofre for Stalins forfølgelser stod fram og gjorde seg synlige: ”В противовес этому само участие в параде членов организации жертв незаконных политических репрессий стало протестом против сталинизма и тех преступлений, которые были совершены против народа в годы правления Сталина.”³⁴⁸

Interessant nok skiller strukturen i Jablokos markering av Seiersdagen seg fra de andre politiske partiene ved at den er todelt. 9. mai-markeringen i Kirov viet tilsynelatende like mye tid til bekransningen av monumentet til ofrene for Stalins undertrykkelser, som den gjorde ved den tradisjonelle markeringen av seieren ved ”Den evige ilden”. Førstnevnte har tilknytning til vestlige og liberale tradisjoner, mens sistnevnte har sterke patriotiske og militære konnotasjoner med bånd til sovjettiden.

Aleksej Mel’nikov, medlem av Jabloko og tidligere dumarepresentant, rettet sterkt skyts mot Stalin i en polemikk i anledning Seiersdagen i 2011. Mel’nikov hevdet blant annet at Den store fedrelandskrigen gav Stalins regime den legitimiteten det trengte for å overleve:

---

³⁴⁶ ”Tsilyeny Kirovskogo regional’nogo otdeleniya partii ‘Yabloko’ prinjali utsjastie v Parade Pobedy”, *Kirovskoe regional’noe otdelenie RODP JABLOKO*, 11.05.2010, <http://yabloko.kirovnet.ru/chleny-kirovskogo-regionalnogo-otdeleniya-partii-yabloko-prinyali-uchastie-v-parade-pobedy>

³⁴⁷ ”Tsilyeny Kirovskogo regional’nogo otdeleniya partii ‘Yabloko’ prinjali utsjastie v Parade Pobedy”, *Kirovskoe regional’noe otdelenie RODP JABLOKO*, 11.05.2010, <http://yabloko.kirovnet.ru/chleny-kirovskogo-regionalnogo-otdeleniya-partii-yabloko-prinyali-uchastie-v-parade-pobedy>

³⁴⁸ ”Tsilyeny Kirovskogo regional’nogo otdeleniya partii ‘Yabloko’ prinjali utsjastie v Parade Pobedy”, *Kirovskoe regional’noe otdelenie RODP JABLOKO*, 11.05.2010, <http://yabloko.kirovnet.ru/chleny-kirovskogo-regionalnogo-otdeleniya-partii-yabloko-prinyali-uchastie-v-parade-pobedy>

Победный для номенклатуры 1945-й был, как теперь выясняется, ее счастливым билетом на поезд, ехавший еще несколько десятилетий вперед. Номенклатура и была главным победителем в той войне. Народ же для нее был удобным инструментом в достижении своих целей.³⁴⁹

Videre trekker han paralleller til det nåværende regimet under Putin og Medvedjev, og deres utnyttelse av seieren. Mel'nikov hevder at krigsminnet er bygget på gamle løgner fra sovjettiden som føres videre under beskyttelse av arvtakerne i Kreml':

Правящая в сегодняшней Российской Федерации номенклатура, прямая наследница номенклатуры коммунистической, каждое 9 Мая объясняет своим подданным, от каких бед избавила их "победа советского народа" в Великой Отечественной войне. Телевидение говорит о Великой Победе, миллионах погибших, мелькают заставки с золотыми звездами и весенними цветами. Демонстрируется старая советская и современная гламурная кинопродукция о войне, проходят по Красной площади военные парады, раздаются "георгиевские ленточки". [...] Но к частному миру людей этот пропагандистский барабан, как представляется, не имеет отношения. К тому же, его грохот заглушает обсуждение других, неудобных для номенклатуры вопросов.³⁵⁰

Aleksandr Gnezdilov hadde gitt uttrykk for et lignende syn et par dager tidligere, da han beklaget seg over hva han anså for å være en "degenerering" av Seiersdagen. Gnezdilov kommenterte samtidig premieren på filmen "Taras Bul'ba", en film basert på et av Gogols verk, men som også har blitt kjent for å være en del av Putins propaganda-apparat³⁵¹:

Удивительно и ужасно, во что превратился День Победы за последние годы. Вчера в праздничном эфире показали "Тараса Бульбу" Бортко. Шовинизм, агрессия, грубость, культ силы и насилия, всё это под соусом религии и нации, служение которым понимается как убийства и войны. Триумф воли.³⁵²

Filmen var delvis finansiert av det russiske kulturdepartementet, og filmens regissør, Vladimir Bortko, hevdet selv at han ønsket å bevise at "det ikke finnes noe separat Ukraina adskilt fra

---

³⁴⁹ Mel'nikov, Aleksej, Ju.: "Boj posle Pobedy – Nomenklatura do sikh por parazitiruyet na pobede naroda v Velikoj Otetsjestvennoj vojne", *Gazeta.ru*, 10.05.2011, http://www.gazeta.ru/comments/2011/05/10_a_3610429.shtml#

³⁵⁰ Mel'nikov, 10.05.2011, http://www.gazeta.ru/comments/2011/05/10_a_3610429.shtml#

³⁵¹ "A Wild Cossack Rides into a Cultural Battle", *The New York Times*, 12.04.2009, http://www.nytimes.com/2009/04/13/world/europe/13cossacks.html?_r=2&ref=global-home

³⁵² Gnezdilov, Aleksandr V.: "Pererozhdenie prazdnika", *Aleksandr Gnezdilov – totsjka zrenija*, 08.05.2011, <http://gnezdilov-alex.livejournal.com/309473.html>

Russland”.³⁵³ Gnezdilovs sammenligning mellom ”Taras Bul’ba” og Hitlers propagandafilm ”Triumph des Willens” forsterker inntrykket av at det eksisterer steile fronter i kampen om krigsminnet.

---

³⁵³ Sitert etter: ”A Wild Cossack Rides into a Cultural Battle”, *The New York Times*, 12.04.2009, http://www.nytimes.com/2009/04/13/world/europe/13cossacks.html?_r=2&ref=global-home

7. Konklusjon

Denne oppgaven har tatt for seg Den store fedrelandskrigen, hvis enorme symbolske verdi er udiskutabel, og som innehar en nærmest mytologisk plass hos de fleste russere. Det er nettopp denne idéen om krigen som noe evigvarende og allmengyldig som gir den verdi i dag, snart 70 år etter krigens slutt. Anthony D. Smith peker på den sentrale rollen som spilles av historiske myter i utformingen av en nasjonal fellesskapsfølelse. Politiske ledere gjør nytte av historiske gullaldrer, samtidig som mindre heldige sider ved historien blir rensket ut av det kollektive minnet. Formålet med denne utvelgelsen er å skape gode moralske forbilder fra historien som igjen kan legitimere styresmakten. Det russiske lederskapet under presidentene Vladimir Putin og Dmitrij Medvedjev har vist vilje til å styrke minnet om krigen, og deres politiske retorikk har ofte hatt referanser knyttet til fortiden.

Roland Barthes hevdet at myter dannes ut fra en bestemt tolkning av historiske hendelser, som oftest som følge av maktthaveres politiske motiv. Forent Russlands valg av Den store fedrelandskrigen som en samlende, nasjonal faktor er et resultat av strukturer lagt allerede i sovjettiden. Ved å inkorporere, men samtidig forme krigsminnet til å passe dagens samfunn, har Forent Russland unngått å ta et fullstendig brudd med sovjettiden. Imidlertid fremstilles krigsminnet som uendret, og tandemet Putin-Medvedjev framstår som beskyttere av minnet mot antatte trusler fra både utenlandske så vel som fra russiske aktører. David Lowenthal har valgt å definere slike minner som *arv*, noe som skiller seg fra historie nettopp ved dets konstans. Han hevder at nettopp denne konstansen bidrar til å beskytte den mot kritikk, og dens styrke ligger ikke i historisk korrekthet, men snarere i sin fremstilling av hvordan fortiden *burde* ha vært. Den store fedrelandskrigen utgjør en slik nasjonal arv, og det russiske samfunnets sterke bånd til krigen gjør forsøk på historierevisjon vanskelig. I tillegg spiller regimets ønske om historisk kontinuitet en viktig rolle i utformingen av nasjonens kollektive minne. Politisk sett har Putin og Medvedjev ikke råd til å fortrenge Sovjet-epoken, en sentral del av landets moderne historie, fra det kollektive minnet.

De ulike samfunnsaktørene forsøker å forme krigsminnet i sitt bilde. Dannelsen av alternative *narrativer* bidrar til å splitte samfunnet i synet på krigen. Denne splittelsen av samfunnet basert på historiesyn la grunnlaget for min inndeling av samfunnsaktører i dagens Russland. Enkelte deler av krigshistorien har vært fortrent gjennom en historisk omstrukturering. Denne ”structuring of forgetfulness”, slik Paul Ricoeur kaller det, skjer ikke så mye gjennom trusler som gjennom menneskets iboende forfengeligheit. Kritikken som den

liberale fraksjonen har rettet mot Stalin-tidens eksesser har i så måte bidratt til å skape en skamfølelse blant mange russere på vegne av deres egen historie. Dette fører til at andre, mer positive tolkninger av krigshistorien, kan opprettholdes eller forsterkes.

Russisk politisk retorikk benytter seg i stor grad av historiske hendelser. Russlands historie har vært hevdet å være uforutsigbar, og hvilken retning nasjonen velger å gå farges av hvilket syn man har på sentrale hendelser i fortiden. *Katyn* utgjør en slik hendelse. Massakren i Katyn-skogen utmerker seg som en kontroversiell hendelse i dagens Russland, og illustrerer godt i hvilken grad historien har direkte innflytelse på internasjonal politikk og Russlands nasjonale selvbilde. Pierre Hassner hevder at falsifisering av historie gjennom politisk manipulasjon er en sentral del av den politiske maktkampen i de fleste land.

Stalin-tidens versjon av Katyn var resultatet av en slik konstruert og vedtatt sannhet som levde videre etter Stalins død, og kontroversen knyttet til hendelsen har vist seg å være sterk selv i 2012. Kommunistpartiet, KPRF, har hardnakket valgt å opprettholde Stalin-tidens versjon av Katyn, som fratar Sovjetunionen all skyld. For kommunistene representerer russisk og sovjetisk skyld for Katyn et brutalt brudd med en sannhet som var opplest og vedtatt i over 50 år. Den sovjetiske narrativen om Katyn, har gått fra å være dominant, til å bli en alternativ narrativ som kun et mindretall av befolkningen i Russland støtter. Den sovjetiske versjonen av Katyn var også en myte, i den forstand at den forsterket narrativen om heroiske sovjetiske soldater og onde tyskere. Om man ser dette i lys av Roland Barthes' inndeling av myter etter hvilken mottagelse de fikk, vil den opprinnelige, sovjetiske myten om Katyn ha blitt oppfattet *bokstavlig* – tysk skyld var udiskutabel. Myten var dermed komplett etter myteskaperens hensikt. Etter Sovetunionens fall har derimot denne myten i stadig større grad blitt oppfattet som *falsk*. Kommunistpartiet fremstår som den siste forsvarer av mytens bokstavelige tolkning.

For det andre nasjonalpatriotiske partiet, LDPR, har Katyn ikke vært like symbolsk viktig som for KPRF. Kritikken mot den sovjetiske versjonen av Katyn har rammet KPRF, men ikke LDPR. Zjirinovskij har også benyttet anledningen til å rette sleivspark mot kommunistene og deres manglende evne til å ta ansvar for Katyn-massakren. Samtidig tyder LDPRs uttalelser om Katyn at de er minst like kritiske til de polske myndighetene, som de hevder forsøker å utnytte Russlands godvilje. LDPR forsøker dermed å fremstå som den virkelige beskytteren av *russiske* interesser, som et alternativ til kommunistenes interesser.

Analysen av Forent Russlands uttalelser omkring Katyn har vist tegn på vingling, fra en krass anti-polsk holdning på begynnelsen av 2000-tallet, til en gradvis tilnærming og til slutt det nærmeste man kan komme en unnskyldning for Katyn i 2010. Denne endringen av

holdninger har to mulige forklaringer: Enten har regimet tilpasset seg nye strømninger i befolkningen, eller så har Forent Russlands endrede standpunkt kommet som følge av at den polske versjonen av Katyn vant gehør blant EU-medlemsstater og dermed la et visst internasjonalt press på Russland. Det er sannsynlig at den politiske gevinsten som lå i et forbedret forhold til Polen, og i en større sammenheng EU, veiet opp for den motstanden russiske myndigheter opplevde innenlands fra nasjonalpatriotiske partier og grupperinger. Samtidig kan det se ut til at majoriteten av den russiske befolkningen i større grad er i stand til å se Katyn som en skamfull del av deres historie. Flertallets holdning til Katyn-massakren har beveget seg nærmere den liberale fraksjonens syn, og i enkelte tilfeller sammenfaller sentrumsfraksjonens holdninger med den liberale fraksjonen. Spesielt er dette tydelig i deres kritikk mot de nasjonalpatriotiske partiene. Den liberale fraksjonen har på sin side presset på for ytterligere åpenhet og undersøkelser rundt Katyn. De liberale er imidlertid fortsatt en forholdsvis svak stemme i den russiske historiedebatten, i det minste blant den jevne russer. Mye tyder på at partiene innenfor den liberale fraksjonen i større grad er kritiske til den patriotiske versjonen av Den store fedrelandskrigen, og at de i mindre grad er i stand til å ta innover seg store deler av samfunnets behov for å ha en historisk gullalder.

Katyn har vist seg å være et av ytterst få eksempler der Forent Russland har totalt forkastet det sovjetiske minnet knyttet til krigen. *Seiersdagen*, 9. mai, har i langt større grad beholdt sitt innhold og sin form fra sovjettiden. Kontroverser knyttet til Den røde armés erobring av Baltikum, og den nye inndelingen av Øst- og Sentral-Europa etter krigen, er temaer hvor russiske myndigheter fortsatt er i opposisjon til Vesten. Seiersdagen utgjør i så måte den viktigste arenaen for statsstyrte patriotiske ytringer. A.D. Smith hevder at seremonier og ritualer er de sterkeste garantistene for kontinuitet og følelsen av fellesskap. Forfedrekulten, slik Ernest Renan definerte den, ble hevdet å være den mest legitime. Forfedrenes bragder settes i direkte sammenheng med dagens samfunn, og skaper klare forventninger til lignende vilje til selvpoppofrelse blant oppvoksende generasjoner. Lloyd Warner stod for et lignende syn, der "Cult of the Dead" stod sentralt. Warner vektla soldaters ofre på slagmarken som et offer for kollektivets beste. Vladimir Putins forsøk på å knytte veteranene fra Den store fedrelandskrigens sammen med dagens unge, soldater og skoleelever, får sitt uttrykk i form av storslåtte seremonier hvor symbolikken ikke er til å ta feil av: nasjonens anliggende er også individets anliggende, og folket viderefører en ærerik historie. Symboler knyttet til krigen blir viktige politiske ressurser for de ulike politiske fraksjonene, noe som blant annet kommer til syne ved den betydelige oppmerksomheten som

blir viet krigsveteranene. Ulike politiske grupperinger ønsker å knytte veteranene til sin egen politikk, i tillegg til å fremstå som forkjempere for deres rettigheter.

9. mai har blitt en viktig politisk arena for Russlands politiske partier, og det trekkes linjer fra krigen til politiske hjertesaker som er sentrale i dag. De offisielle 9. mai-talene under Putin og Medvedjev unnlater å nevne de mørkere sidene ved historien om Den store fedrelandskrigen. Samtidig som nærmest ”alle” har en bestefar som kjempet mot nazismen, er det ingen som har en bestefar som var i NKVD eller jobbet i Gulag. Émile Durkheim anså ritualer for å være samfunnets grunnlag, og at de fungerte som påminnelser for befolkningen om hvem de er, eller burde være. Spesielt dramatiske hendelser, som krig, fungerte som nasjonale samlingspunkt, mente han. Seiersdagen spiller en viktig rolle i moderniseringen av det russiske forsvaret og samfunnet generelt gjennom å fostre patriotisme og statslojalitet, basert på stolthet over krigshistorien. Putin og Medvedjev har i de senere år anerkjent Stalins forbrytelser, men har unngått å vektlegge dem i noen betydelig grad. Den sovjetiske lederen omtales for eksempel ikke i noen av deres 9. mai-taler.

Sovjets fall brakte med seg en kritisk reevaluering av krigshistorien. Minner som i lang tid hadde vært fastfrosset, opprettholdt gjennom tiår av riter, fikk nå et dramatisk oppbrudd. Det nåværende regimet har prøvd å kanalisere disse sprikende oppfatningene omkring krigen til én enkelt historie, og har i stor grad vært vellykkede. 9. mai er i dag hovedsakelig en samlende faktor i det russiske samfunnet, og har nok en gang gjennomgått hva Jan Assmann kaller en institusjonalisering av det historiske minnet. ”Recitation, practice and observance” bidrar til å skape faste rammer rundt nasjonale minner, som på den måten bidrar til å styrke dem. Selv om den politiske opposisjonen bidrar med sine egne tolkninger av historien, ser Forent Russlands versjon av Den store fedrelandskrigen ut til å ha en dominerende posisjon i dag. Ingen av samfunnsaktørene kan se seg tjent med å ignorere Seiersdagen, da denne dagen igjen har fått en sentral plass i de aller fleste russeres bevissthet.

Ifølge Noa Gedi og Elam Yigal, innehar de ulike politiske og sosiale elitene definisjonsmakten av historien og handler på vegne av befolkningen for øvrig. Dette skjer uavhengig av hvilken politisk fraksjons syn på historien man velger å støtte. Gjennom denne konflikten mellom eliter opprettholdes de steile frontene som finnes i det russiske samfunnet i synet på Den store fedrelandskrigen. Seiersdagen er en viktig arena for å fremsette kritikk mot regimet, og beskyldninger om maktmisbruk er et gjennomgangstema både fra den liberale og nasjonalpatriotiske fraksjonen. Jan Assmann og John Czaplicka hevder at: ”One group remembers the past in fear of deviating from its model, the next for fear of repeating the past”.

Den liberale fraksjonen har benyttet 9. mai som plattform for å rette søkelyset mot Stalin-tidens forbrytelser, som de fortsatt anser for å være en oversett del av historien, mens den nasjonalpatriotiske fraksjonen, da spesielt KPRF, har forsøkt å gjenreise den sovjetiske seierskulten. LDPRs forsøk på å styrke *Den 'Rossii*s relevans på bekostning av 9. mai, tyder på at partiet ser Seiersdagen som en sovjetisk dag. Partiets tilbakeholdende taler på Seiersdagen bidrar til å forsterke dette inntrykket. For Zjirinovskij og hans parti er det viktig å finne en egen dag som i større grad står i stil med deres ideologi. *Den 'Rossis* borgerlige profil er i så måte bedre egnet. Det finnes også en viss variasjon innenfor de enkelte fraksjonene. Rettferdig Russlands agenda på Seiersdagen ser ut til å dreie som en form for *sosial* kritikk av Forent Russland, hvor økte pensjoner til veteranene står sentralt. Dermed deler partiet visse trekk med Kommunistpartiet. Partiet Jabloko og organisasjonen Memorial benytter 9. mai til å rette kritikk mot regimet for hva de anser for å være en stadig avskalling av demokratiet i Russland. Deres kamp for menneskerettigheter, spesielt når det gjelder Jabloko, knyttes opp mot brudd på menneskerettigheter under sovjettiden. Grigorij Javlinskijs besøk til monumenter for Stalins forfølgelser har i så måte viktig symbolsk betydning. Imidlertid er det folkelige engasjementet rundt disse formene for ”skamfulle” minner langt mindre enn rundt de offisielle minnestedene på Seiersdagen, og den liberale fraksjonen kan ikke utfordre det allerede etablerte og institusjonaliserte minnessymbolet, slik Assmann har beskrevet det.

Litteraturliste

Bøker og artikler

Assmann, J. & Czaplicka, J., (1995) "Collective Memory and Cultural Identity", i *New German Critique* No. 65

Beichelt, T., (2009) "Two variants of the Russian radical right: Imperial and social nationalism", *Communist and Post-Communist Studies*, No. 42

Bloom, W., (1990) *Personal identity, national identity and international relations*, Cambridge: Cambridge University Press:

Barthes, R., (1991[1957]) *Mythologies*, New York: Noonday Press

Cienciala, A. M., Lebedeva, N. S., & Materski, W., (2007) *Katyn – A Crime Without Punishment*, New Haven, Connecticut: Yale University Press

Deutschmann, M., (2009) "The Second World War as the second foundation of the Soviet Union", Munchen: Grin Verlag

Durkheim, E., (1964 [1915]) *The Elementary Forms of the Religious Life*, overs. Joseph Ward Swain, London: Hollen Street Press Ltd.

Fleischmann, E. L., (1999) "Selective Memory, Gender and Nationalism: Palestinian Women Leaders of the Mandate Period", i *History Workshop Journal* No. 47

Folkestad, B., (2005) "From Russia with Cleavages – A Study in Party System and Voting Behaviour in Post-Communist Russia", masteroppgave i statsvitenskap Bergen: Universitetet i Bergen

Fredericks, V., (2011a) "Remembering Katyn: Mourning, Memory and National Identity", *Memory Connection*, Vol. 1, No. 1

---., (2011b) "The Politics of Apology: The Katyn Massacre and the Aporia of Forgiveness", Sydney, Australia: Macquarie University

Gedi, N. & Elam, Y., (1996) "Collective Memory – What is it?", i *History and Memory*, Vol. 8, No. 1

Greene, S., Lipman, M., & Rjabov, A., (2010) "Engaging History: The Problems & Politics of History in Russia", *Rabotsjje materialy No. 2*, Moskva: Moskovskij tsentr Karnegi

Grønmo, S., (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*; Bergen: Fagbokforlaget

Hashim, S. M., (1999) "KPRF ideology and its implications for democratization in Russia", *Communist and Post-Communist Studies*, No. 32

Hassner, P., (2009) "Beyond History and Politics – The need for Conceptual and Ethical Dialogue", i *Politics of the Past – the Use and Abuse of History*, Wien: Renner Institut

Hettne, B., Sörlin, S. & Østergård, U., (2006) *Den globala nationalismen. Nationalstatens historia och framtid* Stockholm: SNS Förlag

Hobsbawm, E., (1983a) "Introduction – Inventing Traditions", i Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence O.: *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press

---., (1983b) "Mass-Producing Traditions: Europe, 1870-1914", i Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence O.: *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press

Jazjborovskaja, I., Jablov, A., & Parsadanova, V., (2009) *Katynskij sindrom v sovetsko-polskikh i rossijsko-polskikh otnosjenijakh*, Moskva: Rosspen

Kirschenbaum, L., (2011) "World War II in Soviet and Post-Soviet Memory", *The Soviet and Post-Soviet Review*, Vol. 38, No. 2

Lane, C., (1981) *The Rites of Rulers*, Cambridge: Cambridge University Press

Laruelle, M., (2011) "Negotiating history: memory wars in the near abroad and pro-Kremlin youth movements", *Demokratizatsija* Vol. 19, No.2

Lehti, M., Jutila, M., & Jokisipilä, M., (2008) "Never Ending Second World War: Public Performances of National Dignity and Drama of the Bronze Soldier", *Journal of Baltic Studies*, Vol. 39, No. 4

Lowenthal, D., (1985) *The Past is a Foreign Country*, Cambridge: Cambridge University Press

---., (1998) *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge: Cambridge University Press

Lukes, S., (1975) "Political Ritual and Social Integration", i *Sociology*, Vol. 9, No. 2,

March, L., (2011) "Just Russia – From 'Second Leg' to 'Footnote'", *Russian Analytical Digest*, No. 102

Melentjeva, M., (2009) "The Katyn Case in Russian-Language WebPages", *Past Imperfect*, Vol. 15

Mijnssen, I., (2010) "The Victory Myth and Russia's Identity", i *Russian Analytical Digest*, No. 72

Miller, A., (2010) "Russia: Power and History", *Rabotsjje materialy No. 2*, Moskva: Moskovskij tsentr Karnegi

Morrison, J. W., (1994) "Vladimir Zhirinovskiy an Assessment of a Russian Ultra-Nationalist", *McNair Paper 30*

Pääbo, H., (2009) "Analysis of national master narratives in the post-imperial space: Ukraine vs Russia", Tartu, Estland: University of Tartu, EuroCollege

Remington, T. F., (2010) *Politics in Russia*, New Jersey: Pearson Education

Ricoeur, P., (2004[2000]) *Memory, History, Forgetting*, Chicago: University of Chicago Press

Rouhier-Willoughby, J., (2003) "Victory Day Celebrations: Memory and Validation",
Folklorica, Vol. 8, No. 2

Sanford, G., (2009) *Katyn and the Soviet Massacre of 1940: Truth, Justice and Memory*,
London: Routledge

Satter, D., (2012) *It Was a Long Time Ago, and It Never Happened Anyway – Russia and the Communist Past*, New Haven/London: Yale University Press

Schwartz, M., (2007) "Russia's Political Youths", *Demokratizatsiya*, Vol. 15, No.1

Simonsen, S. G., (2000) "Nationalism and the Russian political spectrum: Locating and evaluating the extremes", Oslo: PRIO

Sjljapentokh, V., & Bondartsova, V., (2009) "Stalin in Russian Ideology and Public Opinion: Caught in a Conflict Between Imperial and Liberal Elements", *Russian History*, Vol. 36, No. 2

Slater, W., (1998) "Russia's imagined history: Visions of the Soviet past and the new 'Russian idea'", *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 14, No.4

Smith, A. D., (1991) *National Identity*, London: Penguin Books

---., (2003) *Nationalisme – teori, ideologi og historie*, overs. Anders Nygaard, København:
Hans Reitzels forlag

Smith, K. E., (2002) *Mythmaking in the New Russia – Politics and Memory during the Yeltsin Era*, Ithaca/London: Cornell University Press

Tsjeremusjkin, P., (2003) "Russian-Polish Relations: A Long Way From Stereotypes to Reconciliation", *Intermarium*, Vol. 5, No. 3

Tumarkin, N., (1994) *The living and the dead: the rise and fall of the cult of WW2 in Russia*, New York: Basic Books

---., (2003) "The Great Patriotic War as myth and memory", *European Review*, Vol. 11, No. 4

Tønnessen, H. & Kolstø, P., (2012) "Journalistic Identities and War Reporting: Coverage of the 2008 Russian-Georgian War in the Russian Press", *Scando-Slavica*, Vol. 58, No.1

Weiner, A., (1996) "The Making of a Dominant Myth: The Second World War and the Construction of Political Identities within the Soviet Polity", *Russian Review*, Vol. 55, No. 4

Wilson, J., (2009) "A Fair and Just Russia – The Political Platform of Russia's Social Democrats", Woodside, California: School of Russian and Asian Studies

Wood, E., A., (2011) "Performing Memory: Vladimir Putin and the Celebration of World War II in Russia", *The Soviet and Post-Soviet Review*, Vol. 38, No. 2

Elektroniske kilder

"9 Maja – prazdnik, kotoryj po-nastojasjsjemu objedinjaet vsekh rossijan ot mala do velka – obrasjtsjenie RO Spravedlivoj Rossii k zjiteljam kraja", (2008) *Spravedlivaja Rossija*, 12.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/6122.php>

Andreenkova, G.A., (2009) "Pamjatniki i pamjatnye znaki zjertvam polititsjeskikh repressij, ustanovlennye na territorii Smolenskoj oblasti", *Vestnik Katynskogo Memoriala*, No. 9, 2009 <http://katyn-memorial.ru/ru/arxiv/34-pamyatniki-i-pamyatnye-znaki-zhertvam-politicheskix-repressij-ustanovlennye-na-territorii-smolenskoj-oblasti.html>

"An unlearned lesson of the totalitarian past", *Jabloko*, 28.05.2010
<http://www.eng.yabloko.ru/Press/2010/05282010-stalinism.html>

Artemenko, V., (1995) "Tugoj uzal Katyni – poslednie totsjki na stranitsakh vtoroj mirovoj vojny", *Pravda*, 07.04.1995,
<http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=591>

"A Wild Cossack Rides into a Cultural Battle", (2009) *The New York Times*, 12.04.2009,
http://www.nytimes.com/2009/04/13/world/europe/13cossacks.html?_r=2&ref=global-home

Bagdasarov, S. A., (2010) “Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)”, *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

Baranov, A., Ju., (2005) “Ukradennaja pobeda”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2005, <http://kprf.ru/news/actions/33377.html>

Bereznev, A., (2002) ”Vesti s naszej golgofy”, *Smolenskie novosti*, 23.07.2002, <http://smolprovince.narod.ru/july02/sn230702-1.htm>

Berggolts, O., “Nikto ne zabyt, i nitsjto ne zabyto”, http://senat.org/senat-news/OLGA_BERGGOLC.html

“Charter of the international volunteer public organization ‘Memorial’, historical, educational, human rights and charitable society”, *Memorial*, <http://www.memo.ru/eng/about/charter.htm>

”Den’ Pobedy v Pskove”, (2008) *Spravedlivaja Rossija*, 12.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/6144.php>

“Deputat Gosdumy Sergej Levtsjenko: Pozdravlenie s prazdnikom Velikoj Pobedy”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 08.05.2008, http://kprf.ru/rus_soc/56964.html

“Deti vojny”, (2011) *Spravedlivo Onlajn* 10.06.2011, http://www.spravedlivo-online.ru/projects/children_of_war_detail.php?ID=20458

”Dialog o ’Katyni’”, (2008) *Prava tsjeloveka v Rossii*, 21.03.2008, <http://hro.org/node/1589>

“Edinorossy ne odobrili reshenie Luzjkova razmestit’ portrety Stalina”, (2010) *RIA Novosti*, 05.03.2010, <http://ria.ru/moscow/20100305/212345985.html>

Etinger, J., Ja., (2005) “O Katyni 65 let spustja”, *Nezavisimaja gazeta*, 11.04.2005, http://www.ng.ru/courier/2005-04-11/15_katin.html

“Eto nasja Pobeda! Prazdnitsjnye meroprijatia 9 maja v Moskve”, (2010) *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2010, http://kprf.ru/rus_soc/79010.html

Fischer, B. B., (2000) ”The Katyn Controversy: Stalin’s Killing Field” Langley, Virginia: Center for the Study of Intelligence, CIA, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/winter99-00/art6.html>

Gnezdilov, A., V., (2010) ”Den’ Pobedy nad vojnoj”, *Aleksandr Gnezdilov – totsjska zrenija*, 06.05.2010, <http://gnezdilov-alex.livejournal.com/2010/05/06/>

---, (2011) ”Pererozjdenie prazdnika”, *Aleksandr Gnezdilov – totsjska zrenija*, 08.05.2011, <http://gnezdilov-alex.livejournal.com/309473.html>

Gorbanevskaja, N., (2005) “O Katyni – dvadtsat’ pjat’ let nazad i segodnja”, *Polit.ru*, 24.03.2005 <http://www.polit.ru/article/2005/03/24/katyn/>

Iljukhin, V. I., (2010a) "Nastojatsjsjee prosjloe. Katyn': Pravda i krivda", 07.07.2010,
<http://viktor-iluhin.ru/node/303>

---., (2010b) "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)", *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

Ivanov, J., (1998) "Tragedija pol'skogo plena", *Nezavisimaja gazeta*, 16.07.1998,
<http://www.katyn.ru/index.php?go=Pages&in=view&id=204>

"Iz istorii Katynskogo lesa", "Memorial Katyn'"'
<http://katyn-memorial.ru/ru/arxiv/46-iz-istorii-katynskogo-lesa.html>

Javlinskij, G., A., (2005) "Den' Pobedy – den' pamjati, skorbi i molitvy", *Jabloko*,
05.05.2005, http://www.yabloko.ru/Press/Docs/2005/0506_pobeda.html

Jazjborovskaja, I. S., (2011) "Katynskoe delo: na puti k pravde", *Voprosy istorii*, No. 5, 2011
Moskva: Rossijskaja akademija nauk
<http://ecat.lib.mpgu.edu/Opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:100618/Source:default>

Jeltsin, B. N., (1995) "Poslanie Prezidenta Rossijskoj Federatsii B.N. Jeltsina Prezidentu
Republiki Pol'sja L. Valense v svjazi s 55-j godovsjsjinoj katynskoj tragedii, 22.
Maja 1995 g.", http://www.katyn-books.ru/archive/1940_2000/doc/236doc.html

Kalasjnikov, L. I., (2010) "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)",
Gosudarstvennaja Duma, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

Kangaspuro, M., "Victory Day in History politics", *Memory at War Project*,
http://www.memoryatwar.org/pdf/Abstract_Markku_Kangaspuro.pdf

Karaganov, S., (2010) "'Russkaja Katyn'", *Rossijskaja gazeta*, No. 5239 (160),
22.07.2010, <http://www.rg.ru/2010/07/22/istoriya.html>

"Katyn': Khronika sobytij", (2009) *Uroki istorii XX vek*, 06.08.2009,
<http://urokiistorii.ru/katyn/2009/08/katynskoe-delo>

"Khronika sobitija", (2008) *Memorial*, 20.03.2008,
http://www.memo.ru/2008/03/20/Katyn_buklet.htm.

"Komissija po protivodejstvuju popytkam falsifikatsii istorii v usjtsjerb interesam Rossii -
Polozhenie o komissii", *Prezident Rossii*: 19.05.2009,
<http://state.kremlin.ru/commission/21/statute>

"Komorovskij i Jaruzel'skij vmeste pribudut v Moskvy na 65-letie pobedy", (2010) *RIA
Novosti*, 30.04.2010, http://ria.ru/victory_news/20100430/228691844.html

Kosatsjov, K., (2010) "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)",
Gosudarstvennaja Duma, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

Kovaljov, N.: "Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)", (2010),
Gosudarstvennaja Duma, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

“Kuda delas samokhodka s postamenta?”, *Spravedlivo Onlajn*,
http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/detail.php?ID=20594

Latukhina, K. & Samarina, A., (2004) “Partbossi priznali Stalina ”vydajusjtsjimsja gosudarstvennikom”, *Nezavisimaja gazeta*, 22.12.2004,
http://www.ng.ru/politics/2004-12-22/2_stalin.html

Latynina, J., (2010) “Scent of Shale Gas Hangs Over Katyn”, *St. Petersburg Times*,
16.04.2010, http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=100&story_id=31230

”LDPR i kommunisty sporjat o primirenii”, (2011) *Uroki istorii*, 21.01.2011,
<http://urokiistorii.ru/1940>

Lokot’, A. E., (2010) “Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)”,
Gosudarstvennaja Duma, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

Medvedjev, D., (2009a) “O Velikoj Otetsjestvennoj vojne, istoritsjeskoj istine i o naszej pamjati”, *Videoblog Dmitrija Medvedjeva*, 07.05.2009,
<http://blog.kremlin.ru/post/11/transcript>

---., (2009b) “Vystuplenie na torzjestvennom kontserte, posvjasjtsjennom 64-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 08.05.2009,
http://archive.kremlin.ru/appears/2009/05/08/1931_type82634type122346_216038.shtml

---., (2009c) "Vystuplenie na voennom parade v tsjest' 64-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne", *Prezident Rossii*, 09.05.2009,
http://archive.kremlin.ru/appears/2009/05/09/1012_type82634type122346_216060.shtml

---., (2009d) "Rossija, vperjod!", 10.09.2009, <http://kremlin.ru/transcripts/5413>

---., (2009e) "Pamjat' o natsionalnykh tragedijakh tak zje svjasjtsjenna, kak pamjat' o pobedakh", 30.10.2009, *Videoblog Dmitrija Medvedjeva*,
<http://blog.kremlin.ru/post/35/transcript>

---., (2010a) "Vystuplenie Prezidenta Rossii na parade, posvjasjtsjennom 65-letiju Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne", *Prezident Rossii*, 09.05.2010,
<http://news.kremlin.ru/transcripts/7685>

---., (2010b) "Vystuplenie na sovesjtsjanii s rossijskim poslami i postojannymi predstaviteljami v mezjdunarodnykh organizatsijakh", *Kremlin*, 12.07.2010,
<http://kremlin.ru/transcripts/8325>

---., (2011) "Vystuplenie na voennom parade, posvjasjtsjennom 66-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne", *Prezident Rossii*, 09.05.2011,
<http://президент.рф/%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/11196>

Medvedjev, R., (2009) "Istorija vse sterpit?", *Kommersant*, 20.05.2009,
<http://kommersant.ru/doc/1172794>

Mel'nikov, A., Ju., (2011) "Boj posle Pobedy – Nomenklatura do sikh por parazitirjet na pobede naroda v Velikoj Otetsjestvennoj vojne", *Gazeta.ru*, 10.05.2011, http://www.gazeta.ru/comments/2011/05/10_a_3610429.shtml#

"Memorial: Pravozasjtsjita", *Memorial*, <http://www.memo.ru/hr/index.htm>

"Memorial Katyn' – karta", *Memorial Katyn'*, <http://www.katyn-memorial.ru/ru/karta-memoriala.html>

Mironov, S., (2008a) "Desantniki zasjtsjtitjat te printsipy, na kotorykh osnovyvaetsja dejatel'nost' mirotvortsev v Abkhazii", *Spravedlivaja Rossija*, 08.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/6134.php>

---, (2008b) "S Dnem Pobedy", *Spravedlivaja Rossija*, 08.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/6132.php>

---, (2008c) "Na Rusi vseгда byl otsjen' prostoj printsip – tsjuzjogo nam ne nado, svoego ne otdadim", *Spravedlivaja Rossija*, 12.05.2008, <http://www.spravedlivo.ru/news/anevs/6139.php>

---, (2010a) "Pol'skij i rossijskij narody vystradali neobkhodimost' vsaimoponimanija I sotrudnitsjestva", *Mironov*, 19.04.2010, <http://mironov.ru/main/speech/996>

---, (2010b) "S Dnem Pobedy!", *Mironov Sergej Mikhajlovitsj*, 09.05.2010, <http://mironov.ru/main/news/10368>

---., (2010c) "Katyn' kak obsjtsja bol'", *Sovet federatsii – federalnogo sobranija Rossijskoj federatsii*, 17.05.2010,
http://www.council.gov.ru/inf_ps/chronicle/2010/05/item12707.html

---., (2011a) "V Peterburge veteranov pozdravili neprilitsjno", *Mironov Sergej Mikhajlovitsj*, 12.05.2011, <http://mironov.ru/main/publications/8994>

---., (2011b) "Nam, sotsialistam, est o tsjem posporit s kommunistami", *Mironov* 09.11.2011 <http://mironov.ru/main/speech/1329>

Mitrokhin, S., (2010) "Rossijskoe rukovodstvo dolžno priznat' otvetstvennost' Stalina za Katyn'", *Jabloko*, 07.04.2010,
http://www.yabloko.ru/mneniya_i_publicatsii/2010/04/07_1

"Moja istorija", *Molodaja Gvardija Edinoj Rossii*, <http://www.mger2020.ru/projects/my-story>

Mukhin, J. I., (1995) "Katynskij detektiv", Moskva: firma Svetoton LTD,
http://www.lib.ru/MUHIN_YU/katyn.txt

---., (2005) *Katynskij detektiv*,
<http://www.youtube.com/watch?gl=RU&hl=ru&v=9A3i8OX8znc>

"Narod protiv: Rossiju nado vstupat' v NATO", (2010) *Ekho Moskvy*, 02.11.2010,
<http://echo.msk.ru/programs/opponent/723002-echo/>

"Nasja obsjtsjaja pobeda", *Nasji*, <http://41-45.su/>

“Nasja obsjtsjaja pobeda – o proekte”, *Nasji* <http://41-45.su/about>

“Nasji – o proekte”, *Nasji*, <http://www.nashi.su/projects>

Nemtsov, B., (2010) “Ekho Moskvyy, Osoboe mnenie”, *Boris Nemtsov personal’nyj sayt*, 29.04.2010, <http://www.nemtsov.ru/?id=706184>

”Obsjtsjestvennoe mnenie – 2010”, (2010) *Levada-tsentr*, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2010>

”Ofitsial’nyj sayt”, *Molodaja Gvardija Edinoj Rossii*, <http://www.mger2020.ru/>

”O Katynskoj tragedii i ee zjertvakh, zjavlenie Gosudarstvennoj Dumy o rasstrele v Katynskom lesu”, (2010) *Polit.ru*, 26.11.2010, <http://www.polit.ru/article/2010/11/26/katyn/>

“On Stalinism and Bolshevism, Resolution”, (2009) *Jablokos 15. partikongress*, 21.12.2009 <http://www.eng.yabloko.ru/Press/2009/15th-congress-stalinism.html>

”O rassledovanii ’Katynskogo prestuplenija’ v Rossii. Zjavlenie obtsjtsjestva ’Memorial’”, (2005) *Polit.ru*, 05.04.2005, <http://www.polit.ru/article/2005/04/05/katyn/>

“Ot redaktsii: Nasha Borba”, (2009) *Vedomosti*, 20.05.2009, (90, 2360) <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/196348/>

”Parad pobyedy – bez NATO! Obrasjtsjenie kommunistov Krasnoj Presni k D.A. Medvedjevu”, (2010) *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 15.04.2010, <http://kprf.ru/actions/78129.html>

“Pol’sja i Rossija: k voprosu o vzaimorastsjetakh”, (2010) *Sajt LDPR*, 30.12.2010, http://www.ldpr.ru/#ldpr_talks/analytics/Poland_and_Russia_the_question_of_mutual

”Pol’skikh ofitserov rasstreljali bez repressij”, (2008) *Kommersant*, No. 195 (4012), 25.10.2008, <http://www.kommersant.ru/doc/1047710>

“Po resheniju Prezidenta Rossijskoj Federatsii D.A. Medvedjeva rasmesjtsjeny elektronnye obrazy podlinnikov arkhivnykh dokumentov po ‘probleme Katyni’ iz ‘paketa N 1’” (2010), *Arkhivy Rossii*, 28.04.2010, <http://www.rusarchives.ru/publication/katyn/spisok.shtml>

Pravdin, A., (2005) “Vlasti predali zabveniju pamjat’ geroev”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2005, http://kprf.ru/news/party_news/33433.html

“Predsedatel’ Pravitel’sтва Rossijskoj Federatsii V.V. Putin i Prem’er-ministr Pol’sji D. Tusk proveli sovmestnuju press-konferentsiju”, *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10128/>

“Predsedatel’ Pravitel’sтва Rossijskoj Federatsii V.V. Putin sovmestno s Prem’er-ministrom Pol’sji D. Tuskom prinjal utsjastie v pamjatnoj tseremonii v memorial’nom komplekse Katyn’” (2010) *Sajt Predsedatelja Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putina*, 07.04.2010, <http://www.premier.gov.ru/events/news/10122/>

“Putin dopuskaet, tsjto Katyn’ mogla but’ mest’ju Stalina za gibel’ v Pol’sje sovetskikh plennykh”, (2010) *Korrespondent.net*, 07.04.2010,

<http://korrespondent.net/russia/1064467-putin-dopuskaet-chto-katyn-mogla-byt-mestyu-stalina-za-gibel-v-polshe-sovetskih-plennyh>

Putin, V. V., (1999) “Rossija na rubezje tysjatsjeletij”, *Nezavisimaja gazeta* 30.12.1999,

http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenium.html

---.: (2000a) “Vystuplenie na torzjestvennom prieme, posvjasjtsjennom 55-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 9. mai 2000,

http://archive.kremlin.ru/appears/2000/05/09/0002_type122346_28725.shtml

---.: (2000b) “Vystuplenie na parade, posvjasjtsjennom 55-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2000,

http://archive.kremlin.ru/appears/2000/05/09/0001_type82634type122346_28722.shtml

---., (2001a) “Vystuplenie na vrutsjenii gosudarstvennykh nagrad veteranam Velikoj

Otetsjestvennoj vojny 1941-1945gg. i voennosluzjasjtsjim – utsjastnikam

kontrterroristitsjeskoj operatsii na Severnom Kavkaze”, *Prezident Rossii*,

08.05.2001,

http://archive.kremlin.ru/appears/2001/05/08/0003_type82634type122346_28529.shtml

---., (2001b) “Vystuplenie na vstretsje c veteranami Velikoj Otetsjestvennoj vojny 1941-1945gg. i veteranami Vtoroj mirovoj vojny”, *Prezident Rossii*, 08.05.2001,

http://archive.kremlin.ru/appears/2001/05/08/0001_type63374type63376type122346_28531.shtml

---., (2002) “Vystuplenie na voennom parade v tsjest’ 57-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2002,
http://archive.kremlin.ru/appears/2002/05/09/0001_type122346_28897.shtml

---., (2003) “Vystuplenie na parade v tsjest’ 58-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2003,
http://archive.kremlin.ru/appears/2003/05/09/0001_type82634type122346_44357.shtml

---., (2004) “Vystuplenie na voennom parade, posvjasjsjennom 59-j godovsjsjine Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2004,
http://archive.kremlin.ru/appears/2004/05/09/1239_type82634type122346_64239.shtml

---., (2005a) “Vystuplenie na tseremonii otkrytija pamjatnykh stel na Poklonnoj gore”,
Prezident Rossii, 07.05.2005,
http://archive.kremlin.ru/appears/2005/05/07/1514_type122346_87622.shtml

---., (2005b) “Vystuplenie na Voennom parade v tsjest’ 60-j godovsjsjiny Poebedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2005,
http://archive.kremlin.ru/appears/2005/05/09/1100_type63374type82634type122346_87819.shtml

---., (2007) “Vystuplenie na voennom parade v tsjest’ 62-j godovsjsjiny Pobedy v Velikoj Otetsjestvennoj vojne”, *Prezident Rossii*, 09.05.2007,
http://archive.kremlin.ru/appears/2007/05/09/1127_type63374type82634type122346_127658.shtml

---., (2012a) "Torzjestvennyj priem v tsjest' 67-j godovsjsjiny Velikoj Pobedy", *Prezident Rossii*, 09.05.2012,

<http://президент.пф/%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/15272>

---., (2012b) "Voennyj parad v tsjest' 67-j godovsjsjiny Velikoj Pobedy", 09.05.2012,

<http://президент.пф/%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/15271>

"Putin. Korruptsia. 2." (2011) *Putin itogi*, <http://www.putin-itogi.ru/>

Raitsjev, D., (2002) "Krest totalitarizma", *Rabotsij put' Smolensk*, 23.07.2002,

<http://smolprovince.narod.ru/july02/rp230702-1.htm>

"Rossii neobkhodim akt ob istoritsjeskom primireanii!", (2011) *Liberal'no-demokratitsjeskaja partija Rossii*, 20.01.2011,

http://ldpr.ru/#leader/The_leader_in_media/Latest_comments_20.01.11

"Russian Historical Policy: How United Russia and CPRF Use History as a Resource", (2011)

Uroki istorii XX vek, 28.10.2011 <http://urokiistorii.ru/en/taxonomy/term/1236/2639>

Ryzjkov, V., (2008) "Privivka ot terrora", *Novaja gazeta*, 21.02.2008

<http://www.novayagazeta.ru/gulag/41388.html>

"S dnem Velikoj Pobedy!", (2012) *Liberal'no-demokratitsjeskaja partija Rossii*, 09.05.2012,

http://ldpr.ru/#events/On_The_Day_Of_The_Great_Victory_2012

Slobodkin, J. I., “Kak i potsjemu gitlerovtsy rasstreljali pol'skikh ofitserov – tsjast' pervyj”, *Trudovaja Rossija*, No. 213, RKRП-RPK, <http://www.tr.rkrp-rpk.ru/get.php?874>

Stalin, I. V., (1941) “Retsj na krasnoj plosjtsjadi 8 nojabrja 1941 goda”, http://www.marxists.org/russkij/stalin/t15/t15_14.htm

---., (1947) “Prikaz ministra vooruzjennykh sil sojuza SSR”, <http://www.iosif-stalin.su/pages/16/55/>

“Stenogramma zasedanija 26 nojabrja 2010 g., N 197 (1170)”, (2010), *Gosudarstvennaja Duma*, <http://transcript.duma.gov.ru/node/3340/>

Tatarinov, A., (2006) “Rossija – eto ja!”, *Livejournal Andrej Tatarinov*, 12.12.2006, <http://a-sadov.livejournal.com/108029.html>

“The World; Learning to Fear Putin's Gaze”, (2001) *New York Times*, 25.02.2001, <http://www.nytimes.com/2001/02/25/weekinreview/the-world-learning-to-fear-putin-s-gaze.html>

”Tsjlenny Kirovskogo regional'nogo otdelenija partii 'Jabloko' prinjali utsjastie v Parade Pobedy”, (2010) *Kirovskoe regional'noe otdelenie RODP JABLOKO*, 11.05.2010, <http://yabloko.kirovnet.ru/chleny-kirovskogo-regionalnogo-otdeleniya-partii-yabloko-prinyali-uchastie-v-parade-pobedy>

”Unizjenie Sinjavinskikh vysot”, *Spravedlivo Onlajn*,

http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/article.php?ID=18114

“Ustav partii”, *PARNAS*,

http://svobodanaroda.org/about/party_documents/charter.php

“Utsjim demokratov demokratii!” (2010) *Molodaja Gvardija Edinoj Rossii*, 07.05.2010,

http://www.mger2020.ru/mg_regions/2010/05/07/16754

“V 63-ju godovsjsjtinu Velikoj Pobedy v Moskve sostajalas’ pjatidesjatitsjatsjnaja manifestatsija: S nami idealy sotsializma, s nami Pobeda!”, (2008)

Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii, 09.05.2008,

http://kprf.ru/rus_soc/56983.html

”Valerij Seleznev prinjal utsjastie v press-konferentsii fraktsii LDPR v Gosudarstvennoj Dume”, (2010) *Ofitsial’nyj sajt deputata Gosudarstvennoj Dumy Seleznev*,

15.01.2010, <http://www.seleznev-vs.ru/news/valeriy-seleznev-prinyal-uchastie-v-press-konferentsii-fraktsii-ldpr-v-gosudarstvennoy-dume>

“V den’ obsjtsjenarnodnogo prazdnika rjazanskie vlasti sprjatalis’ ot naroda za otsepleniem iz militsii i okhrannykh struktur”, (2009) *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj*

Federatsii, 11.05.2009, http://kprf.ru/party_live/66503.html

”V Den’ pamjati zjertv natsisma i stalinizma v ’Jabloke’ prosjol kruglyj stol na etu temu”,

(2011) *Jabloko*, 24.08.2011, <http://www.yabloko.ru/regnews/Moscow/2011/08/24>

”V Den’ Pobedy Oleg Mikheev vstretilsja s zjiteljami Volgograda”, (2012) *Spravedlivaja Rossija*, 10.05.2012,

<http://www.spravedlivo.ru/news/aneews/18196.php?highlight=день>

”Vernut’ ukradennoe: Svobodu! Rodinu! Pobedu!’, ’Ziuganova – v prezident! !’. 9 maja v tsentre Moskvy prosjla stotysjatsjnaja aktsija KPRF”, (2011) *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 10.05.2011, http://kprf.ru/rus_soc/91612.html

”Veteran VOV Ionin: Molodezji nuzjno splotitsja vokrug Jedinoj Rossii i Putina”, (2012) *Molodaja Gvardija Edinoj Rossii*, 27.01.2012,

<http://www.mger2020.ru/nextday/2012/01/27/39829>

“Virtualnyj gulag”, (2004) *Ural*, 17.11.2004,

<http://www.ural.ru/news/culture/news-44493.html>

“Virtualnyj muzej gulaga – o proekte”, *Virtual’nyj muzej gulaga*,

<http://www.gulagmuseum.org/showObject.do?object=3315723>

“Vladimir Nikitin prizval pskovitskej borot’sja protiv zapadnogo umstvennogo iga”,

Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii, 09.05.2006,

http://kprf.ru/news/party_news/41543.html

“Vladimirskaja oblast’: Vremja pobed i gorestnykh razdumij”, (2011) *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 11.05.2011, http://kprf.ru/rus_soc/91705.html

“V Pol’sje vstrevoženy tem, tsjto rassledovanie tak nazyvyvaemogo ‘Katynskogo dela’ o rasstrele NKVD pol’skikh ofitserov, svoratsjivaetsja”, (2005) *Ekho Moskvy*, 05.04.2005, <http://www.echo.msk.ru/news/253503.html>

”Vystuplenie zamestitelja predsedatelja Pravitel’stva Rossijskoj Federatsii V.B. Khristenko na otkrytii memorial’nogo kompleksa Katyn’” (2000), *Runivers*, 28.07.2000, http://www.runivers.ru/doc/d2.php?CENTER_ELEMENT_ID=147562&PORTAL_ID=6332&SECTION_ID=6788

Willersrud, A., (2005) “Lokk på Katyn-drapene”, *Aftenposten*, 19.04.2005, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1020806.ece>

Ziuganov, G., A., (2010) “Zajavlenie Prezidiuma TSK KPRF “S fal’sifikatsijami sovetsoj istorii neobkhodimo pokontsjit’”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 19.10.2010, http://kprf.ru/party_live/83773.html

---, (2012) ”Den’ Pobedy – eto prazdnik prazdnikov. V aktsii kommunistov v Moskve prinjali utsjastie desjatki tysjatsj tsjelovek”, *Kommunistitsjeskaja partija Rossijskoj Federatsii*, 09.05.2012, http://kprf.ru/party_live/105900.html

”Zhirinovskij – Russia’s political eccentric”, (2000) *BBC News*, 10.03.2000, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/667745.stm>

Zjirinovskij, V. V., (2010a) “Fraktsija LDPR iskhodit iz istoritsjeskoj logiki”, *Sajt LDPR*, 26.11.2010, http://www.ldpr.ru/#events/Vladimir_ZhirinovskiyLDPR_faction_comes_from_the_historical_logic

---., (2010b) “O zjavenie GD ‘O Katynskoj tragedii i ee zjertvakh’. Plenarnoe zasedanie 26 nojabrja 2010 goda”, *Sajt LDPR*, 26.11.2010,

http://www.ldpr.ru/#ldpr_talks/deputys_word/Zhirinovskiy_Plenar_meeting_26.11.2010_Katyn

“Zjivaja pamjat’ protiv zabvenija”, *Spravedlivo Onlajn*,
http://www.spravedlivo-online.ru/living_memory/